

WIELKOPOLSKA
SZKOŁA
PODCHORAŻYCH
PIECHOTY

(SZKIC HISTORYCZNY)

Z 55-MA ILUSTRACJAMI

BYDGOSZCZ 1924

ZAKŁADY GRAFICZNE INSTYTUTU WYDAWN.
„BIBLIOTEKA POLSKA“

175851

ZBIORY ZDIGITALIZOWANE

CBW

cbw.wp.mil.pl

W S T Ę P.

Poniższa praca ma na celu dać obraz życia i pracy Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty, która powstała w przełomowych chwilach naszych kresów Zachodnich, istniała podczas najcięższych lat naszego odrodzonego życia państwowego, dając całe szeregi fachowo wyszkolonej młodzieży oficerskiej dla prowadzenia tytanicznych zmagania się z czerwoną nawałą Wschodu i zakończyła swój żywot z chwilą nadejścia stosunków pokojowych.

Całość składa się z dwu części: *pierwsza* ujmuje temat ze strony organizująco-osobowej, *druga* daje wygląd wewnętrznego życia Szkoły, przedstawiając je w każdej z poszczególnych klas. Obydwie razem dają możliwość urobienia sobie możliwie najpełniejszego i właściwego poglądu na całość.

Część organizacyjna obejmuje życie Szkoły w dwa wyraźnie zaznaczające się okresy:

Okres I. — Od chwili powstania Szkoły, 17 maja 1919 r., do dnia 21 sierpnia 1919 r., t. j. do dnia przejścia w myśl ustawy sejmowej z dnia 1 sierpnia 1919 r. pod rozkazy Ministerstwa Spraw Wojskowych w Warszawie. Jest to okres pracy pod władzą *Dowództwa Głównego Wojsk Wielkopolskich*.

Okres II. — Od dnia 21 sierpnia 1919 r. do dnia 1 sierpnia 1922 r., t. j. od chwili przejścia Szkoły pod władzę M. S. Wojsk. do dnia przeorganizowania jej na pokojową Szkołę Oficerską dla Podoficerów.

Szkic ten powstał przy współpracy całego szeregu oficerów Szkoły, jak: mjra Stefana Kosseckiego, por. Rösslera, por. Pitry i innych, przy ostatecznej redakcji mjra Jana Załuski.

Bydgoszcz, dnia 1 lipca 1924 r.

C Z Ę Ś Ć P I E R W S Z A

OKRES I.

1. Powstanie szkoły, nazwa i siedziba.

Równocześnie z samodzielniem organizowaniem się powstańczych wojsk Wielkopolskich w oddziały wojska linjowego, zupełnie naturalną rzeczą kolejną powstaje w łonie ich własne szkolnictwo wojskowe.

Głównodowodzący wojsk Wielkopolskich, generał porucznik Józef Dowbór-Muśnicki zwraca na ten dział życia wojskowego armji Wielkopolskiej baczną uwagę, dzięki czemu w bardzo szybkim tempie powstaje cały szereg szkół podoficerskich przy wszystkich większych jednostkach i w ten sposób uzupełnianie korpusu podoficerskiego zostaje uregulowane.

Katastrofalny jednak brak oficerów w armji Wielkopolskiej wysuwał na pierwszy plan sprawę utworzenia Szkoły Oficerskiej i to w terminie jak najkrótszym, gdyż uzupełnianie korpusu oficerskiego mo-

Komendant Szkoły – pułk. Bolesław Jatełnicki.

gło wprost zabójczo oddziałać na istnienie tej młodej armji.

Utworzenie Szkoły Oficerskiej jak ze względu na dobór odpowiedniego kierownika, tak i obsady — było rzeczą trudniejszą, niż tworzenie Szkół podoficerskich i wymagało skrupulatnego rozejrzenia się wśród oficerów, którzy podolaliby temu trudnemu zadaniu.

Wybór padł na pułkownika Bolesława Jatelnickiego, dowódcę 8 p. p. Leg., dowodzącego

Adjutant — por. Szymon Górczyński.

naówczas jedną z grup operacyjnych na froncie w Galicji Wschodniej, znanego już generalowi Dowbór-Muśnickiemu z organizacji szkolnictwa wojskowego w I korpusie polskim.

Po dłuższych rokowaniach, trwających parę miesięcy — Naczelne Dowództwo zgodziło się na odkomenderowanie plk. Jatelnickiego do wojsk Wielkopolskich i w pierwszej połowie maja 1919 r. przybywa plk. Jatelnicki do Poznania i rozkazem Głównodowodzącego Wojsk Wielkopolskich z dnia 17 maja 1919 r. L. 133 zostaje mianowany komendantem „Szkoły Oficerskiej“, dla której jako siedziba został wyznaczony Poznań.

Równocześnie z plk. Jatelnickim przybył i jego adjutant ppor. Szymon Górczyński, który objął adjutanturę Szkoły.

Przystępując do realizacji rozkazu o utworzeniu Szkoły Oficerskiej, na wstępie napotkał plk. Jatelnicki takie przeszkody, jak absolutny brak profesorów, instruktorów, a nawet odpowiedniego budynku szkolnego i dopiero po dłuższych poszukiwaniach na pomieszczenie Szkoły, obrano północne koszary

„Nordring“ przy „Walach ks. Józefa“. — Koszary te naówczas zajęte były częściowo przez Szkołę Podoficerów Piechoty, częściowo zaś przez żandarmerję wojskową, należało przeto przedewszystkiem przenieść te formacje do innych koszar, co nastąpiło dopiero pod koniec czerwca. — Koszary obrane na pomieszczenie Szkoły Oficerskiej, jakkolwiek zbudowane dopiero w r. 1914, wykończone jednak prowizorycznie i używane przez cały przeciąg wojny bez remontu, doszły do takiego stanu, że wymagały gruntownej naprawy. Prace prowadzone w tym kierunku przez wszystkie siły robocze, jakie były do dyspozycji Dowództwa Głównego, ukończone zostały dopiero w połowie lipca, wykończenie zaś urządzeń gmachu trwało do końca tegoż miesiąca.

2. Początkowa obsada instruktorska i powołanie kandydatów.

Zapewniając sobie „dach nad głową“ — w międzyczasie starał się pułkownik Jatelnicki o rzecz najważniejszą, a mianowicie o zapewnienie Szkole odpowiednich sił instruktorskich i udało mu się uzyskać w tym czasie przydziały następujących oficerów, jako pierwszych swych pomocników:

Na stanowiska wykładowców:

mjr. Szt. Gen. Stanisław Wecki,

kpt. Stefan Kossecki
z M. S. Wojsk. 22
maja 1919 r.

Rozkaz D. G. L. 138.

Na stanowisko dowódcy
klasy:

Mjr. Józef de Meksz
z 1 p. Strz. Włkp.
13 czerwca 1919 r.

Rozkaz D. G. L. 160.

Rozkaz D. G. Nr. 172
z dnia 25 czerwca 1919 r. zatwierdza pierwszy etat Szkoły; wygląda on jak następuje:

Dyrektor Nauk — major Józef de Meksz.

Załącznik I do rozk. dzien. No. 172 z dnia 25 czerwca 1919 r.

Dow. Główne
Sił Zbrojnych
w b. zab. prusk.

T a j n e.
Tylko do użytku
służbowego.

E T A T
TYMCZASOWY SZKOŁY OFIC. PIECHOTY.

Ilość				Wyszczególnienie	Żołnierze				Konie				Wozy		Samochody					
Oficerów	Oficerów urzędni.ków	Podoficerów	Szeregowców		jezdni	na koźle	konni	piesi	Razem	wierzchowe	dyszlowe	przodowe	juczne	Razem	osobowe	gospod.	osobowe	ciężarowc	motocykle	rowery
1				Komendant Szkoły			1	1	2	2				2						
1				Dowódca klasy, za- razem d-ca kom- panji				1	1	1				1						
				Adjutant				1	1	1				1						
				Oficer do zleceń				1	1	1										
				Oficer wychowaw.				5	5											
				Oficer wykładowc.				6	6											
	1			Lekarz				1	1											
	1			Oficer rachunkowy				1	1											
		2		Sierżantów sztab.																
		1		Sierżant linjowy																
		1		Rusznikarz																
		6		Podoficerów funkc.																
		5		Podofic. instrukt.																
		4		Pisarzy																
		1		Sanitarjusz podof.																
		1		Sanitarjusz szereg.																
		6		Rzemieślników																
		3		Kucharzy																
		8		Ordynansów Szkoły																
		25		Żołnierzy taborow.																
		120		Kadetów uczniów																
				Powóz	1				1	2				2	2					
				Wozy	3				3	6				6	3					
				Wozy do K. M.	2				2	4				4	2					
				Kuchnia polowa	1				1	2				2	1					
15	2	16	167					7	17	25	4	14		18	2	6				

Następnie dochodzą jeszcze następujący oficerowie:

Na stanowisko lekarza szkoły — lek. por. Surzyński Leon — dnia 12 czerwca 1919 r. Rozkaz Szk. L. 4.

Na stanowisko wykładowcy:

por. adj. szt. Roman Umiastowski z D. G. 28 czerwca 1919 r. Rozkaz D. G. L. 175.

Na stanowiska instruktorów:

ppor. Ignacy Sęk,

ppor. Witold Orłowski z 1 p. strz. Włkp. — 1 lipca 1919 r. Rozkaz D.G.L. 178,

por. Kazimierz Szcześniak z 7 p. strz. Włkp.,

por. Marjan Szulec z 11 p. strz. Włkp.,

ppor. Mieczysław Słabęcki z 5 p. strz. Włkp. — 10 lipca

1919 r. Rozkaz D. G. L. 187.

i na stanowisko wykładowcy — por. Karol Malachowski z III K. P.

Równocześnie rozkazem D. G. L. 149 z dnia 26 czerwca 1919 r. zostali powołani kandydaci do Szkoły i odkomenderowani tymczasowo, nim zostanie urządzona siedziba Szkoły w Poznaniu,

do Biedruska do Kadry 3 p. Strzel. Wielkopolskich. Dowództwo nad nimi objął tutaj kpt. Kossecki.

Major Stefan Kossecki.

3. Wypracowanie statutu i programu Szkoły.

W międzyczasie przystąpiono do wypracowania statutu i programu nauk Szkoły.

Praca ta została podzielona pomiędzy nieliczne grono pomocników płk. Jatelnickiego i aczkolwiek trudna dla ludzi, którzy dotychczas w tym kierunku nie pracowali, postępowała szybko naprzód, gdyż doświadczenie i rutynę zastępował im w tym wypadku zapał i ofiarna chęć do pracy, wynikające ze zrozumienia wagi, włożonego na ich barki zadania i ambicji podolania mu. Pod koniec prac nad programami generał Dowbór-Muśnicki zawezwał wszystkich oficerów do siebie, dokładnie omówił z każdym poszczególne działy, wydał odpowiednie zarządzenia, udzielał rad i wskazówek i pożegnał wreszcie słowami: „Z Bogiem bierzcie się do pracy nad sobą!“

Statut Szkoły i program — przewidujący roczny kurs nauk, przedłożone zostały w ostatecznym opracowaniu Głównodowodzącemu, który zatwierdził je rozkazem D. G. L. 189 z dnia 12 lipca 1919 r.

Uwzględniając warunki miejscowe co do poziomu wykształcenia ogólnego kandydatów do Szkoły, ponadto wogóle co do stanu znajomości ojczystego języka, historii i literatury pod zaborem pruskim, ten pierwszy program Szkoły nie ograniczał się li tylko do nauk i wyszkolenia wojskowego, a uwzględniał i nauki ogólne. Szczególny nacisk położono na język ojczysty, literaturę, historję i geografję Polski, nadto uwzględniono i nauki matematyczno-przyrodnicze.

Dla przeprowadzenia programu nauk ogólno-kształcących — powołano profesorów Uniwersytetu Poznańskiego:

D-ra Pollaka Romana i D-ra Pigonia Stanisława, a również profesorów szkół średnich: Dubasa, Tarnawskiego, Malskiego i innych.

4. Mundur i odznaki Szkoły.

Po uporaniu się ze statutem i programami — opracowano projekt przepisów o umundurowaniu Szkoły, które zatwierdzone zostały rozkazem D. O. G. L. 220 z dnia 6 września 1919 r. Według brzmienia tego rozkazu — na mundur aspiranta składały się:

I. Płaszcz, jak w piechocie:

a) kołnierz — obszyty karmazynem, lekko podniesiony, nazwęnatrz przy spięciu — patki karmazynowe

(według wzoru) szerokości $3\frac{1}{2}$ cm, a długości 9 cm, przedni kant wszyty w kołnierz, tylny koniec wycięty i zaopatrzony guziczkiem,

- b) naramiennik — obszyty karmazynem, 1 cm od rękawa, monogram szkolny „S. O.”, naramiennik długości 12 cm, szerokości u wszycia w rękach 5 cm.

II. Mundur.

- a) kroju oficierskiego — kieszenie na piersiach, rękawy, kieszenie, kołnierz i naramienniki obszyte karmazynem,
- b) mundur zapina się na 6 guzików z orłem, oraz na kieszeniach guziki tej samej wielkości, na rękawach po dwa guziczki mniejsze,

Patka na kołnierzu.

- c) kołnierz — na nim patki karmazynowe (według wzoru) szerokości kołnierza, długości 9 cm, ze skosnie wyszytym liściem laurowym,

- d) naramiennik obszyty karmazynem, na 1 cm od wszycia w rękaw — litery „S. O.”

III. Spodnie:

- a) krój oficierski — od kolan wdół węższe, na łydce spinane, kieszenie boczne, — w pasie spinane na guziki.

IV. Czapka: jak w piechocie.

Następnie rozkazem D.G. L. 230 z dnia 30 września 1919 r. zostają zatwierdzone odznaki szarż aspirantów (na rękawach wzoru wojsk Wielkopolskich): taśma 1 cm szeroka ze srebrnym sznurkiem u dołu.

Monogram na naramiennikach.

Ogłoszony w tym czasie konkurs wśród aspirantów na projekt pamiątkowej odznaki Szkolnej dał pozytywny wynik w kompozycji aspiranta Kujawskiego, przyjętej przez komisję konkursową i zatwierdzonej następnie rozkazem D. G. L. 249 z dnia 13 listopada 1919 r.

Odznaka szarży.

Opis znaku: „Krzyż srebrny, końce ramion ozdobione srebrnymi kulkami. W środku wieniec srebrny z liści laurowych.

Ramiona krzyża — ciemno-granatowa emalja, środek (wewnątrz wianka) amarantowa emalja, na której srebrny monogram „S. O.“ Wielkość krzyża (w ramionach) 3,6 cm.

Na odwrotnej stronie znaku — nazwisko właściciela, liczba porządkowa i data ukończenia Szkoły.

Prawo noszenia znaku — przysługuje aspirantom, którzy ukończyli Szkołę, oraz oficerom — jak instruktorom, tak i wykładającym, którzy byli na etacie Szkoły w przeciągu nie mniej jak jednego kursu.“

Odznaka pamiątkowa szkoły.

Gmach szkolny w Poznaniu.

5. Otwarcie kursu nauk w Szkole i poświęcenie Szkoły.

Dnia 26 lipca po długiej i żmudnej pracy, gdy gmach szkolny był na tyle gotów, że pozwalał na zamieszkanie w nim żołnierzom, sprowadzono z Biedruska zebranych tam kandydatów w liczbie 86. Ponieważ jeszcze w ciągu paru dni kandydaci napływali, właściwa liczba uczniów kl. I wyniosła 116.

Dzień 1 sierpnia 1919 roku jest dniem oficjalnego rozpoczęcia się kursu nauk w Szkole Oficerskiej w Poznaniu, a zarazem jest datą otwarcia 1-szego kursu.

Dnia 10 sierpnia nastąpiło uroczyste poświęcenie gmachu szkolnego.

Uroczystość rozpoczęła się o godz. 10 mszą polową, odprawioną na dziedzińcu szkolnym przez ks. dziekana Stankowskiego.

Na uroczystość tę przybyli Głównodowodzący Wojsk Wielkopolskich gen. broni Józef Dowbór-Muśnicki, Szef Sztabu Gen. płk. Jan Wroczyński, inspektor piechoty gen. ppor. Kazimierz Grudzielski, miejscowa Misja koalicyjna z płk. Marquet'em na czele, Szef Departamentu Naukowo-Szkolnego M. S. Wojsk., gen.-ppor. Jan Jacyna, Inspektor Szkół Wojennych piechoty M. S. Wojsk., ppłk. Fabrycy, Minister b. dzielnicy pruskiej Seyda i wielu innych.

Po nabożeństwie odbyło się poświęcenie gmachu, oraz mianowanie „aspiranta“ Palucha „aspirantem-sierżantem“ Szko-

Msza św. podczas poświęcenia Szkoły.

ly, z prawem noszenia temblaka oficerskiego, a następnie defilada I-go kursu przed Głównodowodzącym.

Uroczystość zakończył wspólny obiad z aspirantami, po południu zaś dowódca Szkoły wydał bankiet na cześć przybyłych gości.

Poświęcenie Szkoły w Poznaniu.

General Dowbór-Muśnicki mianuje „aspiranta” Palucha „aspirantem-sierżantem”.

OKRES II.

1. Przejście pod władzę M. S. Wojsk.

W myśl uchwały Sejmowej z dnia 1 sierpnia 1919 r. wszystkie formacje wojskowe b. zaboru pruskiego przekazane zostały przez Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej Naczelnemu Dowództwu W. P. względnie Ministerstwu Spraw Wojskowych.

Dekret Wodza Naczelnego z dnia 21 sierpnia 1919 r. wprowadza w życie ustawę i podporządkowuje Szkołę Oficerską bezpośrednio zarządowi D. O. Gen. Poznań. Faktyczne jednak przejście Szkoły pod rozkazy Inspektora Szkół Wojennych nastąpiło dnia 11 listopada 1919 r. — w myśl rozkazu M. S. Wojsk. L. 3344/Org.

Departament III Naukowo-Szkolny Sztabu M. S. Wojsk. przeprowadza cały szereg inspekcji, które wykazały, że Szkoła stoi na wysokości swego zadania, wobec czego postanowiono uruchomić następne kursy.

W tym celu przedewszystkiem etat Szkoły zostaje powiększony; rozkaz D. G. L. 226 wprowadza czasowo, aż do zatwierdzenia, następujące uzupełnienia:

- 1 dowódca baonu,
- 2 dowódców kompanji,
- 4 oficerów wychowawców,
- 2 „ wykładowców,
- 1 oficer prowiantowy,

Dowódca baonu major Jan Załuska.

*Przybycie Naczelnika Państwa, Józefa Piłsudskiego do Poznania. —
Kompanja honorowa Szkoły na dworcu.*

- 1 sierżant sztabowy,
- 1 „ linjowy,
- 2 podoficerów funkcyjnych,
- 2 „ instruktorów,
- 2 pisarzy,
- 1 sanitariusz-szeregowiec,
- 5 rzemieślników,
- 2 kreślarzy,
- 4 grajków,
- 12 pocztowych Szkoły,
- 11 żołnierzy taborowych,
- 100 aspirantów.

Prowizoryczny ów etat Szkoły okazuje się następnie przy otwieraniu następnego kursu zbyt szczupłym; rozszerza go tedy dalej rozkaz D. G. L. 245 z dnia 4 listopada 1919 r. o:

- 1 podporucznika jako dowódcę kompanji sztabowej,
- 1 plutonowego, jako instruktora jazdy,
- 10 pocztowych szkoły,
- 2 żołnierzy taborowych,
- 20 aspirantów,
- 1 powóz,
- 2 konie.

Następnie rozkaz D. G. L. 249 z dnia 13 listopada 1919 r. powiększa etat Szkoły jeszcze o:

- 1 kapelana,
- 2 żołnierzy (ministrantów).

2. Utworzenie klasy II-giej (Komp. 2/II. później 1/II.).

Dnia 7 listopada 1919 r. zostaje utworzony w Szkole drugi kurs — komp. 2/II przemianowana później na 1/II — o 107 aspirantach.

Czas trwania nauk tego kursu wskutek dużego zapotrzebowania oficerów na front dla uzupełnienia formacji walczących, musiał zostać skrócony w porównaniu z kursem pierwszym — wynosił 6 miesięcy.

Oczywiście, w okresie tym aspiranci musieli opanować prawie że ten sam materiał co i klasa poprzednia, a więc wzmoгло się tempo pracy stron obu, tak instruktorów jak i aspirantów, by osiągnąć rezultaty dodatnie.

Dowództwo powstałego przez uformowanie tej kompanii baonu objął czasowo major Meksz, wyznaczony na to stanowisko rozkazem Szkolnym L. 114 z dnia 3 listopada 1919 r., pozostając równocześnie i kierownikiem wyzkolenia teoretycznego.

3. Dalsze rozszerzenie etatu Szkoły, zmiana nazwy, oraz odznak Szkoły.

Rozkaz M. S. Wojsk. z dnia 14 listopada 1919 r. L. 4634 II W. M. „Szkołę Oficerską w Poznaniu“ rozszerza do 3 kompanij szkolnych, oraz kadrowej K. K. M., zmieniając równocześnie jej nazwę na „Wielkopolską Szkołę Podchorążych Piechoty“.

Tymże rozkazem zostaje przez M. S. Wojsk. zatwierdzona następująca personalna obsada oficerska Szkoły:

Komendant Szkoły	—	Pułkownik Bolesław Jatelnicki,
Adjutant	—	Podporucznik Szymon Górczyński,
Dyrektor Nauk	—	Major Józef Meksz,
Dowódca Baonu	—	Kapitan Jan Załuska, przydzielony rozkazem M. S. Wojsk. Insp. Szk. W. N. 196 z dnia 12 listopada 1919 r. z Warszawskiej Szkoły Podchorążych.

Defilada Szkoły przed Naczelnikiem Państwa w Poznaniu.

Dowódca 1 kompanji — por. Marjan Szulc,
„ 2 „ — ppor. Zygmunt Szatner, przy-
dzielony rozkazem M. S. Wojsk. Dz. Rozk. Nr. 92 z dnia
14 października 1919 r. z 9 p. p. Leg.
Dowódca Kadry K.K.M. — ppor. Ignacy Sęk.
Oficerowie wykładowcy — kpt. Stefan Kossecki, por.
adj. szt. Roman Umiastowski, por. Karol Małachowski.

W międzyczasie zostają przydzieleni jako instruktorzy wychowankowie warszawskiej „Podchorążówki“ dnia 25 października 1919 r. podchorążowie: Szumowski Kazimierz, Berka Waclaw, Szczygielski Stanisław i Bartoszek Stanisław, oraz dnia 9 stycznia 1920 r. podchorążowie: Łukomski Marjan, Lisowski Marjan i Jeleń Ignacy.

Nadto zostają przydzieleni: dnia 7 listopada 1919 r. ppor. Błaszczyński Roman, jako instruktor, oraz dnia 1 grudnia 1919 r. ks. Morkowski Waclaw, jako kapelan szkoły.

Natomiast mjr. szt. gen. Wecki zostaje ze Szkoły przeniesiony do M. S. Wojsk. dnia 22 grudnia 1919 r. Z chwilą przydzielenia do Szkoły kpt. Załuski i rozszerzenia Szkoły do 3 kompanij szkolnych — następuje podział w kierownictwie wykształceniem teoretycznym i praktycznym: pierwsze zatrzymuje mjr. Meksz, jako Dyrektor Nauk, drugie obejmuje kpt. Załuska, jako dowódca bataljonu.

Podział wykładów wojskowo-teoretycznych w tym okresie czasu był następujący:

Trzej etatowi wykładowcy mieli: kpt. Kossecki historję wojskowości; por. Umiastowski — terenoznawstwo i geografję wojskową; por. Małachowski — umocnienia polowe.

Natomiast resztę przedmiotów prowadzili: służbę polową w kompanji 1-ej pulk. Jatelnicki, w kompanji 2-iej ppor. Szatner; taktykę — dowódca baonu kpt. Żaluska; naukę o broni — dyrektor nauk major Meksz; karabiny maszynowe — ppor. Sęk, regulaminy — oficerowie instruktorzy.

Rozkazem M. S. Wojsk. przemianowującym Szkołę Oficerską na Wielkopolską Szkołę Podchorążych, zostają zniesione dotychczasowe odznaki szkolne i szarż szkolnych. Szkołę od tej chwili obowiązują odznaki te same co i Szkołę Podchorążych w Warszawie, t. j. miecz i listki dębowe na patkach kolnierza, za wyjątkiem odznak na naramiennikach, które pozostawiono poprzednie (monogram SO).

4. Otwarcie klasy III. IV. i V. i zmiany osobowe w tym okresie.

Rozkazem M. S. Wojsk. z dnia 28 października 1919 r. L. 2089/II W. M. — został otwarty z dniem 7 lutego 1920 roku *trzeci kurs* Szkoły — *komp. 3/III* przemianowana później na 2/III, o ilości aspirantów 76. Kurs ten miał za zadanie umożliwić wysłużonym podoficerom b. armji niemieckiej, i posiadającym pierwszorzędną kwalifikację wojskową, uzupełnienie braków w wykształceniu ogólnem i osiągnięcie w ten sposób stopnia oficerskiego.

Okres trwania tego kursu określono na 6 miesięcy również.

W miejsce będącego już na ukończeniu i mającego w pierwszych dniach marca 1920 roku opuścić mury szkolne pierwszego kursu od dnia 19 lutego 1920 r. — rozpoczyna się przyjmować kandydatów na następny kurs, t. j. do klasy IV — *komp. 4/IV*, przemianowanej następnie na 3/IV.

Właściwie rozpoczęcie kursu nauk tej klasy odbyło się w ostatnich dniach lutego. Ilość uczniów 116. Okres trwania tego kursu również 6 miesięcy. Program nauk uwzględniał tylko wykształcenie wojskowe, ponieważ elewi posiadali wymagany na oficera cenzus naukowy.

Dnia 1 czerwca 1920 r., wobec mającego nastąpić skończenia się kursów wyszkolenia komp. 1/II i 2/III otwiera się w szkole klasę V-tą — komp. 4/V — o kursie nauk 3-miesięcznym. Ilość uczniów 153.

W wymienionym powyżej okresie w składzie osobowym grona oficerskiego Szkoły — zachodzą następujące zmiany:

Dnia 17 stycznia 1920 r. zostaje przydzielony do Szkoły ppor. Dembiński Zbigniew z 8 p. p. Leg., jako dowódca 3-ej kompanji.

Dnia 18 stycznia 1920 r. odchodzi ppor. Błaszczczyński Roman do Suwalskiego p. p.

Dnia 5 lutego 1920 r. zostaje przydzielony por. Gąsiewicz Stefan z Inst. Wojsk. Geograficznego, jako wykładowca terenoznawstwa.

Dnia 6 lutego 1920 r. kpt. Naspiniński Jan z 6 p. p. Leg., jako instruktor broni.

Dnia 10 lutego 1920 r. pdchr. Pawłowski Jan i pdchr. Hartman Kazimierz z Szk. Pdchr. w Warszawie jako instruktorzy.

Dnia 24 marca 1920 r. zostają przydzieleni jako instruktorzy wychowankowie kursu 1-ego podchorążowie: Białasik Marjan, Cybulski Ferdynand, Karwik Kazimierz, Kowalczyk Stanisław, Lewandowski Włodzimierz i Ratajczak Leon.

Dnia 24 marca 1920 r. pdchr. Jeleń Ignacy — odchodzi do Obozu Szk. Podof. w Ostrowiu.

Dnia 29 marca 1920 r. zostaje przydzielony, jako instruktor ppor. Skrzydlewski Józef z 88 p. p.

Dnia 1 kwietnia 1920 r. zostaje przydzielony jako instruktor por. Kruszelnicki Włodzimierz z 8. p. p. Leg., 14 kwietnia — urz. wojsk. VIII r. Mirwiński Jan, jako wykładowca języka polskiego i dziejów ojczystych.

Dnia 14 kwietnia 1920 r. dowódca baonu szkolnego, kpt. Załuska Jan zostaje wysłany na hospitanturę do Szkół wojskowych we Francji; dowództwo baonu obejmuje kpt. Kossecki Stefan, od którego następnie objął je przydzielony do Szkoły dnia 1 maja 1920 r. por. Wilczyński Stanisław. Wskutek jednak przeniesienia wymienionego do innego oddziału — dowództwo baonu znowu obejmuje kpt. Kossecki i sprawuje tę funkcję aż do powrotu kpt. Załuski z Francji.

Dnia 7 lipca 1920 r. przydzielonym został do Szkoły w charakterze wykładowcy por. Kulpiński Adam z obozu warownego Dęblin.

5. Przeniesienie Szkoły do Bydgoszczy.

Już z chwilą rozszerzenia Szkoły do 3-ech kompanij, gmach szkolny w Poznaniu okazał się niewystarczający, a w pobliżu też nie było żadnych odpowiednich budynków, które nadawałyby się do zajęcia przez Szkołę. Prowizoryczne umieszczenie klasy piątej w koszarach Szkoły podchorążych artylerji na Solaczu było w najwyższym stopniu niewygodne ze względu na odległość dzielącą ją od reszty Szkoły. Ministerstwo Spraw Wojskowych przewidując taki stan rzeczy — już wcześniej rozpoczęło starania o uzyskanie odpowiedniego budynku dla Szkoły i zwróciło uwagę na gmach miejski w Bydgoszczy, wybudowany w roku 1913, — była niemiecką szkołą oficerską. Dzięki staraniom ówczesnego wiceministra Spr. Wojsk. gen. Sosnkowskiego — miasto po długich pertraktacjach ustąpiło ów gmach M. S. Wojsk.

Gmach Szkoły w Bydgoszczy.

Gmach Szkoły w Bydgoszczy — Wejście.

Polowa Msza św. na Ryнку dnia 18 sierpnia 1920 roku.

Kapelan Szkoły ks. Morkowski wygłasza kazanie.

Prezydent miasta, Dr. Maciaszek i oficerowie Szkoły przed ołtarzem.

*Poświęcenie gmachu Szkoły w Bydgoszczy — ks. Prymas kardynał Dalbor
wygłasza kazanie.*

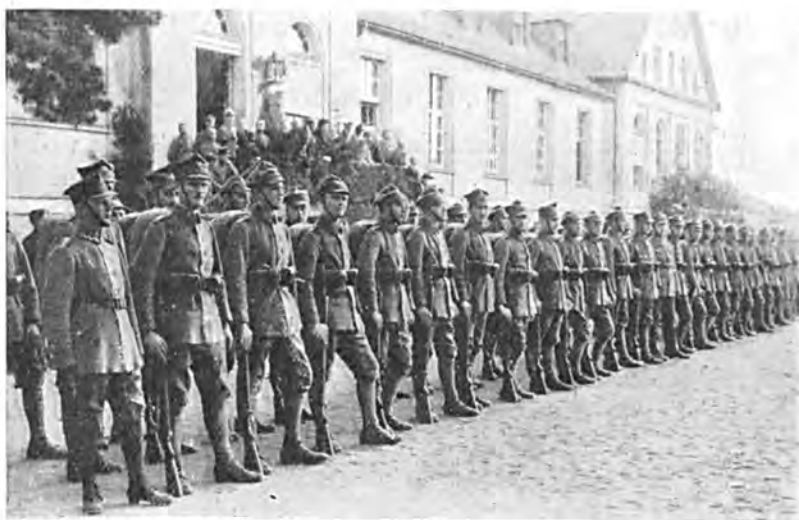
i Szkoła otrzymała rozkaz natychmiastowego przeniesienia się z Poznania do Bydgoszczy.

11 lipca 1920 r. — Szkoła w ówczesnym składzie 3-ech komp. przeniosła się do Bydgoszczy i własnymi siłami przystąpiła do doprowadzenia do porządku gmachu, którego wnętrze wiele pozostawiało naówczas do życzenia.

Dnia 18 lipca 1920 r. z okazji urządzenia przez miasto powitania Szkoły w swych murach — na Starym Rynku odprawiona została przez kapelana Szkoły ks. Morkowskiego msza polowa, podczas której śpiewał chór Szkoły, zorganizowany z pośród kadetów klasy V na rozkaz d-cy Szkoły przez hospitantą tejże klasy, ppor. Karoliniego.

Po nabożeństwie, które skupiło oprócz garnizonu i urzędowych przedstawicieli miasta — również tłumy publiczności — odbyła się defilada wojskowa.

Uroczyste poświęcenie gmachu Szkolnego w Bydgoszczy odbyło się we wrześniu 1920 r. i dokonane zostało po odprawieniu na dziedzińcu Kościuszkowskim polowej Mszy św. przez ks. Prymasa kardynała Dalbora w obecności Ministra Spraw Wojskowych, generała Sosnkowskiego, Szefa Oddziału Naukowo-Szkolnego, generała Jacyny i wielu innych gości.

Podczas Mszy św.

P. Minister Spraw Wojskowych, gen. Sosnkowski, przed defiladą.

6. Utworzenie klasy VI, 2-tygodniowego kursu przeszkolenia oficerów i klasy VII., oraz zmiany osobowe w tym okresie.

Wobec znacznie obszerniejszego pomieszczenia, jakim obecnie Szkoła rozporządzała, a tudzież ze względu na niezmińszające się zapotrzebowanie oficerów do pułków walczących na froncie, postanowiono uruchomić w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty — większą ilość klas, o kursie skróconym, aby choć w pewnej mierze zaradzić tej palącej potrzebie.

Rozkazem O. III. M. S. Wojsk. L. 54 z dnia 21 lipca 1920 r. zostaje otwarta klasa VI komp. 1/VI o 3-miesięcznym kursie nauk. — Ilość uczniów 99.

Następnie po rozpoczęciu defenzywy kijowskiej, kiedy okazała się nagle potrzeba większej ilości oficerów linjowych, wielu oficerów z byłych obcych armij, pracujących dotychczas poza oddziałami linjowymi — okazało chęć wstąpienia do pułków, brak im jednak było znajomości wyszkolenia armji polskiej, wobec czego zorganizowano krótkie, gdyż tylko dwutygodniowe kursy przeszkolenia, które miały za zadanie ułatwić im pracę w oddziałach.

Jeden z takich kursów utworzony został przy Wielk. Szkole Pdchr. Piechoty dnia 25 sierpnia 1920 r.

Prawie równocześnie z kursem przeszkolenia oficerów poczęto tworzyć klasę VII komp. 2/VII. Otwarcie jej zostało zarządzone rozkazem już z dnia 3 sierpnia 1920 r. Kurs nauk zakreslono na 3 miesiące, podobnie jak klasy VI. Ilość uczniów 120.

W tym okresie zaszły następujące zmiany osobowe w składzie grona oficerskiego Szkoły:

Dnia 12 lipca 1920 r. zostają przydzieleni do Szkoły jako instruktorzy, wychowankowie kl. II podchorążowie: Banaszak Stanisław, Czekalski Piotr, Hankiewicz Zdzisław, Matuszewski Marcin, Szamrak Jan i Tomaszewski Wiktor.

Dnia 21 lipca 1920 r. odszedł do Okr. Szk. Wojsk. w Poznaniu dotychczasowy lekarz Szkoły por. lek. Surzyński.

Dnia 31 lipca 1920 r. przybył z Komisji Likwid. Dow. Fr. Wielkp. por. Graf Ludwik, jako oficer kasowy.

Dnia 1 sierpnia 1920 r. powrócił z hospitantury w szkołach wojskowych we Francji kpt. Zaluska Jan i objął zpowrotem dowództwo baonu szkolnego, natomiast kpt. Kossecki objął wykłady taktyki.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. zostają przydzieleni do Szkoły, jako instruktorzy — wychowankowie III klasy — podchorążowie: Elsner Tomasz, Kempiański Franciszek i Grzęda Jan.

Dnia 21 sierpnia 1920 r. zostaje przydzielony do Szkoły kpt. Wojciechowski Hipolit z 145 p. p. i zostaje drugim wykładowcą taktyki, 27 sierpnia por. Pollak Roman, jako wykładowca języka polskiego, 16 września 1920 r. por. Wąsowski Jan z 30 p. p., jako instruktor.

Dnia 23 września 1920 r. odchodzi do Nacz. Dow. ppor. Łukomski Wacław.

Dnia 24 września 1920 r. zostaje przydzielony do Szkoły kapelan, ksiądz Morkowski Wacław (Dz. Pers. Nr 35/20 p. 839), 26 września 1920 r. przybywają kpt. Quirini Eugenjusz i mjr. lek. Dr. Sągajło Edmund, równocześnie odchodzi kpt. Napiński Jan do Centr. Szkoły Karabinów Maszynowych w Chełmie, jako dowódca baonu specjalistów.

Dnia 1 października 1920 r. zostaje przydzielony do Szkoły por. Janczyni Stanisław z 7 p. p. Leg., który zostaje 3-cim wykładowcą taktyki; równocześnie zostają przydzieleni, jako instruktorzy — wychowankowie klasy IV — podchorążowie: Czyżewski Marjan, Gałeczki Czesław, Ludwik Jan, Szolc Józef i Zywert Marjan.

7. „Szkoła na froncie“.

Podczas zbliżania się bolszewików do linii rzeki Wisły i zagrożenie przez nich w połowie sierpnia 1920 r. lewego jej brzegu — Szkoła Podchorążych otrzymała do ewentualnej obrony pewien ważny punkt na tej linii, a mianowicie most i przyczółek mostowy w Fordonie.

Dnia 16 sierpnia 1920 r. wymaszerował baon szkolny w ówczesnym składzie (3 komp. — klasa IV, V i VI) pod dowództwem kpt. Kosseckiego na wyznaczone stanowiska i przystąpił do umacniania przydzielonego mu odcinka. Klasa IV, jako najstarsza, otrzymała najważniejszy punkt, mianowicie Fordon i zor-

ganizowała obronę przyczółka mostowego. Klasa V-ta miała osłaniać prawe skrzydło przyczółka i w tym celu umocniła się w Solcu. VI-ta zaś klasa pozostała w odwodzie przy dowództwie baonu w Małym Kapuścisku.

Baon szkolny otrzymał nadto dla patrolowania Wisły statek, który został przez kadetów ochrzczony „Kanonierką Szkoły”.

Most w Fordonie.

„Kanonierka” zaopatrzona w karabin maszynowy, oraz kilkunastu kadetów — została oddana pod dowództwo ppor. Kowalczyka.

Podobnie dla szybkiego komunikowania się dowództwa baonu z oddziałami w Fordonie i Solcu, a także dowożenia stawy i amunicji, otrzymał baon lokomotywę z jednym wagonem, przezwaną „Pancerką Szkoły”.

Czyny jednak kompanij kadeckich ograniczyły się do wybudowania jedynie rowów strzeleckich i przeszkód, oraz patrolowania w przeciągu paru dni brzegów rzeki w daremnym oczekiwaniu na bolszewików, których w międzyczasie zmuszono do zaniechania myśli o Wiśle.

Dnia 20 sierpnia 1920 r. bataljon szkolny wrócił do Bydgoszczy rozpoczęła się znów szara, normalna praca w murach szkolnych.

8. Przybycie i współpraca francuskich oficerów.

Z chwilą, gdy wojskowe sfery kierownicze postanowiły skierować do naszej armji świeży prąd doświadczeń Wielkiej Wojny 1914—18, który przyjął najbardziej skryształizowany już kształt w armji francuskiej, Wojskowa Misja Francuska w Polsce dała w tym celu doświadczonych oficerów, kilku z nich, — zostało przydzielonych do Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych.

Pierwszym z oficerów francuskich, który przybył do Szkoły był ppor. Boudouard, instruktor wychowania fizycznego. Od tej chwili ta gałąź wyszkolenia (gimnastyka, walka na bagnety, grenadjerka) została w szkole skierowana na nowe tory w myśl idei szkoły gimnastyki w Joinville nad Marną.

Następnie w okresie pobytu Szkoły „na froncie“ przybyło do Szkoły 4-ech oficerów, którzy otrzymali zadanie zapoznania nas z zasadami walki ujętymi powojennymi francuskimi regulaminami. Byli to oficerowie: mjr. Auffret, mjr. Demoulin, mjr. Foglirini, i kapitan Berrurier.

Major Auffret, jako zwierzchnik ich — został czynnym współpracownikiem komendanta Szkoły i dowódcy baonu, — pozostali — współpracownikami dowódców kompanij. Wkrótce jednak majora Foglirriniego odwołano na inne stanowisko, w miejsce jego przybył major Machet. Podobnie major Demoulin został przydzielony do innego oddziału, a wkrótce po nim i por. Boudouard został odwołany do Francji. Pozostali natomiast wspierali nas swą wiedzą i doświadczeniem aż do jesieni 1921 r., kiedy to zostali przeniesieni do innych oddziałów.

W tymże dniu przybył podpułkownik armji francuskiej Cail, który współpracował aż do końca istnienia Szkoły Podchorążych z komendantem Szkoły, prowadził niektóre wykłady z zakresu zasad szkolenia żołnierza i taktyki, oraz grę wojenną na wewnętrznym kursie przeszkolenia oficerów Szkoły.

Wymienieni oficerowie francuscy swą cenną i przyjazną współpracą zyskali sympatję całego grona oficerskiego Szkoły, co szczególnie uzewnętrzniło się w pożegnalnych uroczystościach w kasynie podczas ich odejścia.

9. Utworzenie drugiego bataljonu szkolnego przez otwarcie klas VIII. i IX.

Dnia 5 października 1920 r. zostaje otwarta nowa klasa VIII komp. 5/VIII o kursie nauk 3-miesięcznym. Ilość uczniów 123. Następnie dnia 15 listopada 1920 r. z nadmiaru kandydatów do klasy VIII, oraz z 49 saperów, przysłanych na 3-miesięczny kurs przeszkolenia piechoty — zostaje utworzona klasa IX — komp. 3/IX. Ilość uczniów 98.

W międzyczasie nastąpiła zmiana w dowództwie baonu szkolnego, dnia 1 września 1920 r. kpt. Załuska został przeniesiony na stanowisko Dyrektora Nauk do Centralnej Szkoły Podoficerów Piechoty Nr. 1 w Chełmnie, zaś dowództwo baonu objął kapitan Quirini Eugenjusz, przydzielony rozkazem O. III. Szt. Gen. M. S. Wojsk., dnia 11 września 1920 r. z M. S. Wojsk. w Warszawie.

Z chwilą utworzenia klasy VIII i IX przy istniejących równocześnie V, VI i VII — baon szkolny stał się zbyt ciężką dla wyszkolenia machiną, to też w październiku 1920 r. została szkoła podzielona na 2 bataljony. Dowództwo pierwszego, w skład którego weszły komp. 4/V, 1/VI i 2/VII — otrzymał kpt. Quirini, dowództwo zaś drugiego złożonego z komp. 5/VIII i 3/IX — kpt. Szymański, przydzielony do Szkoły rozkazem O. III. Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 293 z dnia 11 października 1920 r. z Warszawskiej Szkoły Podchorążych.

10. Kurs podoficerski.

Ze względu na dokłiwy brak w Szkole dobrze wyszkolonych podoficerów, powstała myśl wyszkolenia sobie przez Szkołę we własnym zakresie pewnej niezbędnej ilości podoficerów.

Kurs taki został zorganizowany w listopadzie 1920 r. i dowództwo nad nim powierzono ppor. Matuszewskiemu. Jako instruktorzy przydzieleni zostali początkowo pdchr. Surdykowski i później pdchr. Gruss.

Program na kursie podoficerskim, oprócz wyszkolenia wojskowego uwzględniał również w dość szerokim zakresie, gdyż sięgającym 3 klas gimnazjalnych, przedmioty ogólnokształcące.

Kurs ten zakończony został 1 sierpnia 1921 r. Egzamina trwały do 12 sierpnia 1921 r. i wykazały duże postępy, poczy-

nione przez elewów. Komisja egzaminacyjna na konferencji dnia 19 sierpnia 1921 r. postanowiła 29 elewom wydać świadectwa o zadawalniającem ukończeniu kursu.

11. Klasa oficerska. (Kurs przeszkolenia kapitanów).

W myśl rozkazu M. S. Wojsk. Dz. R. 44 20. pkt. 92, w lutym 1921 r. zorganizowano w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty 3-miesięczny kurs przeszkolenia oficerów, na który dnia 10 lutego 1921 r. przydzielono 55 oficerów.

W międzyczasie zachodzą w Szkole następujące zmiany osobowe:

Dnia 13 października 1920 r. zostają przeniesieni ze Szkoły do Centr. Szkoły karabinów maszynowych w Chelmie, ppor. Mikołajczak Jan, pdchr. Grzęda Jan i pdchr. Kempin ki Franciszek.

Dnia 21 października 1920 r. ppor. rach. Szukalski do Mag. Mundurowych w Poznaniu, na miejsce którego przychodzi dnia 21 listopada 1920 r. por. rach. Kowalewski Jan ze Szpit. Wojsk. w Bydgoszczy.

Dnia 3 listopada 1920 r. zostali przydzieleni jako instruktorzy wychowankowie klasy V — podchorążowie: Mikuś Edward, Surdykowski Kazimierz, Kwaśnica Edward, Rogoziński Kazimierz, Lurz Stefan, Pomes Stanisław, Rössler Józef, Kapuściński Marjan i Geppart Ludwik.

12. Utworzenie klasy X, XI, XII. i XIII.

Wobec dekretu Naczelnego Wodza z dnia 3 sierpnia 1920 r., udostępniającego uzyskanie stopnia oficerskiego za waleczność szeregowym, nie posiadającym wymaganego dla oficera cenzusu naukowego, okazała się potrzeba zorganizowania kursów, na których tacy kandydaci na oficerów mogliby osiągnąć pewien zasób wiadomości, wyrównujący choć w pewnej mierze braki w wykształceniu ich i umożliwiające im pracę w korpusie oficerskim.

Pierwszą próbą takiego kursu było utworzenie w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty klasy X — komp. 1/X, do której jako kandydatów na oficerów nadesłano 279 szeregowych ze wszystkich rodzajów broni, nie posiadających cenzusu

naukowego, a według opinii dowódców, nadających się na oficerów. Po wstępnym egzaminie jednak przyjęto z nich tylko 142. Kurs nauk tej klasy zakreślony na 10 miesięcy rozpoczął się 16 stycznia 1921 r. Teraz znowu wróciły do programu szkolnego dla tej klasy, oraz dwu następnych przedmioty ogólnokształcące.

Następnie dnia 29 stycznia 1921 r., utworzono na tychże zasadach klasę XI komp. 2/XI. Ilość uczniów 100.

Dnia 16 marca 1921 r. utworzono z oficerów nie posiadających cenzusu naukowego, a mianowanych za waleczność na froncie — klasę XII — komp. 4/XII o podobnym do kl. X programie. Ilość uczniów 81. Następnie rozkazem O. III. M. S. Wojsk. L. 3024 z dn. 23 marca 1921 r. zarządzono zostało utworzenie pięciomiesięcznego kursu dla kandydatów na oficerów, posiadających cenzus naukowy, i na podstawie tego rozkazu w kwietniu 1921 r. powstała klasa XIII — komp. 3/XIII, o ilości uczniów 120.

13. Naczelnik Państwa w Szkole.

Dzień 6 czerwca 1921 r. był dniem wielkiej emocji jak uczniów, tak i oficerów Szkoły. Dnia tego zjechał do Bydgoszczy

Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz, Józef Piłsudski, przed defiladą Szkoły.

Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz, marszałek J ó z e f Piłsudski i odbył przegląd Szkoły.

Szkoła umajona zielenią i przystrojona flagami przybrała odświętny wygląd. Kompanje stanęły do przyjęcia na dziedzińcu Kościuszkowskim. Dziarsko prezentowały broń i gromko odpowiedziały na powitanie P. Marszałka. Radość biła z oczu wszystkich, że mogą zaprezentować się przed Naczelnym Wodzem.

Pobytek jednak P. Marszałka w Szkole trwał krótko: obowiązki reprezentacyjne nie pozwoliły Mu na zobaczenie ćwiczeń ze służby polowej, z którymi miała wystąpić Szkoła.

14. Utworzenie klasy XIV. i XV.

Wobec przepisów, obowiązujących wszystkich kandydatów na oficerów w innych rodzajach broni do uprzedniego ukończenia kursu wyszkolenia piechoty, rozkazem O. III. M. S. Wojsk. L. 3799 z dn. 14 kwietnia 1921 r., zostaje utworzony 3-miesięczny kurs dla kandydatów na oficerów w wojskach samochodowych, lotniczych, kolejowych, jeździe i artylerji. Jest to klasa XIV — komp. 5/XIV o ilości uczniów 47. W listopadzie 1921 r. w myśl rozkazu M. S. Wojsk. L. 5821 z dnia 20 kwietnia 1921 r. — zostaje otwarta klasa XV komp. 3/XV — ostatnia klasa w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty. Jest to kurs mający zadanie zaznajomić oficerów saperów z wyszkoleniem piechoty. Na ten kurs przydzielono 92 oficerów-saperów.

W tym okresie, t. j. od 1 stycznia 1921 r. do końca istnienia Szkoły w jej składzie osobowym — zachodzą następujące zmiany:

Dnia 4 stycznia 1921 r. przybywa do Szkoły por. Szystowski Remigjusz, absolwent Ecole Speciale Militaire w St. Cyr, przydzielony rozkazem O. III Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 123 z dnia 22 grudnia 1920 r. Zostaje on wyznaczony, jako asystent wykładowcy taktyki. Z dniem 4 października 1921 r. przeniesiony do D-twa I. dyw. Biał. Lit.

Dnia 4 stycznia 1921 r. zostają przydzieleni do szkoły, jako instruktorzy wychowankowie klasy VI, podchorążowie: Gierka Stanisław, Pitra Edward, Godziszewski Władysław, Kreter Emil, Sauter Stefan, Potoski Michał.

Dnia 11 stycznia 1921 r. odchodzą ze Szkoły do innych oddziałów pdchr. Dembiński i Machowiak.

Dnia 13 stycznia 1921 r. odchodzi do Wojsk. Inst. Nauk. Wyd. w Warszawie długoletni wykładowca geografii Wojskowej w Szkole, kpt. adj. szt. Umiastowski Roman, przeniesiony rozk. O. III Szt. M. S. Wojsk. L. 118 z dnia 4 grudnia 1920 r.

Dnia 13 stycznia 1921 r. zostaje przydzielony do Szkoły ppor. Szeffer Józef z Inst. Wojsk. Geogr., jako asystent terenoznawstwa, Rozk. O. III Szt. Gen. M. S. Wojsk. 416/Szk., który jednak po bardzo krótkim okresie czasu powraca do Instytutu.

Dnia 25 stycznia b. r. zostaje przydzielony z 262 p. p. jako wykładowca matematyki ppor. Zwoliński Jan, który dnia 16 czerwca t. r. odchodzi do rezerwy.

Dnia 4 lutego t. r. odchodzą do 57 p. p. ppor. Szamrak i Frankiewicz.

Z dniem 9 lutego t. r. dowódca baonu 1-go kpt. Quirini Eugenjusz zostaje przeniesiony rozk. O. III Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 1144/21 do Wojsk. Inst. Nauk. Wyd. w Warszawie. Z tem związane jest objęcie baonu 1-go przez kpt. Szymańskiego Romana, a 2-go przez kpt. Kosseckiego Stef. Rozkaz przenoszący kpt. Quiriniego ze Szkoły równocześnie przenosi do Szkoły kierownika I Wydz. Wojsk. Inst. Nauk. Wyd. w Warszawie, kpt. Załuskę Jana, na stanowisko głównego kierownika wyszkolenia bojowego w Szkole i wykładowcy taktyki, które obejmuje z dniem 1 marca 1921 r.

Następnie dnia 10 lutego t. r. odchodzi do 40 p. p. ppor. Ludwig Jan, dnia 13 lutego ppor. Berka Waclaw do Wojsk. Inst. Nauk. Wyd. w Warszawie.

Dnia 14 lutego t. r. przybywa z Szkoły Podchorążych w Warszawie ppor. Drzewiecki, jako instruktor, dnia 24 lutego t. r. ppor. Wojtkowiak Fr. ze Szpitala Wojsk. w Bydgoszczy, jako oficer prowiantowy

Dnia 23 marca zostaje przydzielony, jako wykładowca matematyki urz. wojsk. VIII r. Sikorski Stanisław, który dnia 8 września 1922 r. odchodzi ze Szkoły do dyspozycji D. O. K. Kraków.

Równocześnie dnia 13 marca przybywają z Centralnej Szkoły podof. piech. Nr. 1 w Chełmnie por. Woyke Roman, jako instruktor broni specjalnej, ppor. Dzikiewicz Bronisław, jako instruktor. Odchodzą w kwietniu 1922 r. ....

Dnia 18 marca t. r. zostaje przydzielony z Wielkop. Szk. Podof. Piech. Nr. 2, jako instruktor ppor. Jarmuła, który ubywa dnia 14 września t. r. do 63 p. p.

Dnia 25 marca t. r. odchodzi ze Szkoły, odkomenderowany na wyższe studja długoletni adjutant Szkoły, por. Górczyński Szymon. Z tym dniem przeto adjutanturę obejmuje faktycznie ppor. Bartoszek.

Równocześnie odchodzi jeden z pierwszych dotychczasowych dowódców kompanji, por. Dembiński Zbigniew, do 68 p. p. celem bezterminowego urlopowania, zaś do Szkoły zostaje przydzielony rozk. Dep. I. M. S. Wojsk. L. 18066 wychowanek klasy IX-ej pchor. Szczeniowski.

Dnia 6 kwietnia 1921 r. odchodzi do 60 p. p., ppor. Hartman Kazimierz, oraz ppor. Szolc Józef do 57 p. p.

Dnia 12 kwietnia 1921 r. zostaje przydzielony, jako wykładowca łączności por. Bernaczek Gustaw, który pełni tę funkcję do dnia 16 października 1921 r., kiedy to zostaje zwolniony do rezerwy.

Dnia 1 maja ubywa do 40 p. p. ppor. Geppart Ludwik.

Dnia 3 maja t. r. przybywa jako dowódca kompanji por. Bińkowski Józef z kursu Szkoły aplikac. w Rembertowie — odchodzi zaś ze Szkoły do 5 p. p. Leg. dnia 4 stycznia 1922 r.

Dnia 5 maja t. r. zostają przydzieleni do Szkoły wychowanek kursu kapitanów: kpt. Radomski Stefan i kpt. Balsewicz Jan, który odszedł do 6 p. p. Leg. z dniem 6 grudnia 1921 r.

Dnia 7 maja t. r. odchodzi do dyspozycji Insp. II Armji por. rach. Kowalewski.

Dnia 10 maja t. r. zostaje przydzielony jako instruktor por. Klepaczko Stanisław.

Dnia 23 maja t. r. zostaje przeniesiony do Dow. 15 dyw. p. dotychczasowy dowódca kompanji szkolnych, kpt. Szulc Marjan, dnia następnego 24 maja do 40 p. p. ppor. Szumowski Kazimierz.

Dnia 15 czerwca t. r. por. Szatner Zygmunt zostaje odkomenderowany na studja do Francji, skąd wraca 7 września t. r., zaś dnia 4 stycznia 1922 r. odchodzi do 9 p. p. Leg.

Dnia 9 lipca t. r. odchodzi do 64 p. p., celem przeniesienia do rezerwy ppor. Cybulski Ferdynand.

Dnia 25 lipca t. r. przybywa, jako wykładowca matematyki por. Konopka Józef, lecz już 8 listopada zostaje przeniesiony do Wyż. Szkoły Int. w Warszawie.

Dnia 12 sierpnia t. r. przybywa z Centr. Wysz. 2 Armji ppor. Moszkowski Tadeusz, jako instruktor; 25 sierpnia urz. w. IX r. Waliszewski Edmund, jako wykładowca języków obcych.

Dnia 2 października t. r. ubywa do 70 p. p. ppor. Tomaszewski Wiktor i 6 września t. r. do 60 p. p. ppor. Szypuła Stanisław, oraz 20 września ppor. Kwaśnica Edward do dyspozycji Dep. Żeglugi.

Dnia 23 września t. r. jako wykładowca łączności został przydzielony z Centr. Wysz. Wojsk. Łączn., por. Bojarski Zbigniew.

Dnia 27 września t. r. odchodzi do 3 p. Wojsk. Kol. ppor. Elsner Tadeusz i 16 października do rezerwy ppor. Mikuś Edward, równocześnie tegoż dnia zostaje przydzielony do Szkoły kpt. Wilczyński Adam, b. d-ca Szkoły Podofic. w Rembertowie.

Dnia 25 października t. r. otrzymuje Szkoła, jako kierownika wychowania fizycznego długoletniego specjalistę w tym kierunku, kpt. Połomskiego Szczyńskiego, przeniesionego z Warsz. Szk. Pdchr. rozk. O. III Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 10985/Szk.

Dnia 25 listopada t. r. zostaje przydzielony, jako oficer taborowy z 7 dyonu tab. por. Aftanas Jan, zaś w tymże czasie odchodzą ze Szkoły: 28 listopada ppor. Ratajczak Leon do 57 p.p.; 5 grudnia ppor. Rowiński Edmund do 56 p. p.; 6 grudnia ppor. Lewandowski Włodzimierz do 64 p. p., ppor. Borowski Stefan do 45 p. p.; a równocześnie tegoż dnia zostaje przydzielony ppor. Marynowski Tadeusz, jako instruktor fortyfikacji polowej.

Dnia 3 lutego 1922 r. przybywa jako instruktor z Warsz. Szkoły Pdchr. por. Lergetporer Henryk.

Następnie zostają przeniesieni: dnia 14 lutego 1922 r. ppor. Kowalczyk Stanisław, do 64 p. p. i 1 marca 1922 r. ppor. Nowak Edmund do 55 p. p. ppor. Wojciechowski Stefan do 62 p. p., 2 marca 1922 r. ppor. Lurc Stefan do obozu Wojsk. Łączn. w Zegrzu.

Dnia 5 kwietnia 1922. r. zostaje przeniesiony do 3 p. sap. długoletni wykładowca fortyfikacji polowej, major Małachowski Karol, rozk. O. V. Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 6285/22.

Oficerowie szkoły.

Dnia 11 kwietnia 1922 r. zostaje przydzielony jako wykładowca matematyki kpt. Górecki Michał i 29 kwietnia t. r. por. Bartel Zygfryd z O. III Szt. Gen. M. S. Wojsk.; 16 maja t. r. kpt. Starczewski Augustyn jako wykładowca rysunków i geometrii.

Dnia 3 czerwca 1922 r. ośchodzą: ppor. Banaszak Stanisław do 58 p. p. ppor. Kapuściński Marjan do 40 p. p., ppor. Godziszewski Władysław do 35 p. p. ppor. Napierała Tomasz do 43 p. p., wszyscy celem przeniesienia do rezerwy.

Dnia 24 kwietnia 1922 r. rozkazem Dep. I M. S. Wojsk. L. 4723, zostają przydzieleni jako instruktorzy-wychowankowie klasy X, pdchr. Zawarczyński Marjan, pdchr. Kirkin Kazimierz, pdchr. Krzemiński Kazimierz i pdchr. Jatelnicki Świętosław, który odszedł dnia 12 lipca t. r. do 15 p. a. p.

15. „DRUŻYNA“.

Dnia 20 sierpnia 1921 r. ujrzała światło dzienne „Drużyna“ t. j. wojskowo-humorystyczny miesięcznik Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty w Bydgoszczy. Dnia tego ukazał się odbity litograficznie pierwszy jego numer.

Skład redakcyjny stanowili ppor. Drzewiecki z grona instruktorskiego Szkoły jako redaktor odpowiedzialny, ppor. Głowacki jako „wydawca“, oraz ppor. Jabłonowski dla spraw technicznych.

Poniżej umieszczony „Nasz program“ redakcji „Drużyny“ z pierwszego jej numeru — scharakteryzuje rodzaj tego pisemka.

„Wydając pierwszy numer naszego pisma dalecy jesteśmy od zachwalania go i dawania niebosiężnych, niemożliwych i niedotrzymywalnych przyrzeczeń; również daleko nam od fałszywej skromności do nieodważania się wystąpienia na arenę publiczną, do obawy konkurencji z naszą świetną prasą (czyżby?) przeróżnych odcieni, zabarwień, i... niestety woni. Chcemy nawiązać do żołnierskiej tradycji pism wojskowych, wydawanych lepiej lub gorzej, zależnie od wolnego czasu współpracowników, do tradycji oddziałów, które nietylko samym nowym regulaminem żyją, a poza służbą nietylko rozmową o koniach, kobietach i weryfikacji.

Pismo nasze nie będzie lepsze od przeróżnych jednodniówek i tygodników, gdzie na pierwszej stronie figuruje jakiś sym-

bol wojskowy (zawsze!) na treść składają się obok strategicznych rozważań niedoszłych Prądyńskich, utwory powieściowe lokalnych Sienkiewiczów, trzy po trzy nowych Fredrów, erotyki zapoznanych Tetmajerów, a na koniec dowcipy ze starego rocznika „Szczotka“ lub „Muchy“ i przepisy przeciwko odparzeniu nóg (z podaniem środków których nigdzie nie można dostać).

Nie będzie pismo nasze lepsze — gorszem na pewno też nie będzie. Bo przecież taka mieszanina, to według wyrażenia XVIII wieku „*silva rerum*“, ten groch z kapustą, to złożone składkowe, a mamy nadzieję smaczne „menu“ będzie symbolem różnorodności życia wojskowego, które pod jednolitym „khaki“ mundurem mieni się wielobarwną tęczą zjawisk od ultra-fioletowej pogardy „*cyvili*“ do podczerwonego wymyślenia w porywie pasji na militarystę w ogólności i stosunki własne (naturalnie w szczególności).

Będziemy jednak w doborze kolorów ostrożni, właściwie wogóle nie chcemy koloryzować. Przyjmijmy wszystkie prace dobre bez względu na to, czy redakcja będzie się z poglądami w nich zawartymi zgadzać w myśl zasady, że wszystkie rodzaje są dobre za wyjątkiem rodzaju nudnego. Chcemy skupić w „Drużynie“ nie drużynę, a brygadę współpracowników. Niech Was zresztą ten Stańczyk z afisza do współpracy zaprosi. A może skrybent w uniformie gęsie pióra *in manu* ścisnąć i *ad maiorem scholae gloriam* facecje wdzięczne wypisywać.

Do pracy Towarzysze Oficerowie maści wszelakich, do pracy chudopacholskie bractwo kadeckie, niech dokumentnie *Bidgestia vim citae artemque litterarum* okaże, a snadnie wszystkie *U. Palatinate* dzienniki zakasuje. Medale kartoflane na przednówku wysztyftujemy i *ornabimus* piersi tych, co gładko pióra dzierżą niczem na tempa broń na ramię biorą.

Nie wątpimy, że tak grzeczne wezwanie nie przebrzmi bez echa, że z jednej strony Szkoła cała do pracy weźmie się z zapałem, z drugiej znów strony wszyscy Towarzysze broni nas poprą kupowaniem i rozprzestrzenianiem pisma, a może pewnego poranku rysunek winiety wzbogaci się nowym napisem, „Nakład 100 000 egzemplarzy“.

Bo jesteśmy zawsze skromni...

Redakcja „D r u ż y n y“

W dziale naukowym zostały umieszczone krótkie szkice: „Dowództwo a zwycięstwo“ kpt. Załuski — „Oficer a społeczeństwo“ i „Problemy awansu“ por. Bzowieckiego, „Reflektor jako broń pomocnicza” i „Krótkie studjum o głosie towarzyszącym pociskowi w części jego lotu“ por. Kowalczyka.

Oficerowie Szkoły, pułk. Zarzycki (karykatura).

Dział humorystyczny dawał tryskające dowcipem liczne obrazki z życia szkolnego, choć czasem zbyt „żołnierskie“.

Prof. Straszewski (karykatura).

Ppor. Banaszak (karykatura).

Dział ten był urozmaicany wspaniałymi rysunkami i karykaturami ppor. Głowackiego.

Poniżej przytaczamy parę próbek z tego działu:

„List hospitanta kursów odmladzających do żony.

Kochana Lulu!

Odmladzanie moje posuwa się w szybkim tempie. Zaczęło się od tego, że zostałem zważony, zmierzony, opukany na wszystkie strony. Następnie badano moją sprężystość cielesną, ale to lepiej, kiedyś ustnie ci opowiem. Opieka lekarska bardzo staranna, tylko trudno się do niej przyzwyczaić. Ja na przykład ogromnie nie lubię kiedy budzą mnie w nocy, chcąc sprawdzić, czy dobrze śpię i czy mi się nie przyśniły dzienne ćwiczenia. Porządek tu idealny i wiesz — jak przyjadę do domu, to choćbym się miał zadłużyć, musimy kupić ze cztery szafy. Nie miałem pojęcia, że szafa to jest taki uniwersalny sprzęt. Wszystko do szafy — to będzie mojem hasłem. Boję się tylko czy szafa na fortepian nie będzie zbyt drogo kosztować. Jedna zapalka leżąca na podłodze, a nie w szafie, pociąga za sobą komisję dla zbadania — skąd, kiedy i przez kogo została rzuconą, w której fabryce wykonaną i t. d. Zawsze mówiłaś, że jestem mało muzyczny — przyznaję Ci słusność. Tutaj u nas grywają dosyć dużo: rano jakiś marsz tryumfalny, wieczór i w ciągu dnia jakieś krótkie kawałki na kilka taktów. Prawdziwy koncert rozpoczyna się wieczorem, akurat wtedy, kiedy chciałbym spać. Podobno ludzie muzyczni rozbierają się przy dźwiękach serenady a kołysanka ich usypia, na mnie zaś działają przeciwnie, t. j. nie dają mi spać. Dzięki brakowi muzykalności jestem stale niewyspany. Ćwiczenia naturalnie bez przerwy i w przyśpieszonym tempie. Na objętości straciłem już przez tę parę dni pięć centymetrów, jak tak dalej pójdzie, nie wiem czy coś ze mnie zostanie względnie przyjedzie zpowrotem do domu. Wyobrażam sobie zdziwienie i otwarte buzie Micia i Władzia, gdy po powrocie pokażę im, jak się wspina na słup, skacze, staje na głowie i t. d. Także i Zosienka dużo się ode mnie nauczy i Ty Laluchno będziesz ze mnie dumna. Kończę, bo zaraz lampę zgaszą, a trzeba jeszcze wyjść na korytarz, papierosa zapalić, buty na „baczność“ postawić, wejść do łóżka i zamknąć oczy jak przyjdzie oficer inspekcyjny, żeby widział, że śpię... Aha! Byłbym zapomniał

napisać, żebyś zaprowadziła dla dzieci codziennie jedną godzinę szwedzkiej gimnastyki przed pójściem do szkoły. Całuję cię wraz z dziećmi

Twój Anastazy.

P. S. Pamiętaj, że wydatek na szafy będzie wielki, więc dużo rzeczy musimy sobie odmówić”.

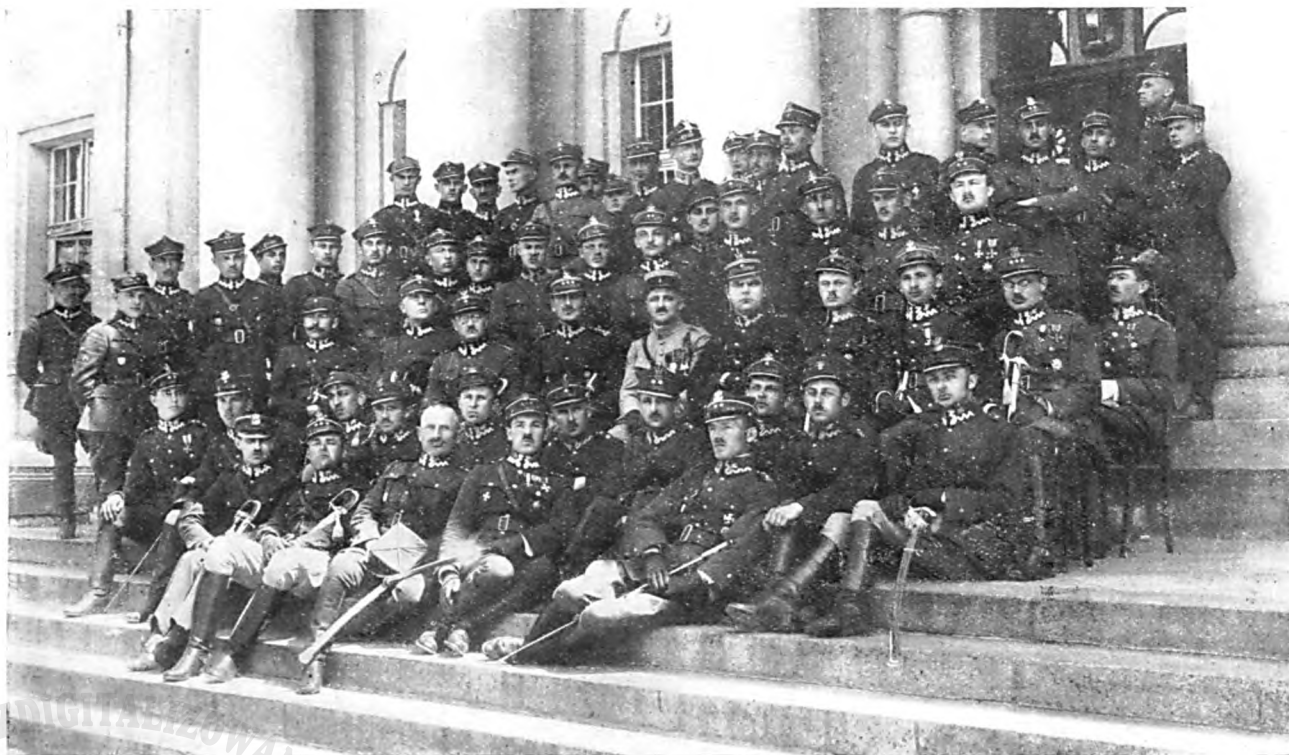
Wielka jednak szkoda, że piśmko to ze względu na nawał pracy w Szkole nie mogło ukazywać się regularnie w myśl zapowiedzi redakcji. Wyszło ono li tylko w 4-ch numerach, przy czem ostatni nie utrzymany na poziomie zeszytów poprzednich, wyszedł już po zakończeniu kursów szkolnych na kursie przeszkolenia oficerów Szkoły.

16. Wewnętrzny kurs przeszkolenia oficerów Szkoły.

Z wprowadzeniem do wojska polskiego francuskich metod wyszkolenia, a tudzież celem zaznajomienia oficerów z postępem, jaki uczyniła sztuka wojskowa we wszystkich dziedzinach podczas ostatniej wojny i wreszcie w celu zmuszenia wszystkich oficerów do opanowania nowowydanych regulaminów M. S. Wojsk. zarządziło zorganizowanie we wszystkich szkołach i oddziałach kursów przeszkolenia oficerów.

Jednym z takich kursów, był kurs przeszkolenia oficerów Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty, zorganizowany w myśl M. S. Wojsk. L. 927 D. R. 44 20 w kwietniu 1921 r. Wykłady na kursie przeszkolenia odbywały się w godzinach pozasłużbowych, prowadzone były przez poszczególnych wykładowców i specjalistów — w myśl programów, opracowanych przez nich i zatwierdzonych przez Komendanta Szkoły, i obowiązywały do obecności na nich wszystkich bez wyjątku oficerów Szkoły.

Wobec szerokiego zakresu, obowiązującego na kursie programu, tudzież ze względu na przeciążenie pracą służbową wszystkich oficerów Szkoły w czasie trwania kursów kadeckich, tempo kursu przeszkolenia w tym czasie siłą rzeczy nie mogło być zbyt szybkie, jednak co pewien czas, po wyczerpaniu przez wykładowcę w cyklu wykładów jakiegoś przedmiotu — urządzany był przez Komendanta Szkoły z danego działu egzamin, któremu musieli się poddać wszyscy oficerowie Szkoły.

Oficerowie szkoły.

Tempo kursu przeszkolenia wzmogło się znacznie dopiero po ukończeniu Szkoły przez ostatnią z klas kadeckich, w połowie maja 1922 r. W tym czasie wykłady i ćwiczenia mogły się odbywać i rano i po południu, a zatem praca rażno postępowała naprzód.

Od drugiego czerwca 1922 r. do 15 lipca t. r. większości oficerów Szkoły udzielono sześciotygodniowego urlopu wypoczynkowego i dopiero po ukończeniu takowego — znów rozpoczęła się wmożona jeszcze praca na kursie przeszkolenia.

Na zakończenie kurs odbył wycieczkę do Torunia, zwiedzono Szkołę obserwatorów lotniczych, Szkołę obserwatorów balonów na uwięzi, Szkołę pomiarów artyleryjskich, Szkołę Pdchr. rezerwy art., uczestniczono w strzelaniu artyleryjskiem, oraz wysłuchano szeregu wykładów specjalnych w zwiedzanych szkołach.

Ostatni egzamin odbył się dnia 2 listopada 1922 r.

17. Przeorganizowanie Szkoły.

Dzień 31 lipca 1922 r. był ostatnim dniem życia Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty, rozkazem z dnia 1 sierpnia t. r. przemianowana została na Szkołę Oficerską dla Podoficerów o 2-letnim pokojowym kursie nauk. Jako kadra Szkoły Oficerskiej — weszli oficerowie Szkoły Podchorążych za wyjątkiem:

kpt. Wąsowskiego Jana,
kpt. Radomskiego Stefana,
por. Klepaczki Józefa,
ppor. Kwaśnicy Edwarda,
pppr. Moszkowskiego Tadeusza,
ppor. Grussa Józefata,
ppor. Drzewieckiego Jana,
ppor. Gałęckiego Czesława,
ppor. Rakocego Zygmunta,
ppor. Kiczaka Wilhelma,
ppor. Stępniewskiego Zygmunta,
ppor. Jarmulowicza Feliksa,

którzy ze względu na to, że w bieżącym roku powołano tylko połowę etatu uczniów, z braku miejsc w obsadzie — odeszli do innych oddziałów.

C Z E Ś Ć D R U G A

KLASA I (Komp. 1/1).

Rozpoczęcie 1 kursu Szkoły Oficerskiej poprzedził okres organizowania tegoż w Poznaniu i w obozie ćwiczebnym w Biedrusku. Od 24 kwietnia 1919 r. począwszy zbierali się kandydaci przy baonie zapasowym 3 p. strzelców Wlkp. w Biedrusku. Dnia 20 maja było kandydatów około 100. Zajęć nie było jeszcze

Grupa pierwszych uczniów Szkoły w Biedrusku.

żadnych, gdyż spodziewano się lada chwila przeniesienia do Poznania.

Ponieważ jednak stosunki w Poznaniu nie pozwalały na otwarcie Szkoły w krótkim terminie, należało rozpocząć jakąś pracę.

Dnia 23 maja przyjechał z rozkazu D-twa Szkoły do Biedruska kpt. Kossecki Stefan, który objął dowództwo nad zebraną grupą kandydatów i z tą chwilą rozpoczęły się zajęcia. Na te zajęcia składały się: ćwiczenia z musztry a właściwie nauka komend polskich i przypomnienie musztry niemieckiej, czytanie map niemieckich i rosyjskich, wykłady z historii polskiej i historii wojskowości; zajęcia te prowadził sam kpt. Kossecki, oraz dorywczo wybitniejsi z pośród aspirantów.

Zapał do nauki był z początku nadzwyczajny, począł jednakże w miarę odsuwania terminu rozpoczęcia kursu powoli stygnąć.

Dnia 13 czerwca objął kierownictwo kursu w Biedrusku od kpt. Kosseckiego mjr. Meksz Józef, który do wyżej wymienionych zajęć dodał tłumaczenie regulaminów i podręczników niemieckich, oraz naukę języka polskiego, dla tych z pośród aspirantów, którzy się tego języka dotychczas nie uczyli. Wtedy to już zarysowały się różnice w materjale jaki przedstawiali kandydaci.

Na mocy dekretu Naczelnej Rady Ludowej za aspiranta oficerskiego uważano każdego sierżanta armji niemieckiej ewentualnie i plutonowego.

Wszystkich tych aspirantów do 45 roku życia powoływał dekret do służby w szeregach i jeżeli nie zajęli oni etatowych stanowisk w pułkach Wielkopolskich, przydzielaly ich komendy poborowe, oraz d-twa pułków do baonu zapasowego 3 p. strzelców Wlkp. jako kandydatów do Szkoły Oficerskiej. (Tych kandydatów była początkowo większość).

Drugą kategorię tworzyli inteligenci — byli żołnierze armji niemieckiej, którzy zgłosili się do biur werbunkowych jako ochotnicy i zostali odesłani do Szkoły.

Trzecia kategoria powstała dopiero z początkiem czerwca po wyjściu rozkazu D. O. Gen. nakazującego odkomenderować z płk. Wlkp. do Szkoły Oficerskiej tych kandydatów, którzy zobowiążą się pozostać w wojsku 3 lata a posiadają odpowiednie kwalifikacje. Wymaganem było posiadanie stopnia podoficerskiego i ukończenie 6 klas gimnazjalnych.

Z początkiem czerwca nastąpił więc znaczny przyływ kandydatów, równocześnie jednak część ubyła zwolniona bądź zupełnie z wojska — bądź do pułków. Praca szła w coraz szyb-

„Chrzest“ nowoprzybyłego do Szkoły ucznia.

szem tempie. Obok majora Meksza pracowali również jako instruktorzy przez pewien czas ppor. Sęk i ppor. Orłowski.

Dnia 22 lipca grupą została przeniesioną ostatecznie do Poznania.

Rozkazem L. 10 z dnia 24 lipca 1919 r. d-ca Szkoły, plk. Jatelnicki, ogłasza rozpoczęcie i kursu Szkoły Oficerskiej wzywając wszystkich aspirantów do wytrwałej pracy nad sobą, by przez swe wykształcenie zawodowe, stać się godnym otrzymania zaszczytnego stopnia oficera polskiego. Tymczasem rozkazem przydzielonych zostało 86 aspirantów przybyłych z Biedruska, rozkazami zaś następnymi przydzieleni zostają dalsi kandydaci przybywający z pułków tak, że liczba uczniów ostatecznie wynosiła 116.

Dnia 10 sierpnia nastąpiło poświęcenie Szkoły i oficjalne jej otwarcie.

D-cą klasy 1-szej mianowany został major Meksz.

Klasę podzielono na 4 plutony dla ćwiczeń i na 4 oddziały dla wykładów jednak w ten sposób, że skład oddziałów niezależny był od składu plutonów, podczas gdy dla podziału na plutony, miarodajnym był wzrost, oddziały dla wykładów zestawiano według cenzusu wykształcenia, a to:

- I oddział — tworzyli uczniowie posiadający maturę,
7 a nawet 6 kl. gimn.
II oddział — tworzyli ci, którzy mieli 6 kl. gimn.
III oddział — tworzyli ci, którzy mieli również 6 kl. a także
równorzędne egzamina.
IV oddział — tworzyli bez cenzusu wogóle.
Funkcje dowódców plutonów pełnili:
w plutonie 1 — por. Szcześniak,
„ „ 2 — ppor. Słabędzki,
„ „ 3 — ppor. Orłowski,
„ „ 4 — ppor. Sęk (czasowo).

Kuchnia Szkoły w Poznaniu.

Rozkład dnia, który nie uległ zasadniczej zmianie przez cały ciąg kursu, zawierał: przed południem : 1 godzinę gimnastyki i 4 godziny wykładów 50-minutowych, po południu : 2 godziny zajęć praktycznych i jedną godzinę regulaminów ewent. 3 godziny zajęć praktycznych.

Oficerom d-com plutonów do pomocy wyznaczono aspirantów plutonowych, a to w pierwszym plutonie aspiranta Smoczyka, później asp. Skrobackiego, w drugim asp. Wollszlegera, w trzecim asp. Ratajczaka, w czwartym asp. Wężyka.

Funkcje sierż.-szefa pełnił aspirant Paluch mianowany w dzień otwarcia Szkoły kapralem — aspirantem z prawem noszenia temblaka oficerskiego.

Wykłady przedmiotów wojskowych prowadzili oficerowie — wykładowcy Szkoły (z wyjątkiem łączności), przedmioty ogólnokształcące wykładali profesorowie cywilni.

Wykładano następujące przedmioty:

Służbę polową	plk. Jatelnicki,
Taktykę	mjr. Szt. Gen. Węcki i kpt. Załuska,
Umocnienia polowe	por. Małachowski,
Terenoznawstwo	por. Umiastowski,
Historję wojskowości	kpt. Kossecki,
Organizację armji	kpt. Kossecki,
Nauka o broni wraz z balistyką	mjr. Meksz,
Karabiny maszynowe	ppor. Sęk,
Łączność	ppor. Skrzetuski,
Higjenę	por. lek. Dr. Suszyński,
Język polski	prof. Dr. Pollak i prof. Koneczny,
Historję Polski	prof. Tarnawski,
Matematykę	prof. Dubas,
Geografję	por. Umiastowski.

Celem sprawdzenia postępów w nauce przeprowadzano od 5-go tygodnia począwszy repetycje, odbywane przez właściwych wykładowców, z wyszkolenia praktycznego; repetycje te przeprowadzał sam d-ca Szkoły trzykrotnie w ciągu trwania kursu.

Z dniem 31 października zakończył się I okres wyszkolenia — poczem nastąpiło — przejście na kurs starszy. Przejście to poprzedzał drugi i to szczegółowy przegląd wszystkich działów wyszkolenia. Z przedmiotów teoretycznych wymagano złożenia wszystkich repetycyj z notą dostateczną. Przejście na kurs starszy upamiętniło się mianowaniami wśród aspirantów — a to: dwóch — aspirantami sierżantami: asp. kaprała Palucha i asp. Lewandowskiego, pięciu — aspirantami plutonowymi, czternastu — aspirantami kaprałami, reszta — starszymi aspirantami.

Ogółem przeszło na kurs starszy 105 aspirantów — 10-ciu pozostawiono na kursie niższym.

Samo mianowanie odbyło się uroczyście w obecności gen. por. Dowbór-Muśnickiego, który wręczył osobiście aspirantom — sierżantom, plutonowym i kapralom temblaki oficerskie — poczem zwrócił się do wszystkich ze słowami zachęty do dalszej pracy.

Po otwarciu 2 kursu w dniu 1-go listopada 1919 r. — nastąpiła zmiana w organizacji Szkoły. Obie kompanje utworzyły bataljon, którego dowództwo objął czasowo mjr. Meksz. D-wo 1 komp. powierzono por. Szulcowi, dotychczasowemu d-cy 4-go plutonu.

Kompanję podzielono na 3 plutony, d-cami plutonów naznaczono: w 1-szym plutonie ppor. Błaszczynskiego, w 2-gim ppor. Orłowskiego, w 3-cim ppor. Szumowskiego.

Pierwszem wystąpieniem publicznem oficerów i uczniów Szkoły była uroczysta Akademia urządzona w rocznicę powstania Listopadowego w sali teatru letniego, która była zarazem pierwszym obchodem patriotycznym i jawnem nieskrępowanem zmanifestowaniem uczuć po 150 latach niewoli.

Na program Akademii złożyły się:

1. Chór harfiarzy . . . . . M. Suszyński,
2. Odczyt . . . . . por. Umiałowski,
3. Deklamacja „Reduta Ordoņa“,
4. Chór „Warszawianka“,
5. Prolog . . . . . asp. Dunin-Borkowski,
6. „Kordjan“ Akt 3-ci scena 4-ta,
7. Chór „Marsz Strzelców“.

Akademję zaszczyli swą obecnością liczni przedstawiciele władz cywilnych i wojskowych. Salę wypełniła wyborowa publiczność. Następnego zaś dnia urządziła Szkoła w sali teatru letniego bal, który miał na celu zawiązanie łączności między elitą Poznania a Szkołą — co też w zupełności osiągniętem zostało.

Na zakończenie kursu wyrusza klasa dnia 15 lutego na ćwiczenia do Biedruska, gdzie przeprowadzone zostały: strzelanie bojowe sekcji i plutonu, strzelanie z c. k. m., rzucanie ostrych granatów, oraz ćwiczenia połowe całą kompanją.

Końcowe egzamina rozpoczęły się dnia 15 lutego, wpieryw praktyczne a następnie od dnia 28 lutego do 3 marca teoretyczne

Rozkazem L. 64 z dnia 7 marca 1920 r. ogłoszony zostaje wynik egzaminu.

Egzamin złożyło 96 aspirantów — nie złożyło 5-ciu, z tych trzech zostało mianowanych podchorążymi — ale nie zakwalifikowanych do służby w stopniu podporucznika, 2 zostało przeniesionych na kurs 2-gi.

Po skończonych egzaminach odbył się uroczysty wieczorek pożegnalny, który wszedł następnie w tradycję ukończenia następnych kursów. Zaznaczyć należy, że wieczorek ten zaszczylicili swą obecnością gen. Dowbór-Muśnicki i zastępca Szefa Sztabu Generalnego pułk. Wroczyński. Nastrój w czasie wieczorku panował serdeczny i podniosły zarazem — i pozostawił w pamięci wychowanków jak najmiłsze wspomnienia.

Lista wychowanków.

1. Lewandowski Włodzimierz. — 2. Kowalczyk Stanisław. — 3. Ratajczak Leon. — 4. Mikołajczak Jan. — 5. Białasik Marjan. — 6. Paluch Józef. — 7. Bosiacki Maksymilian. — 8. Wollszleger Bernard. — 9. Zwierzchowski Jan. — 10. Herzog Ludwik. — 11. Skrobacki Augustyn. — 12. Karwik Konrad. — 13. Kowal Leon. — 14. Wężyk Kazimierz. — 15. Cybichowski Leonard. — 16. Mańkowski Wacław. — 17. Waligórski Józef. — 18. Kaczmarek Władysław. — 19. Raiter Feliks. — 20. Dombowski Stefan. — 21. Witkowski Jan. — 22. Biegański Marjan. — 23. Sikorski Józef. — 24. Pijarowski Józef. — 25. Liebtahl Jan. — 26. Giersberg Marjan. — 27. Skrzypczak Franciszek. — 28. Namysłowski Stefan. — 29. Urbanowicz Mieczysław. — 30. Antoszewski Adam. — 31. Posłuszny Edward. — 32. Paszkiewicz Józef. — 33. Simiński Tadeusz. — 34. Malenda Stanisław. — 35. Baran Jan. — 36. Hempowicz Tadeusz. — 37. Tomaszewski Mieczysław. — 38. Krzywoszyński Feliks. — 39. Józefiak Adam. — 40. Wojciechowski Marcei. — 41. Wyrwa Czesław. — 42. Cybulski Ferdynand. — 43. Szpulecki Wacław. — 44. Knehn Henryk. — 45. Kundegórski Jan. — 46. Kuntze Stanisław. — 47. Baranowski Zdzisław. — 48. Gutorski Franciszek. — 49. Pepiński Józef. — 50. Zborowski Marjan. — 51. Szczygłowski Bronisław. — 52. Mycielski Michał. — 53. Reszelski Henryk. — 54. Jarocki Wacław. — 55. Remlein Jan. — 56. Lniski

Mieczysław. — 57. Jeziorański Zbigniew. — 58. Sobieszczyk Adolf. — 59. Jesionowski Zygmunt. — 60. Frankowski Stanisław. — 61. Szmytkowski Tadeusz. — 62. Genge Janusz. — 63. Marcinkiewicz Stefan. — 64. Kołodziejczak Bogusław. — 65. Kukła Leon. — 66. Rybicki Kazimierz. — 67. Cichocki Marjan. — 68. Leśnik Bolesław. — 69. Wichliński Józef. — 70. Cieślak Stanisław. — 71. Dembiński Piotr. — 72. Janusz Wincenty. — 73. Ankiewicz Mieczysław. — 74. Bonowski Antoni. — 75. Szczepański Stanisław. — 76. Ogórkiewicz Hipolit. — 77. Ciszyński Waław. — 78. Wiza Cezary. — 79. Unrug Włodzimierz. — 80. Podlewski Michał. — 81. Jaczyński Michał. — 82. Kocopyński Józef. — 83. Figlus Ludwik. — 84. Gierłowski Adam. — 85. Matuszkiewicz Sylwester. — 86. Chłapowski Kazimierz. — 87. Królewicz Jan. — 88. Ligęziński Waław. — 89. Łuszczewski Henryk. — 90. Maćkowiak Stanisław. — 91. Hamling Aleksander. — 92. Moszczeński Andrzej. — 93. Ślęzak Jan. — 94. Czerwiński Henryk. — 95. Mossakowski Zygmunt. — 96. Moszyński Jan.

KLASA II (Komp. 2/II).

Dnia 7 listopada 1919 r. rozpoczął się drugi kurs Szkoły Oficerskiej w Poznaniu, t. j. klasa II.

Uczniowie tej klasy w liczbie 107 pochodzili przeważnie z Wielkopolski; z innych dzielnic było ich zaledwie kilku. — Większość wychowanków, bo przeszło połowę stanowili absolwenci Wielkopolskiej Szkoły Podoficerów Piechoty w Biedrusku, posiadający odpowiedni cenzus inteligencji.

Dowództwo kompanji objął ppor. Szatner Zygmunt.

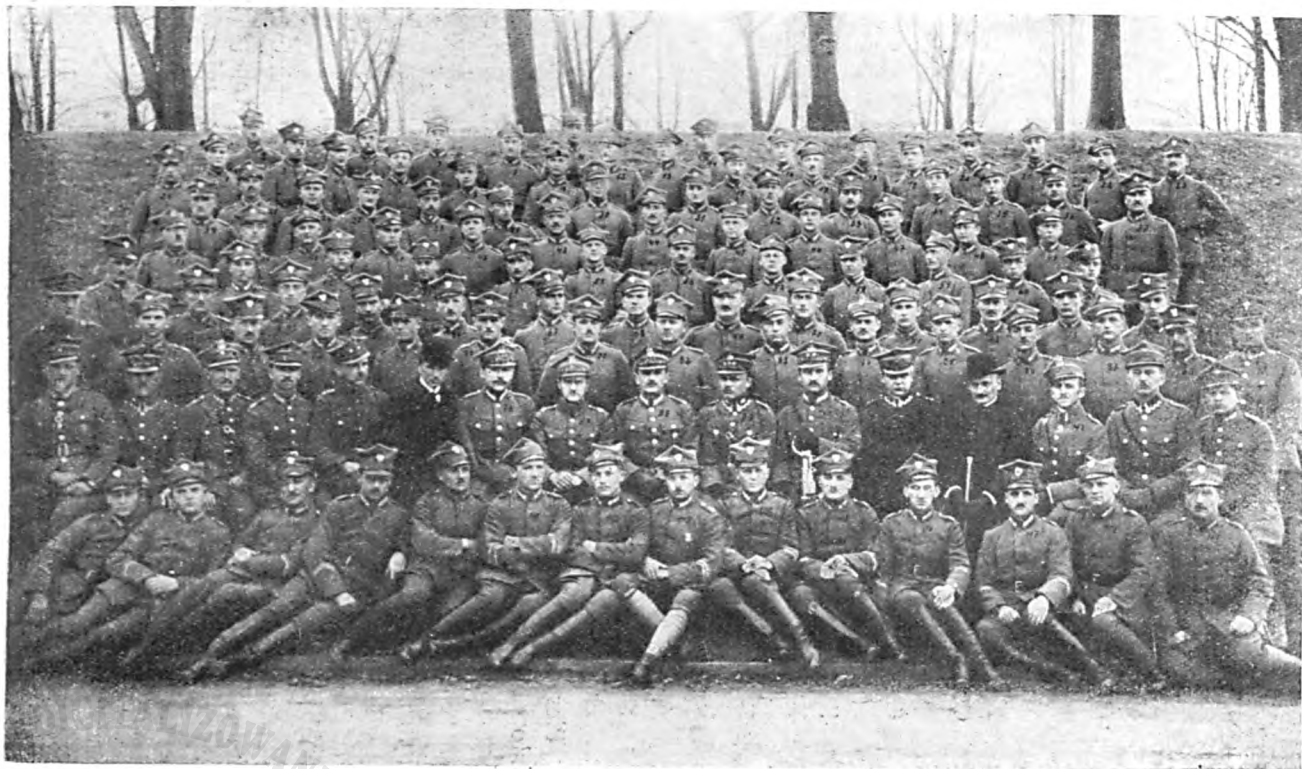
Dowódcami plutonów zostali:

I-go ppor. Mikołajczak, (czasowo pdchr. Pawłowski i ppor. Biega.

II-go ppor. Bartoszek (czasowo ppor. Łukomski, Szczygielski, pdchr. Lisowski i Jeleń).

III-go ppor. Chmielewski i ppor. Kruszyński.

Dla pełnienia funkcji szefa kompanji, plutonowych i drużynowych zostali wyznaczeni aspiranci klasy starszej, t. j. 1-szej, którzy odrazu wzięli się bardzo energicznie do swych młodszych kolegów.

Grupa wychowanków klasy I.

To też nie dziwnego, że przy ich pomocy już w ciągu kilku dni zaprowadzono w kompanji surową karność, oraz wzorowy ład i porządek.

Obsada wykładowców:

Taktyka	kpt. Załuska,
Służba polowa	ppor. Szatner,
Umocnienia polowe	por. Małachowski,
Terenoznawstwo	por. Umiastowski,
Nauka o broni	mjr. Meksz,
Karabiny maszynowe	ppor. Sęk,
Organizacja armji i historia wojskowości	kpt. Kossecki,
Grenadjerka i broń specjalna (teoretycznie i praktycznie). kpt. Naspiński,	
Służba oficerska	por. Umiastowski,
Higiena	ppor. lek. Suszyński,
Korespondencja wojskowa	ppor. Berka,
Język polski i literatura	prof. Pigoń,
Historja Polski	prof. Malski,
Geografja Polski	por. Umiastowski,
Matematyka	prof. Dubas,
Etyka	ks. kapel. Morkowski.

Pierwsze miesiące były bardzo ciężkie dla aspirantów; 1 listopada spadł śnieg i zaczęły się dość dotkliwe mrozy, w czasie których trzeba było prowadzić wyszkolenie osobiste. Bardzo dobre odżywianie i kompletne wyekwipowanie w sorty zimowe zmniejszało do pewnego stopnia, te minusy.

Dnia 14 listopada 1919 r. Rozk. M. S. Wojsk. L. 4634/II — została Szkoła Oficerska przemianowana na Wielkopolską Szkołę Podchorążych Piechoty.

„Aspiranta“ zamienił „kadet”. Barwny mundurek aspiranta, zmienił zwykły mundur szeregowego W. P. — Od tej pory kadeta poznawało się po metalowym liściu dębowym z mieczykiem na patce i łączonym monogramie S. O. na naramienniku.

Dnia 8 marca 1920 r. Rozk. Szk. L. 66 — zakończony został „niższy“ kurs i nastąpiło przejście na kurs „wyższy“.

Wobec tego, że wkrótce utworzono nowe klasy, III-cią i IV-tą — nastąpiło mianowanie na funkcyjnych dla nich kilku

kadetów klasy II, co odbyło się w bardzo uroczysty sposób — w obecności całego baonu szkolnego, ustawionego w odkrytym czworoboku na dziedzińcu szkolnym, przez przypięcie przez dowódcę Szkoły każdemu z mianowanych temblaku oficerskiego do bagnetu.

Uroczystość ta zrobiła na kadetach bardzo dodatnie i niezapomniane wrażenie i była bodźcem do ubiegania się o szarżę szkolne na kursach późniejszych.

Dnia 14 marca 1920 r. z rozkazu M. S. Wojsk. wyjechała klasa II-ga na 3-tygodniową instruktorkę do Śluckiego pułku piechoty, który stał w Baranowiczach, pluton 2-gi pozostał zaś w Grodnie. Trzy tygodnie spędzone w tym pułku, zrobiły z kadetów doskonałych instruktorów, bo od razu mogli w praktyce zastosować to, czego się uczyli w Szkole — poznali bliżej naszego rekruta, oraz drogi, któremi trafiać do niego należy. Równocześnie oddali spore usługi wogóle wojsku, gdyż dzięki ich chęci i energii w ciągu tego krótkiego okresu czasu pułk ślucki miał zamiast surowego materiału rekruckiego dość „podciągniętego“ w wyszkoleniu wojskowym żołnierza.

W samej kompanji nastąpił przełom pod względem życia się głównie przez wzajemną pomoc w biedzie, która dawała się tutaj dość dotkliwie odczuwać — w porównaniu do pobytu w Poznaniu. Kadeci więcej się zbliżyli i przywarli do siebie. W czasie świąt Wielkiejnocy urządzili dwa przedstawienia amatorskie dla żołnierzy.

Po powrocie do Poznania znowu nastąpiła intensywne praca, tem bardziej, że zbliżał się już termin końcowych egzaminów.

Dnia 26 czerwca 1920 r. kompanja wymaszerowała do Biedruska na 5-ciodniowe ćwiczenia i strzelania bojowe w polu. Tutaj szczególnie w pamięci kadetów zapisały się ćwiczenia nocne z klasą III-cią jako przeciwnikiem. Po skończonych ćwiczeniach wesoło wracano do Poznania na ostateczny egzamin końcowy.

Egzamin trwał 3 dni. Ci, którzy go złożyli w liczbie 82, zostali mianowani przez d-cę O. Gen. Poznań w dniu 5 lipca 1920 r. podchorążymi, otrzymując następnie 2 tygodnie urlopu wypoczynkowego.

Po urlopie młodzi podchorążowie ostatni raz stawili się w Szkole, ażeby otrzymać przydziały do Dywizyj Piechoty — stojących na rozmaitych frontach.

Wyrazem „ciężkiej“ doli aspiranckiej II klasy jest następująca pełna jednak humoru piosenka:

PORANEK ASPIRANTA.

„A kto chce rozkoszy użyć,
Niech idzie do Szkoły służyć!
Tam rozkoszy on użyje —
Butów w nocy się namyje.

Gdy pobudkę nam zagrają.
Wnig sierżanci się zjawiają
Do pioruna! Kto tam leży?
Ten mi do raportu bieży!

Ciemno jeszcze, ledwie dnieje,
Gimnastyka, choć deszcz leje,
Do tych wszystkich przyjemności
Wsadzają na końskie kości.

Po powidłach i herbacie
Na wykłady „biegiem“ bracie!
Po wykładach — raport karny —
Aspiranta widok marny!“

Lista wychowanków.

1. Lamparski Stanisław. — 2. Banaszak Stanisław. —
3. Barcikowski Józef. — 4. Chmielewski Andrzej. — 5. Tomaszewski Wiktor. — 6. Nowacki Klemens. — 7. Dunin-Borkowski Włodzimierz. — 8. Karłowski Krzysztof. — 9. Czekalski Piotr. —
10. Bak Kazimierz. — 11. Jankowski Franciszek. — 12. Antczak Zygmunt. — 13. Marten Zygmunt. — 14. Szamrak Jan. —
15. Frankiewicz Zdzisław. — 16. Kruczyński Bernard. — 17. Kurek Czesław. — 18. Gibasiewicz Jan. — 19. Chyliński Franciszek. —
20. Gawroński Jan. — 21. Wolski Józef. — 22. Gawroński Stefan. — 23. Nierzychowski Tadeusz. — 24. Ogrodowski

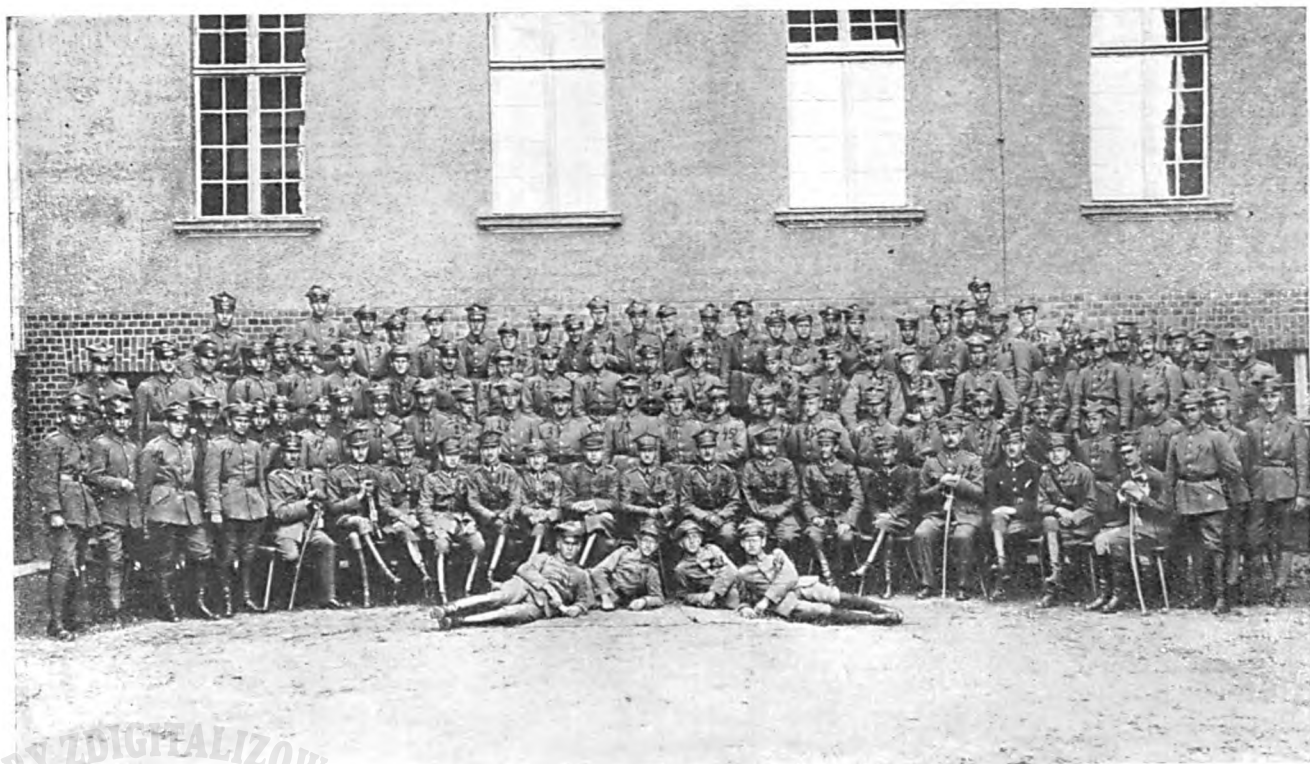
Czesław. — 25. Łaniecki Kazimierz. — 26. Matuszewski Marcin. — 27. Zenker Flojjan. — 28. Müller Czesław. — 29. Grzęda Teodor. — 30. Krzywiak Stefan. — 31. Cerkaski Stefan. — 32. Borowicz Stanisław. — 33. Bartkowski Władysław. — 34. Fiutak Stanisław. — 35. Nowaczyk Jan. — 36. Szpotański Witalis. — 37. Jerzke Tadeusz. — 38. Meissner Tadeusz. — 39. Kujawski Marcelli. — 40. Muszala Stanisław. — 41. Łyczynski Leonard. — 42. Zakrzewski Stanisław. — 43. Ciesielczyk Edward. — 44. Frankowski Ignacy. — 45. Zieliński Mieczysław. — 46. Kasztelan Antoni. — 47. Wierusz Stefan. — 48. Grzybek Antoni. — 49. Otomański Henryk. — 50. Laurentowski Stanisław. — 51. Łączkowski Konstanty. — 52. Kozłowski Edmund. — 53. Eckert Łucjan. — 54. Żychliński Franciszek. — 55. Śledzikowski Franciszek. — 56. Żywiłowski Adam. — 57. Grütmacher Antoni. — 58. Stroński Jan. — 59. Latusek Kazimierz. — 60. Burchardt Antoni. — 61. Sikorski Wacław. — 62. Łukomski Michał. — 63. Cwojdzński Maksym. — 64. Arkuszewski Józef. — 65. Malinowski Józef. — 66. Cynka Edward. — 67. Kosicki Stanisław. — 68. Kolonista Henryk. — 69. Blew Paweł. — 70. Jankowski Stanisław J. — 71. Martinek Jan. — 72. Jankowski Stanisł. Ant. — 73. Kloss Stanisław. — 74. Juchniewicz Kazimierz. — 75. Latanowicz Leon. — 76. Khwenhagen Mieczysław. — 77. Zielewski Tadeusz. — 78. Busza Edward. — 79. Ziemiński Maksymiljan. — 80. Grobelski Antoni. — 81. Cichocki Zbigniew. — 82. Konwerski Stefan.

KLASA III (Komp. 2/III).

Dnia 7 lutego 1920 r. został rozkazem M. S. Wojsk. otwarty trzeci kurs szkoły dla wysłużonych podoficerów b. armji niemieckiej, by umożliwić im osiągnięcie stopnia oficerskiego, celem poważniejszego wykorzystania ich długoletniej praktyki frontowej dla naszej młodej armji.

Kurs ten otrzymuje numerację 3/III zmienioną następnie na 2/III.

Na kurs przyjęto 76 kandydatów. Był to materiał bardzo dobrze wyrobiony pod względem bojowym i wogóle wojskowym, lecz o słabszym zasobie wiedzy ogólnej i wyrobienia towarzyskiego. Zadaniem Szkoły przeto było uzupełnić ich braki pod tym względem, co też z małemi wyjątkami zostało osiągnięte.

Grupa wychowanków klasy II.

Na d-cę kompanji wyznaczono ppor. Zbigniewa Dembińskiego, na instruktorów — podchorążych: Hartmana, Łukomskiego, Jelenia i Lisowskiego. Pdchr. Hartman odszedł w marcu jako dowódca kompanji sztabowej, Łukomski do kompanji 3/IV. Jeleń do Szkoły Podoficerskiej w Ostrowie-Komorowo. W międzyczasie przybył do kompanji absolwent 1-szej klasy podchorąży Ratajczak i od tej pory, aż do ukończenia kursu utrzymał się skład następujący:

D-ca kompanji . . . ppor. Dembiński Zbigniew,
D-ca I plutonu . . . pdchr. Ratajczak Leon,
D-ca II plutonu . . . pdchr. Lisowski Marjan.

Obsada przedmiotów teoretycznych była ta sama, jak w klasach poprzednich.

Praca na kursie biegła żywym tempem, a szczególnie na polu wyszkolenia praktycznego. Przebywszy długi czas na froncie zachodnim, uczniowie czynili szybkie postępy w zakresie programu Szkoły; godzina rannej gimnastyki, oraz z godziny ćwiczeń popołudniowych — wystarczały zupełnie. Większą uwagę zwrócono na wykłady, które zajmowały najwięcej czasu z rozkładu dnia; tutaj baczone w pierwszym rzędzie na przedmioty wiedzy ogólnej. Uczniowie dokładali wysiłków w każdym kierunku i sumiennie oddali się pracy szkolnej. Pracowali nawet poza godzinami zajęć. Najprostszym dowodem dodatnich wyników ich poważnej pracy w Szkole może służyć choćby to, że raporty karne bywały rzadkością.

Po kilkogodzinnej codziennej pracy umysłowej, uważali uczniowie ćwiczenia za rozrywkę, wykonując je przytem sumiennie. Dla scharakteryzowania sprawności bojowej kompanji i wyrobienia uczniów pod tym względem należy podać jedno ćwiczenie dwustronne z okresu wyszkolenia kompanji. Było to ćwiczenie z klasą I-szą wzdłuż szosy Poznań-Owińsk. Klasa 2/III jakkolwiek słabsza o 15 mniej więcej ludzi zdobyła podczas tego ćwiczenia 2 karabiny maszynowe i zabrała 16 jeńców. Dla zrozumiałego współzawodnictwa między kompanjami, uczniowie prześcigali się wzajemnie w umiejętności prowadzenia jednostki, nadzwyczajnie przystosowując się do terenu.

Na kursie mieli wychowankowie kompanji 2/III wiele urozmaicenia, chwil przykrych prawie nie było.

Dnia 19 marca 1920 r. po raz pierwszy wystąpiła kompanja publicznie na placu Wolności w Poznaniu z okazji dnia Imienin Naczelnika Państwa, a powagą i dziarską postawą zasłużyła sobie na uznanie. Następne wystąpienie było mniej przyjemne: z początkiem drugiej połowy kwietnia, wybuchły rozruchy na tle strejku kolejowego. Szkolenie przerwano, a kompanja podzielona na grupy patrolowała na ulicach Poznania. Służba ta była przykra, bo każdorazowo trwała 6 godzin. Mimo tego uczniowie byli zadowoleni, bo czuli, że im w pierwszym rzędzie przeznaczono utrzymanie ładu, po drugie: oderwali się przecie na pewien czas od niepomiernej wyczerpującej pracy w murach szkolnych.

Dnia 22 kwietnia zmieniono nazwę „aspirant“ na „kadet“. Uczniowie przyjęli to z pewną wesołością, bo uważając się za starych i poważnych żołnierzy, uznawali ten tytuł jako dobry dla „maluczkich“, początkujących w wojsku.

Jeszcze dwa razy występowała kompanja niejako publicznie w Poznaniu: przy odprowadzeniu zwłok pdch. Moszczeńskiego, jako oddział asystencyjny (28 kwietnia 1920 r.) i na Boże Ciało 7 czerwca 1920 r. W pierwszym wypadku cieszyli się kadeci dobrze oddaną salwą, w drugim zadowolenie było mniejsze, bo musiano trzymać szpaler, co przy kilkutyśięcznym tłumie — na „ciasnym“ Starym Rynku — było trochę uciążliwe.

W drugiej połowie czerwca kompanja wymaszerowała na trzydniowe ćwiczenia do Biedruska. Mimo kilkunastu tylko kilometrów, kadeci wykazali pewną tężyznę marszową, a szczególnie zpowrotem, kiedy wyprzedzili w powrocie kompanję I-szą, była to bowiem niedziela i każdego nęciła chęćka najszybszego wyjścia na miasto. Ćwiczenia w Biedrusku najzupelniej się udały.

Niespodzianką dla kadetów był rozkaz przeniesienia Szkoły do Bydgoszczy co nastąpiło 10 lipca 1920 r. Poczęto robić przypuszczenia, że kurs przedłużono, bo dlaczego by tam jechali, skoro kurs ma się właśnie skończyć? Przypuszczenia te rzeczywiście się sprawdziły, bo kurs przedłużono o 4 tygodnie, czego przyczyną była przerwa, spowodowana kwietniowemi zamieszkami.

W Bydgoszczy wypadła kompanji poza zajęciami szkolnymi — służba patrolowa i wartownicza, co wychowanków jej

nadzwyczaj wyczerpywało, to też stała dotychczasowa werwa kompanji nieco przycichła.

Dnia 18 lipca po raz pierwszy i ostatni w Bydgoszczy popisywali się kadeci kompanji — defilując na Starym Rynku przed dowódcą Szkoły, z okazji przyjęcia Szkoły przez miasto.

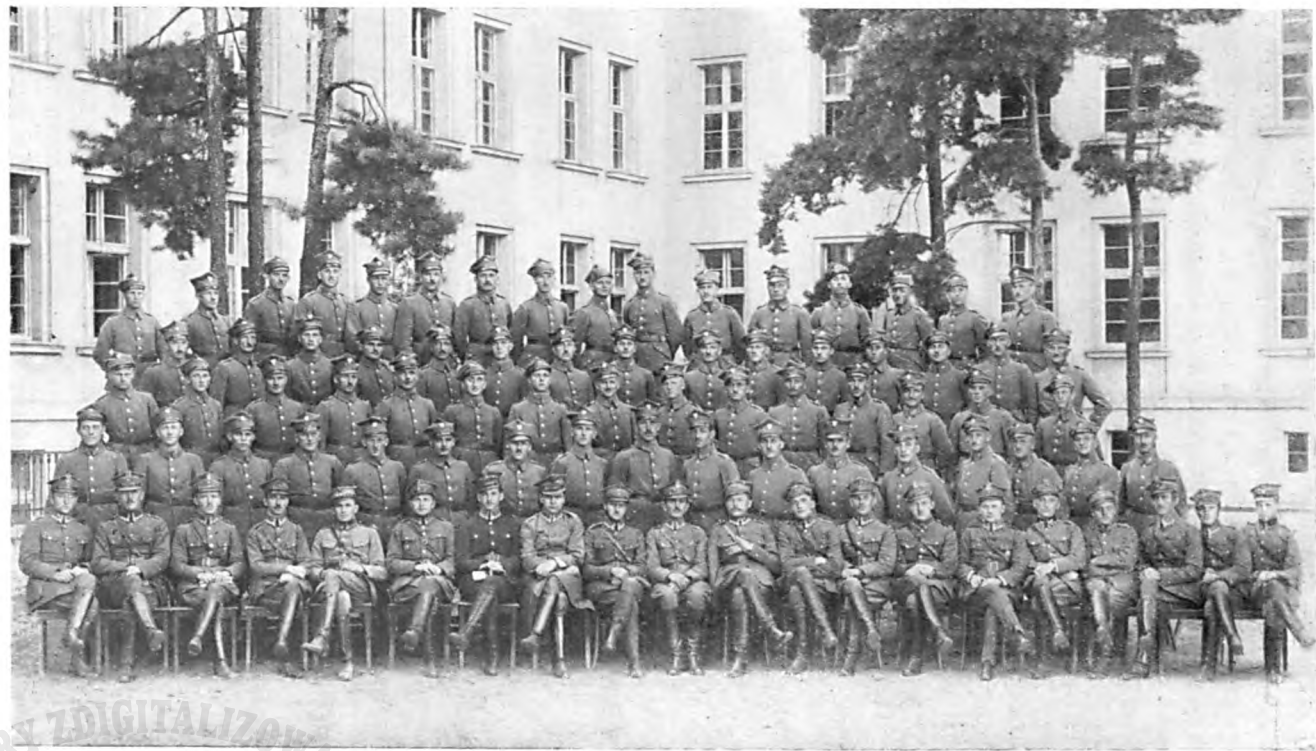
Końcowe egzaminy rozpoczęły się 30 lipca. Wynik ich wykazał najzupełniejsze przygotowanie absolwentów do pełnienia służby w stopniu oficerskim.

Lista wychowanków.

1. Roszyk Stanisław. — 2. Elsner Tomasz. — 3. Kempński Franciszek. — 4. Kordus Jan. — 5. Lenckowski Wacław. — 6. Sobecki Franciszek. — 7. Piotrowski Antoni. — 8. Szczygielski Szymon. — 9. Ciszynski Kazimierz. — 10. Jankowski Józef. — 11. Skórnicki Józef. — 12. Stojałowski Bolesław. — 13. Sojka Stanisław. — 14. Dobak Stefan. — 15. Zygmanski Kazimierz. — 16. Klamrowski Władysław. — 17. Nowak Walenty. — 18. Spsychalski Teodor. — 19. Grzęda Jan. — 20. Rochowiak Sylwester. — 21. Madaliński Franciszek. — 22. Wyborski Feliks. — 23. Rutkowski Wincenty. — 24. Sikora Stanisław. — 25. Umiastowski Stefan. — 26. Jastrzębski Jan. — 27. Krawczyk Stanisław. — 28. Kowalski Łukasz. — 29. Nalewaj Łukasz. — 30. Idaszak Tadeusz. — 31. Tuszyński Czesław. — 32. Wozzak Andrzej. — 33. Świniarski Wacław. — 34. Paluch Stefan. — 35. Talarczak Ludwik. — 36. Nowak Apolinary. — 37. Gibasiewicz Piotr. — 38. Peksa Władysław. — 39. Michalski Dyonizy. — 40. Kotowski Franciszek. — 41. Tomczak Kazimierz. — 42. Kudliński Bronisław. — 43. Elimer Stefan. — 44. Buca Stanisław. — 45. Kłos Wojciech. — 46. Walter Marjan. — 47. Janyska Karol. — 48. Różanowicz Marjan. — 49. Paul Władysław. — 50. Piotrowski Bronisław. — 51. Kasprowiak Leon. — 52. Felczykowski Bronisław. — 53. Ludwiczak Stanisław. — 54. Ewiak Michał.

KLASA IV (Komp. 3/IV).

W końcu lutego 1920 r. w myśl pisma Inspektora Szkół. Wojsk. Piech. z dnia 19 lutego 1920 r. zgłaszają się kandydaci na 4 kurs Szkoły. Ogółem zgłosiło się 116 posiadających wymagany cenzus wykształcenia. Jako czas trwania kursu wyzna-

Grupa wychowanków klasy III.

ZBIORY ZDIGITALIZOWANE

CBW

cbw.wp.mil.pl

czono okres 6-miesięczny, bo chociaż kurs miał być równoległym do 5-miesięcznego (25 klasa) w Warszawskiej Szkole Podchorążych, dodany został jeden miesiąc na uzupełnienie braków z języka polskiego, gdyż większość kandydatów — pochodzących z byłego zaboru pruskiego, słabo władała językiem ojczystym. Pierwszy to kurs, na którym jest już dość znaczny procent elewów z byłego zaboru austriackiego i rosyjskiego (około 30%). Reprezentowane więc były wszystkie dzielnice, co jednak nie wywołało nigdy nieporozumienia i tarć na tle szowinizmu dzielnicowego, chociaż z drugiej strony życia prawdziwie koleżeńskie nie było! Żyto grupkami lub pojedynczo, na co złożyło się wiele przyczyn — przede wszystkim zaś różnica w wykształceniu.

Organizowaniem kompanji zajął się por. Szulc Marjan, z instruktorami : ppor. Szumowskim, pdchr. Białasikiem i pdchr. Karwikiem.

Po trzechdniowych egzaminach, zakończonych w dniu 13 marca 1920 r. rozpoczęły się wykłady i ćwiczenia na podwórzu szkolnem, i placu ćwiczeń koło toru kolejowego lub na „Kernwerku“.

Wykłady teoretyczne prowadzili:

Taktyka	kpt. Kossecki Stefan,
Służba polowa	por. Kruszelnicki Włodzimierz,
Dzieje ojczyste	ppor. Cybulski,
Geografja Polski	por. Umiastowski Roman,
Terenoznawstwo	por. Gąsiewicz Stefan,
Umocnienia polowe . . .	por. Małachowski Karol,
Nauka o broni	mjr. Meksz Józef,
Karabiny maszynowe	ppor. Sęk Ignacy,
Organizacja armji	ppor. Berka Wacław,
Zasady służby	por. Umiastowski Roman,
Prawo wojskowe	por. Kulpiński,
Korespondencja wojsk.	por. Kuipiński,
Higjena	por. lek. Suszyński.

Zajęcia na kursie przerywane były kilkakrotnie, a więc najpierw: przez ferje Świąt Wielkiejnocy, następnie z powodu rozruchów w Poznaniu, w czasie których kompanje Szkolne patrolowały miasto.

W lipcu Szkoła została przeniesioną do Bydgoszczy, co wywołało znowu dłuższą przerwę w pracy; rękoma kadetów sprzęt Szkolny został spakowany i załadowany do pociągu w Poznaniu — a wyładowany w Bydgoszczy. Pomimo tej ciężkiej i nie mającej nic wspólnego z nauką na kursie pracy — duch był dobry — niezadowolenia nie było.

Tymczasem obsada instruktorska kompanji się zmieniła. Dowództwo kompanji z rąk por. Szulca objął por. Kruszelnicki Włodzimierz. D-two zaś I-go plutonu ppor. Pawłowski Jan, II-go ppor. Skrzydlewski Józef i wreszcie III-go ppor. Łukomski. Ale nie na tem koniec! Ostatecznie dopiero obsada w składzie kpt. Kruszelnickiego jako d-cy komp. — ppor. Łukomskiego, Białasika i Karwika, jako dowódców plutonów i pdchr. Banaśzaka pozostała do końca.

W lipcu i pierwszych dniach sierpnia zaczęły dochodzić coraz bardziej niepokojące wieści z frontu, wśród kadetów nastąpiło poruszenie. Wszyscy rwali się na front. Stawano do raportu, proszono o pozwolenie wyjazdu do swych oddziałów frontowych! Nic nie pomagało — wytłumaczono kadetom, że tu pozostać jest ich obowiązkiem, że jako oficerowie większą oddadzą przysługę ojczyźnie, niż jako podoficerowie. Ale wypadki wojenne szły szybkim krokiem! Nagle — dnia 16 sierpnia w nocy alarm! — To nadszedł rozkaz do wymarszu Szkoły nad Wisłę dla obrony przyczółka portowego Fordon i przeprawy pod Solcem. Wśród jak największej sprawności i porządku wyekwipowały się kompanje do walki i o godz. 5-tej rano wymarsz! — Wśród kadetów zapanował duch niebywały — wrócił humor, niefrasobliwość, prysło przygębienie, bo oto ziścić się miały oddawna snute marzenia!

Komp. 3/IV przypadła w udziale obrona przyczółka mostowego Fordon. Z wielkim zapałem zabrano się do kopania rowów strzeleckich, stanowisk K. M. i tak szybko i łatwo przyzwyczajano się do nowego trybu życia. Nie danem jednak było kompanji zetrzeć się z nieprzyjacielem, bo ten rozgromiony — nie zdołał dotrzeć tutaj do Wisły, i po tygodniowym postoju nastąpił powrót do Szkoły.

Po powrocie rozpoczęła się gorączkowa praca — tem więcej, że trzeba było uzupełnić luki — powstałe przez kilkakrotne przerwy w nauce, a zbliżał się właśnie okres końcowych egza-

minów. Jako doradcę w wyszkoleniu bojowym według nowych metod walki, przydzielono do komp. 3/IV w tym czasie oficera francuskiego, majora Foglierini.

Na zakończenie kursu wyszkolenia wymaszerowała kompanja dnia 7 września 1920 r. na pięciodniowe ćwiczenia w okolicy Bydgoszczy. Maszerowała drogą Fordon-Uniślaw-Czarnzę, staczając pozorne walki i ubezpieczając się na postojach. Napadnięta w czasie postoju w Czarnży przez komp. 4/V wycofała się do Fordonu, skąd marszem nocnym — dokonawszy wypadu na Myślencinek wróciła do Bydgoszczy. Przez wszystkie dni ćwiczeń pogoda nie sprzyjała, deszcz i zimno dokuczały, ale nastrój był dobry, humor ani na chwilę nie zniknął, gdyż były to już ostatnie ćwiczenia. Po powrocie do Bydgoszczy rozpoczęły się egzamina.

Komisja kwalifikacyjna nie dopuściła do składania ostatecznego egzaminu 7-miu kadetów — przydzielając 2-ch do kompanji 2/VII, 3-ch do kompanji 5/VIII, dwu zaś odesłano zpowrotem do pułków.

Egzamina rozpoczęły się dnia 15 września 1920 r. i trwały 5 dni: 3 dni z wyszkolenia praktycznego — i 2 z wykształcenia teoretycznego. Wynik egzaminu był następujący: Z wynikiem zadowalniającym złożyło egzamin 94 kadetów, 6-ciu natomiast mianowano podchorążymi i przydzielono do komp. 5/VIII jako pomocników instruktorów — z warunkiem zdawania powtórnego egzaminu po upływie 3-ch miesięcy, jednego, wcielono do komp. 5/VIII dla powtórzenia kursu, jednego zaś odesłano do pułku.

21 września 1920 r. wychowankowie kl. 3/IV mianowani zostali podchorążymi i po krótkim wycieczkowym urlopie — rozjechali się do swych oddziałów.

Li s t a w y c h o w a n k ó w .

1. Czyżewski Marjan. — 2. Dubik Mieczysław. — 3. Starzycki Jerzy. — 4. Pianowski Heronim. — 5. Zywert Marjan. — 6. Pysz Jan. — 7. Jarmuła Kazimierz. — 8. Grygoziński Wacław. — 9. Pyżalski Piotr. — 10. Szolc Józef. — 11. Ludwig Jan. — 12. Wayzner Józef. — 13. Sarnecki Ludwik. — 14. Bogacki Lechosław. — 15. Jeglet Michał. — 16. Niessner Józef. — 17. Michalski Marceł. — 18. Gierlicz Wacław. — 19. Piaskowski

Adolf. — 20. Zaręba Piotr. — 21. Szczurek Alojzy. — 22. Drwał Jan. — 23. Gałęcki Czesław. — 24. Płazalski Marjan. — 25. Pniewski Sylwester. — 26. Mosiak Ksawery. — 27. Rossa Adam. — 28. Szczęśniak Kazimierz. — 29. Rydlewski Leon. — 30. Gabler Tomasz. — 31. Mueller Karol. — 32. Lejko Zygmunt. — 33. Zakliński Bronisław. — 34. Bąk Ryszard. — 35. Szyperko Czesław. — 36. Sochacki Franciszek. — 37. Skowroński Aleksander. — 38. Stęślicki Tadeusz. — 39. Kozłowski Władysław. — 40. Dudziak Michał. — 41. Wiza Witold. — 42. Hickiewicz Michał. — 43. Zieliński Stanisław. — 44. Opolski Ludwik. — 45. Kokociński Zygmunt. — 46. Roth Ludwik. — 47. Laurentowski Piotr. — 48. Piotrowicz Ignacy. — 49. Tritt Kazimierz. — 50. Komorowski Wincenty. — 51. Czerwiński Franciszek. — 52. Urbaniak Kazimierz. — 53. Jewasiński Witold. — 54. Bużkiewicz Bolesław. — 55. Urbasiński Marjan. — 56. Felczykowski Leon. — 57. Lesiński Piotr. — 58. Juss Bolesław. — 59. Kucka Alfons. — 60. Robiński Jan. — 61. Kurpicz Edward. — 62. Karłowski Włodzimierz. — 63. Stypa Zdzisław. — 64. Nowicki Tadeusz. — 65. Szwojkowski Stanisław. — 66. Krupa Piotr. — 67. Romanowski Edmund. — 68. Kiewniarski Władysław. — 69. Lange Paweł. — 70. Bączyński Feliks. — 71. Walczak Władysław. — 72. Malak Mieczysław. — 73. Rosada Adam. — 74. Lewandowski Wojciech. — 75. Wróblewski Antoni. — 76. Parowicz Stanisław. — 77. Krajewski Jan. — 78. Wańczyński Józef. — 79. Prejbisz Władysław. — 80. Kiewniarski Antoni. — 81. Bielas. — 82. Wieczorek Władysław. — 83. Piotropawłowski Władysław. — 84. Gromek Stanisław. — 85. Wdziękoński Tomasz. — 86. Hosiński Jan. — 87. Przymus Stanisław. — 88. Koyser Leon. — 89. Pietrzyński Leon. — 90. Tatarowski Feliks. — 91. Ciążyński Seweryn. — 92. Hryniewiecki Walerjan. — 93. Kubasik Walerjan. — 94. Obremski Antoni.

KLASA V. (Komp. 4/V).

Dnia 1 czerwca 1920 r. rozpoczął się 5-ty kurs w Wlkp. Szkole Podchorążych Piechoty. Kandydatów pochodzących w równej prawie ilości ze wszystkich trzech dzielnic Polski — zgłosiło się 169, lecz po przeprowadzeniu przeglądu lekarskiego i egzaminu wstępnego klasa liczyła frekwentantów tylko 153.

Był to element bardzo niejednorodny — pod względem doświadczenia wojskowego i wykształcenia ogólnego, a przede wszystkim niedość karny z powodu dłuższego pobytu na froncie. To też zadanie dowódców: por. Szulca — d-cy komp., d-ców plutonów — ppor. Lewandowskiego, Łukomskiego i Pawłowskiego i późniejszych instruktorów klasy: pdchr. Matuszewskiego, pdchr. Kempiańskiego i pdchr. Czekańskiego, by tę niesforą i krnąbrną brać żołnierską ująć w ryzy karności, zlać w jedną całość i uczynić z niej karny oddział — było dość trudne.

W tem jednak okazał się nadzwyczaj pomocnym dawniejszy „drill“ pruski, który resztkami coprawda lecz tkwił jeszcze w krwi i kościach niektórych wychowawców klasy.

Kompanja w braku miejsca w gmachu głównym Szkoły, zakwaterowana została na Solaczu w koszarach artyleryjskich i według numeracji bataljonowej otrzymała miano komp. 4-ej. Pierwsze kroki w monotonnym napozór, a jednak w rzeczywistości ogromnie urozmaiconem życiu kadeta były dla młodych w większości wypadków, mało znających życie koszarowe żołnierzy całym szeregiem niespodzianek dość przykrych coprawda, lecz bynajmniej nie wpływających ujemnie na beztrzęsą żołnierską i humor szubieniczny, z którego kompanja później w Szkole słynęła, przeciwnie, złane potem i zryte nosami kadetów place ćwiczeń były właśnie spoidłem odrazu łączącym ich w jedną całość, wytwarzającym duże poczucie solidarności.

W końcu czerwca klasa wraz z całą Szkołą przeniesioną została do Bydgoszczy, gdzie po długich i uciążliwych porządkowaniach gmachu szkolnego kadeci przystąpili do właściwej pracy. Rozpoczęły się prócz ćwiczeń praktycznych, jednocześnie i wykłady teoretyczne:

Taktyki	Kpt. Kosceckiego,
Terenoznawstwa	Por. Gąsiewicza,
Balistyki	Mjr. Meksza,
Nauki o broni	Kpt. Naspińskiego,
Historji wojskowości	U. w. VIII r. D-ra, Mirwińskiego,
Umocnień polowych	Por. Małachowskiego,
Prawa i korespond. wojsk.	Por. Kulpińskiego,
Służby oficerskiej	Por. Umiaostowskiego,
Organizacji armji	Ppor. Berki.

Zakres wiadomości, podawanych na wykładach był bardzo obszerny, pomimo, że wskutek Rozkazu Oddziału III Sztabu Generalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych czas trwania kursu skrócono, w porównaniu z komp. 3/4 do 4-ch miesięcy.

Praca była nadzwyczaj gorączkowa i intensywna, biorąc pod uwagę choćby rozkład dnia, którego godziny były rozłożone z matematyczną dokładnością — omal, że nie co do sekundy, a wypełniały go ćwiczenia, wykłady, najrozmaitsze zbiórki, apele, raporty i t. d. Pod wpływem niepokojących wieści z frontu, stan umysłów komp. 4-ej w miesiącach lipcu i sierpniu był niespokojny i rozgorączkowanie było identyczne jak w komp. 3/4 — ta sama chęć, to samo pragnienie wyrwania się z murów szkolnych i podążenia na front, to samo przygnębienie, gdy widziano, że to jest niemożliwe. I gdy w dniu 16 sierpnia — po nocnym alarmie — kompanje szkolne wyruszyły nad Wisłę — komp. 4-ej przypadła w udziale obrona przeprawy przez Wisłę pod Solcem. Później ten sam zawód w sercach i duszach — i powrót do tej samej co przed wymarszem nad Wisłę żmudnej, wymagającej wiele zaparcia się i wytrwałości pracy szkolnej.

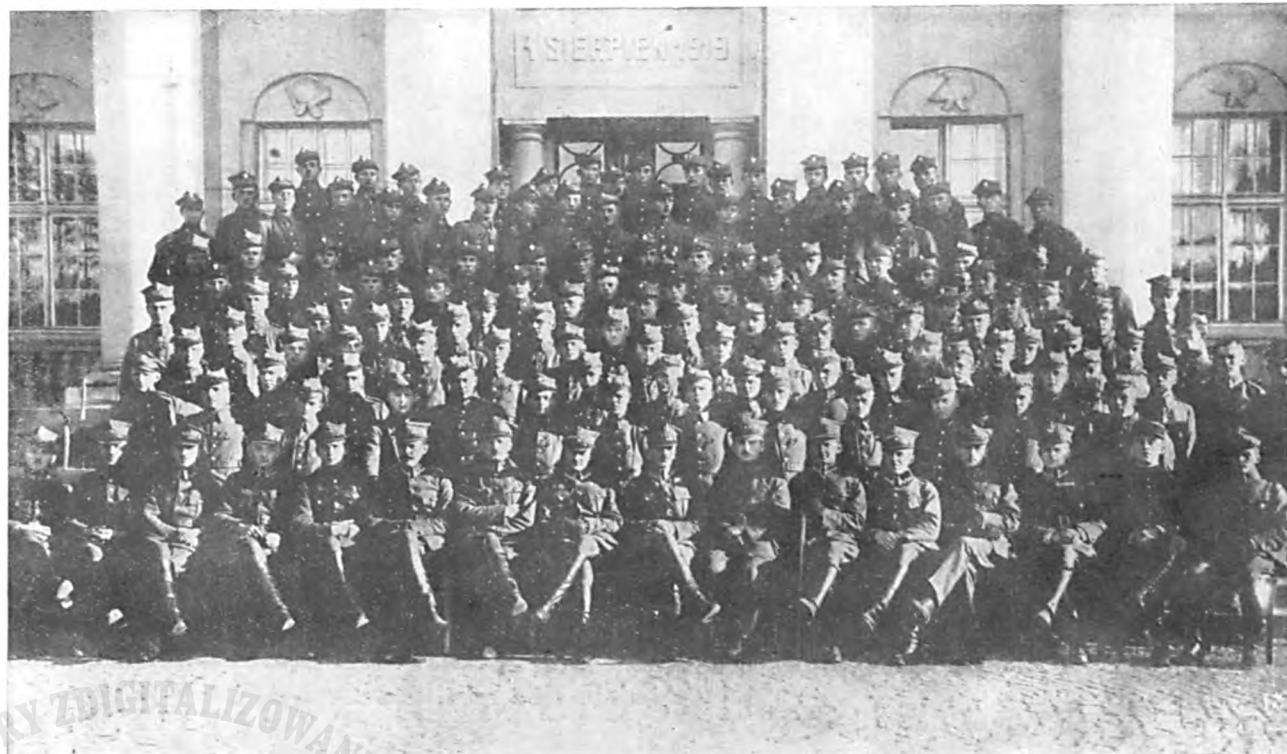
By więc zapomnieć o zawodzie — rzucono się gorączkowo do pracy — tem bardziej, że od egzaminów końcowych nie tak wielka przestrzeń czasu dzieliła. W tym okresie kompanja odbyła szereg ćwiczeń polowych, z których jedno omal, że nie złotemi głoskami zapisało się w dziejach kompanji. Kompanja posuwając się marszem ubezpieczonym zniosła komp. 3-cią, wówczas najstarszy kurs w Szkole, przed autorytetem której kadeci młodszych kursów drżeli. Zwycięstwo zostało przyznane podczas omawiania ćwiczenia przez kpt. Załuskę, ówczesnego d-cę baonu szkolnego, komp. 4-ej. Ambicja i duma klasy wzrosła ogromnie, a ten „tryumf“ bojowy był na długi czas tematem najulubieńszym rozmów — kto, co i gdzie uczynił, jak to umiejętnie udało się podejść pseudo-nieprzyjaciela i t. p.

Na tym podobnych ćwiczeniach i intensywnej pracy czas szybko mijał i zbliżał się termin końcowych egzaminów, które odbyły się w dniach od 14—19 października 1920 r. i jak zwykle w pierw praktyczny, następnie teoretyczny, w rezultacie których 124 szczęśliwych wychowanków mogło sobie naszyć skromne, a jednak z wielkim mozolem zdobyte odznaki podchorążych.

Mniej szczęśliwi w liczbie 6-ciu, odjechali do swych pułków macierzystych w szarżach jakie posiadali w chwili przybycia do Szkoły.

Lista wychowanków.

1. Gorzko Jan. — 2. Rössler Józef. — 3. Surdykowski Kazimierz. — 4. Momot Franciszek. — 5. Zgliczyński Stanisław. — 6. Baliński Józef. — 7. Grodecki Jędrzej. — 8. Rozmuszcz Stanisław. — 9. Rogoziński Kazimierz. — 10. Udziela Eugenjusz. — 11. Kaczmarek Franciszek. — 12. Sudlicz Czesław. — 13. Kwaśnica Edward. — 14. Rauhut Jan. — 15. Zarzycki Stanisław. — 16. Krajewski Konrad. — 17. Wawrzekiewicz Jan. — 18. Rysiewicz Piotr. — 19. Kapuściński Marjan. — 20. Szarek Stanisław. — 21. Boras Alojzy. — 22. Rorez Borys. — 23. Białasik Wiktor. — 24. Pomes Stanisław. — 25. Rodzeń Józef. — 26. Jarosiewicz Gozdimir. — 27. Trębicki Henryk. — 28. Bieniasz Stanisław. — 29. Watzke Edward. — 30. Mikuś Edward. — 31. Zaworski Adam. — 32. Burczak Józef. — 33. Dombki Jacek. — 34. Romańczyk Władysław. — 35. Soboń Wojciech. — 36. Rzeczkowski Józef. — 37. Stachowicz Walenty. — 38. Tacikowski Władysław. — 39. Karoliński Bolesław. — 40. Ryczkowski Jan. — 41. Byszek Seweryn Karol. — 42. Geppart Ludwik. — 43. Demski Seweryn. — 44. Jeziernski Władysław. — 45. Adamski Mikołaj Ludwik. — 46. Roztoczy Ferdynand. — 47. Szczepański Alojzy. — 48. Guńia Józef. — 49. Kaliszek Jan. — 50. Ziółkowski Aleksander. — 51. Jendraszak Jan. — 52. Puc Jan. — 53. Lurc Stefan. — 54. Jakubiszyn Kazimierz. — 55. Hamberger Wilhelm. — 56. Konopka Stefan. — 57. Kordek Władysław. — 58. Śliwa Michał. — 59. Rafiński Karol. — 60. Gurba Wojciech. — 61. Krakowiak Aleksander. — 62. Krefta Franciszek. — 63. Ciszewski Czesław. — 64. Mierzejewski Stanisław. — 65. Kowalski Tomasz. — 66. Piskorski Zdzisław. — 67. Fabrykowski Aleksander. — 68. Olszewski Gustaw. — 69. Paluchowski Władysław. — 70. Środulski Władysław. — 71. Jewasiński Czesław. — 72. Łuszczkiewicz Józef. — 73. Leski Mieczysław. — 74. Koperski Roman. — 75. Szczurowski Władysław. — 76. Tenerowicz Walenty. — 77. Fagasiński Walenty. — 78. Gnot Michał. — 79. Perski Sławomir. — 80. Rychlowski Bogumił. — 81. Turek Tadeusz. — 82. Józwick Eugenjusz. — 83. Szneider Edmund. — 84. Szczepaniak Kazimierz. —

Grupa wychowanków klasy V.

ZBIORY ZDIGITALIZOWANE

CBW

cbw.wp.mil.pl

85. Zawadzki Wojciech. — 86. Gąsecki Zdzisław. — 87. Piltz Franciszek. — 88. Żugajewicz Karol. — 89. Mikulski Kazimierz. — 90. Doleczek Stanisław. — 91. Podróżek Stanisław. — 92. Barycza Adam. — 93. Dolatowski Edwin. — 94. Chojnacki Szczęsny. — 95. Strużyński Jerzy. — 96. Krzyściak Władysław. — 97. Jarlachowicz Ludwik. — 98. Petzen Aleksander. — 99. Michalski Władysław. — 100. Płochacz Zygmunt. — 101. Chudecki Wiktor. — 102. Balcarek Stanisław. — 103. Budziszewski Józef. — 104. Braniewicz Adam. — 105. Świciński Stefan. — 106. Piskorski Jerzy. — 107. Dawiskiba Karol. — 108. Raciborski Rudolf. — 109. Szczerbiński Władysław. — 110. Jakubowski Janusz. — 111. Rupp Zygmunt. — 112. Keppe Edwin.

Uzdolnieni po złożeniu powtórnego egzaminu z historii polskiej:

113. Nowakowski Wiktor. — 114. Szlapka Józef. — 115. Kluczyński Antoni. — 116. Lipiński Franciszek. — 117. Nowicki Kazimierz. — 118. Pernak Mieczysław. — 119. Szudarek Edmund. — 120. Siciński Zygmunt. — 121. Mówka Brunon. — 122. Łukasiński Józef. — 123. Siudowski Władysław.

KLASA VI (Komp. I/VI).

Naglęca potrzeba chwili, by pozostające wskutek strat w korpusie oficerskim luki wypełnić odpowiednio wyszkolonym materiałem, skłoniła Oddział III Sztabu Generalnego M. S. Wojsk. do otwarcia krótkich 3-miesięcznych kursów w obu Szkołach Podchorążych, kursów, które miały być do pewnego stopnia eksperymentem.

Pierwszym z takich kursów była Komp. I/6, której zorganizowanie powierzonym zostało ppor. Skrzydlewskiemu Józefowi przy pomocy oficerów: ppor. Kowalczyka St., pđchr. Tomaszewskiego i pđchr. Frankiewicza.

Obsada teorji:

Taktyka	Kpt. Kossecki Stefan,
Terenoznawstwo	Por. Gąsiewicz Stefan,
Nauka o broni	Ppor. Kowalczyk Stanisław,
Historja Polski	U. W. VIII r. Dr. Mirwiński Jan,

Umocnienia polowe	Por. Małachowski Karol,
Prawo i korespond. wojsk.	Por. Kulpiński,
Organizacja armji	Ppor. Berka Wacław,
Służba oficerska	Por. Umiastowski Roman,
Służba polowa	Ppor. Skrzydlewski Józef,
Regulaminy	D-cy plutonów.

Okres formowania się komp. 1/VI przypadający na koniec lipca i początek sierpnia był czasem, kiedy nad naszą zmartwychwstałą Ojczyzną gromadziły się najcięższe chmury — bo armje bolszewickie koncentrycznym pochodem zbliżały się do stolicy państwa, Warszawy.

Jako kandydatów do tej kompanji wrywano przemocą surowym rozkazem M. S. Wojsk. młodzież wojskową z pułków i oddziałów wojskowych, by z niej stworzyć w jak najszybszym czasie oficerów, którzyby poprowadzili żołnierza naszego do ostatecznego zwycięstwa. To też ci wszyscy, którzy przybywali do Bydgoszczy, przybywali przygnębieni z żalem w duszy i sercu, że nie mogą w najcięższej Ojczyzny potrzebie nastawić piersi swej młodzieńczej w obronie Jej granic i zmartwychwstającej potęgi. Nic więc dziwnego, że tak roznamiętnione żądzą walki i bohaterskiego poświęcenia umysły trudno było okiełznać — to też pierwszy okres formowania i szkolenia komp. 1/VI, brzemnienny był w momenty bynajmniej nie licujące z karnością żołnierską, bo co też za element wypełniał kadry tej kompanji. 40% byli to przeważnie studenci wyższych uczelni, ochotnicy co porzucili mury szkolne na pierwszy zew Ojczyzny — hardzi — gotowi na wszystko, filozofujący i rezonujący przytem za wiele. To też młody, pełen energii i zapału do pracy dowódca niemało miał utrapienia z temi niespokojnymi duchami, zanim udało mu się wpoić w nich poczucie karności żołnierskiej i nagiąć ich do systematycznej, szarej i żmudnej pracy szkolnej. A był to z jego strony trud nielada — jednak sownie nagrodzony, bo kadeci odczuli jego gorące chęci i szlachetne, szczere jego żołnierskie serce — to też od pierwszych chwil pomiędzy dowódcą a podwładnymi zawiązała się serdeczna nić sympatji i wzajemnego zaufania, co wśród kadetów spotęgowało zapał do pracy i gorliwość w służbie i sprawiło, że mimo, iż d-cy plutonów starali się przełamać buntowniczy i nieokiełznany zda się temperament „fron-

towców“ precezyjnym stosowaniem takich „kwiatków“ pruskiego „drillu“, jak „rozwinęty wprzód, na prawo czy lewo biegiem marsz“, „padnij“, „pełzaj“ i t. d. w kółko, to jednak w kompanji panował niepodzielnie humor i wesołość — chwile doli i niedoli kadeckiej zbliżały coraz więcej do siebie wszystkich — bratały nawzajem, nawet najzaciętszych antagonistów dzielnicowych, bo i tych w kompanji nie brakło.

A nad tem wszystkim górował zapał i chęć pracy — pragnienie jak najlepszego wykorzystania czasu pobytu w Szkole.

Lecz okres istnienia kompanji bynajmniej mimo tej pracy nie był monotony. W połowie sierpnia komp. 1/VI napół z komp. 3/IV i 4/V wyruszyła nad Wisłę, by bronić przed bolszewikami przeprawy pod Fordonem i Solcem i pozostała jako odwód tamtych kompanij w Małym Kapuścisku, skąd po tygodniowym daremnym wyczekiwaniu wróciła do szkoły, by dalej podjąć przerwana pracę. Później we wrześniu wraz z innymi kompanjami wzięła udział w wycieczce statkiem do Ostrómecka, następnie w dniu 10 października w uroczystości poświęcenia Szkoły, potem dnia 28 listopada w capstrzyku w rocznicę powstania listopadowego, a dnia następnego w uroczystej akademji w teatrze miejskim, urządzonej przez grono oficerów—wychowawców Szkoły. A i artystyczną kartę w swych dziejach ma komp. 1/VI, a to część kadetów (około 50) brała udział w próbach i następnie przedstawieniach obrazu historycznego „Kościuszko pod Racławicami“, wystawionego przez Dyрекcję teatru miejskiego, co było ze strony tych kadetów do pewnego stopnia poświęceniem, gdyż było to zajęcie nadprogramowe, odbywane w czasie, gdy inni koledzy krzepili się błogim snem po całodziennych trudach pracy szkolnej.

W międzyczasie obsada instruktorska kompanji doznała zmian. Jeszcze na początku kursu przydzielono do kompanji jako instruktorów pdchr. Elsnera i pdchr. Grzędę a absolwentów komp. 2-ej, d-cę 1-go plutonu ppor. Kowalczyka Stanisława, który objął stanowisko wykładowcy nauki o broni, zamienił ppor. Lisowski Marjan, który pozostał na niem do końca kursu. Tuż przed egzaminami końcowymi do komp. dnia 7 listopada 1920 r. zostali przydzieleni jako instruktorowie ppor. Pawłowski Jan i pdchr. Rogoziński Kazimierz.

Egzamina praktyczne kompanji poprzedzone dwudniowymi ćwiczeniami w okolicy Osielska i Czarnówki odbyły się w dniach

od 1 do 3 grudnia 1920 r. w następnych dwóch egzaminach teoretycznych w obecności delegata Oddziału III. Szt. Gen. M. S. Wojsk. majora Pelczyńskiego. Egzamin złożyło 92 kadetów, odpadło 7.

Dnia 5 grudnia 1920 r. kompanja wyjechała, celem dopełnienia wiadomości na 2-dniowe wykłady i ćwiczenia pokazowe z czołgami do Łodzi, skąd powróciła w dniu 9 grudnia, gdzie po powrocie oczekiwały na szczęśliwych wychowanków nominacje na podchorążych zatwierdzone rozkazem D. O. G. Poznań, Wydz. V. a. L. dz. 18824/20, poczem wszyscy porojeżdżali się na 14-dniowy urlop wypoczynkowy, który szczęśliwym trafem wypadł właśnie na czas świąt Bożego Narodzenia. Po powrocie odbyła się jeszcze pełna serdecznego nastroju uczta pożegnalna, wspólnie ze swymi niedawnymi wychowawcami i przełożonymi, przeplatana toastami i życzeniami dla podchorążych owocnej i pomyślnej pracy na nowych posterunkach i odjazd do swych nowowyznaczonych pułków, prócz tych jedynie, którzy Rozkazem Dep. I. M. S. Wojsk. L. 72504 Piech. przydzieleni zostali do Włkp. Szkoły Podchorążych Piechoty w Bydgoszczy.

Lista wychowanków.

1. Harlender Stanisław. — 2. Janiszewski Józef. — 3. Gierka Stanisław. — 4. Pitra Edward. — 5. Plebański Tadeusz. — 6. Woś Stanisław. — 7. Święcki Antoni. — 8. Grobelny Stanisław. — 9. Godziszewski Władysław. — 10. Dabiński Stanisław. — 11. Gilewski Felicjan. — 12. Bidas Michał. — 13. Bukowski Jan. — 14. Płoski Michał. — 15. Cugier Ignacy. — 16. Ziarko Adam. — 17. Czarnecki Franciszek. — 18. Roch Bolesław. — 19. Opalko Bogumił. — 20. Kostka Jan. — 21. Jankiewicz Michał. — 22. Wilczak Stanisław. — 23. Sauter Stefan. — 24. Kozłowski Wincenty. — 25. Kreter Emil. — 26. Dyrzcz Leonard. — 27. Bortnowski Leon. — 28. Lenkiewicz Walerjan. — 29. Mokłowski Bohdan. — 30. Malanowicz Stanisław. — 31. Piątek Mieczysław. — 32. Zieliński Florjan. — 33. Wróblewski Stanisław. — 34. Gruba Michał. — 35. Wieroński Daniel. — 36. Tucholka Włodzimierz. — 37. Kalkstein Jerzy. — 38. Pocij Stanisław. — 39. Sobkiewicz Edmund. — 40. Dyląg Tadeusz. — 41. Imbirowicz Franciszek. — 42. Czernichowski Józef. — 43. Nawarecki Jan. — 44. Żuralski Jan. — 45. Pryjma Julian. — 46. Jarmark Stanisław. —

Grupa wychowanków klasy VI.

47. Morkowski Zbigniew. — 48. Chaszczyński Stefan. — 49. Nowakowski Stanisław. — 50. Grzenkowicz Józef. — 51. Grabowski Edward. — 52. Strycki Józef. — 53. Torbus Władysław. — 54. Kuczewski Aleksander. — 55. Laszewski Stefan. — 56. Martini Stanisław. — 57. Rafalski Kazimierz. — 58. Nowakowski Władysław. — 59. Michniewski Stanisław. — 60. Lebkowski Marjan. — 61. Krasowski Wojciech. — 62. Mankowski Ryszard. — 63. Kawecki Stefan. — 64. Poręba Michał. — 65. Pawłowski Edward. — 66. Turzański Józef. — 67. Mischuk Józef. — 68. Bernacki Witold. — 69. Jaroszewski Józef. — 70. Osucha Jan. — 71. Walaszyk Antoni. — 72. Kaźmierczak Aleksander. — 73. Ślusarczyk Antoni. — 74. Walusz Józef. — 75. Pawelczuk Karol. — 76. Prochner Stefan. — 77. Kruszelnicki Aleksander. — 78. Urbanowicz Edmund. — 79. Gil Józef. — 80. Ossowski Edward. — 81. Burzyński Józef. — 82. Zmura Władysław. — 83. Sulimierski Zygmunt. — 84. Malanek Adam. — 85. Dyrma Bronisław. — 86. Cichocki Józef. — 87. Wójcik Franciszek. — 88. Czaplinski Józef. — 89. Geras Władysław. — 90. Lamecki Artur. — 91. Skowroński Tadeusz. — 92. Trzaskowski Witold.

Kurs przeszkolenia oficerów.

Dowództwo kursu przeszkolenia oficerów zostało powierzone por. Szatnerowi Zygmunutowi, któremu do pomocy przydzielono ppor. Ratajczaka, ppor. Szumowskiego, ppor. Lisowskiego, ppor. Czekalskiego, ppor. Mikołajczaka i pdch. Szamraka.

Trudne zadanie mieli ci oficerowie: w ciągu paru tygodni mieli z przysyłanych oficerów rezerwy i służb oraz urzędników wojskowych, którzy albo bardzo dawno, albo zupełnie nic ze służbą linjową w wojsku wspólnego nie mieli wyrobić instruktorów dla rekrutów oraz dać jakie takie pojęcie o prowadzeniu plutonu piechoty w boju.

Większość byli to ludzie w poważniejszym wieku, lub z różnymi wadami organicznymi, tak, że nieraz schylić im się trudno było, a cóż dopiero mówić o skokach tyraljera? Jednak z ich strony zapał był wielki, tak że nawet tak krótki okres trwania tego kursu dał pewne wyniki.

Lista absolwentów.

1. Mjr. Korman Piotr. — 2. Kpt. Morzantowicz Józef. — 3. Kpt. Morozow Aleksander. — 4. Kpt. Hanula Józef. — 5. Kpt. Kochański Longin. — 6. Por. Kurowski Jan. — 7. Por. Łazowski Edward. — 8. Por. Tylman Piotr. — 9. Por. Przybyłowski Stanisław. — 10. Por. Piwiński Józef. — 11. Por. Kobylecki Stanisław. — 12. Por. Wyszyński Antoni. — 13. Por. Sawicz-Zablocki Władysław. — 14. Por. Maculewicz Mieczysław. — 15. Por. Bilek Mieczysław. — 16. Por. Hanczulski Kazimierz. — 17. Por. Turzeniecki Bogusław. — 18. Por. Sokólski Eugenjusz. — 19. Por. Marynowski Tadeusz. — 20. Por. Przybyłski Władysław. — 21. Ppor. Żak Wincenty. — 22. Ppor. Kulpiński Izidor. — 23. Por. Klaczyński Marjan. — 24. Por. Szpanów Mikołaj. — 25. Ppor. Maj Eugenjusz. — 26. Ppor. Sawicki Apolonjusz. — 27. Ppor. Swaryczowski Mieczysław. — 28. Ppor. Goworowski Bohdan. — 29. Ppor. Korwin-Pawłowski Józef. — 30. Por. Rościński Aleksander. — 31. Ppor. Sztampke Witold. — 32. Ppor. Piasecki Tadeusz. — 33. Ppor. Ortwein Tadeusz. — 34. Ppor. Rytel Mieczysław. — 35. Ppor. Polański Bronisław. — 36. Ppor. Kozłowski Stanisław. — 37. Ppor. Tarasiewicz. — 38. Ppor. Krajewski Tadeusz. — 39. Ppor. Wiśniewski Stefan. — 40. Ppor. Łastowiecki Wiktor. — 41. Ppor. Czerniak Stanisław. — 42. Ppor. Surowiński Władysław. — 43. Ppor. Karnicki Bruno. — 44. Ppor. Luchwald Mendel. — 45. Ppor. Luberacki Zygmunt. — 46. Ppor. Siwocko Antoni. — 47. Ppor. Eckert Oskar. — 48. Ppor. Łoppato Stefan. — 49. Ppor. Majer Henryk. — 50. Ppor. Szundko Ferdynand. — 51. Ppor. Świrski Antoni. — 52. Ppor. Lorstein Julian. — 53. Ppor. Folijewski Bolesław. — 54. Ppor. Kozakiewicz Jan. — 55. Ppor. Goczałkowski Emanuel. — 56. Ppor. Grabowicz Walenty. — 57. Ppor. Tucewicz Roman. — 58. Ppor. Zirkwutz Fryk. — 59. Ppor. Sulikowski Adam. — 60. Ppor. Ostrowski Jerzy. — 61. Ppor. Rudnicki Zygmunt. — 62. Ppor. Bogusławski Wincenty. — 63. Ppor. Szmalańc Adolf. — 64. Ppor. Worotyński Adam. — 65. Ppor. Minkiewicz Antoni. — 66. Ppor. Kowalewski Michał. — 67. Ppor. Szejner Kazimierz. — 68. Ppor. Majer Stanisław. — 69. Ppor. Sztrom Bolesław. — 70. Ppor. Laure Józef. — 71. Ppor. Lewiński Jan. — 72. Ppor. Zero Mieczysław. — 73. Pdchr. Szubert Franciszek. — 74. Pdchr. Chmielewski Stanisław.

KLASA VII. (Komp. 2/VII).

W sierpniu 1920 r. zabrała się siódma klasa kandydatów na aspirantów. Rok 1920 był rokiem wojny w Polsce, a czas przybycia kandydatów klasy VII bardzo krytycznym dla toku służby w Szkole. Dnia 16 sierpnia 1920 r. baon szkolny otrzymał rozkaz wymaszerowania do Fordonu i bronienia przeprawy przez most koło Fordonu i promieniu koło miasteczka Solca.

Komp. 2/VII liczyła wówczas 27 kadetów, tych więc pozostawiono do pełnienia służby wartowniczej w Szkole na czas nieobecności baonu szkolnego.

Niebawem jednak, bo już po dziesięciu dniach wraca „bohaterski“ baon szkolny, a z jego powrotem nastaje dla komp. 2/VII okres pracy nad organizacją i wyszkoleniem. Organizacją kompanji zajął się ppor. Hartman. Przybyło kandydatów 185, z tych nie zdało egzaminu wstępnego 71, przyjęto 114.

Dnia 21 sierpnia 1920 r. objął dowództwo kompanji ppor. Dembiński,

d-two I. plutonu ppor. Ratajczak Leon,

II. plutonu pdchr. Elsner Tomasz,

III. plutonu pdchr. Szamrak.

Jako instruktorów przydzielono nadto:

pdchr. Zywerta Marjana,

pdchr. Kwaśnicę Edwarda

i pdchr. Lurca Stefana.

Ppor. Dembiński doprowadził kompanję do egzaminu końcowego, plutony zaś:

I. — ppor. Ratajczak,

II. — pdchr. Zywert,

III. — ppor. Szamrak.

Obsada teorji była następująca:

Taktyka . . . . . kpt. Wojciechowski,

Terenoznawstwo . . . . . por. Gąsiewicz,

Umocnienia polowe . . . . . por. Małachowski,

Nauka o broni . . . . . ppor. Kowalczyk,

Historja Polski . . . . . U. W. VIII r. Mirwiński,

Organizacja armji . . . . . ppor. Berka,

Służba oficerska . . . . . por. Umiastowski,

Prawo i korespondencja . . . . . por. Kulpiński,

Służba polowa . . . . . ppor. Dembiński.

Kurs trwał do 21 stycznia 1921 r. W tak krótkim czasie, bo tylko w ciągu pięciu miesięcy, kompanja otrzymała pełne wykszolenie, tak praktyczne, jak i teoretyczne. Kadeci komp. 2/VII byli to przeważnie ochotnicy, którzy pośpieszyli pod broń w roku 1920, by stanąć w szeregach armji dla obrony kraju przed nawałą bolszewicką. Każdy z nich posiadał jakieś stanowisko społeczne, lub był słuchaczem wyższego zakładu naukowego.

Nic więc dziwnego, że po ogłoszeniu rozkazu o demobilizacji armji ochotniczej, każdy z nich rwał się do dawnej swej pracy. Mimo to, że uczniów szkół wojskowych nie zwolniono, gdyż rozkaz demobilizacji odraczał zwolnienie ich dopiero po ukończeniu kursu, kadeci z ochotą i zamiłowaniem zabrali się do pracy i jedynie w jednej piosnce dali wyraz swej tęsknocie za „cywilem“:

„Już nadchodzi taka chwila,
Że pójdziemy do cywila“ i t. d.

Ze względu na niedogodną porę roku (była to jesień) ćwiczeń polowych w większym zakresie przeprowadzać nie było można.

Ważniejszymi wypadkami w życiu kompanji były:

Poświęcenie Szkoły dnia 10 października 1920 r., zaszczycone przybyciem ks. Arcyb. Dalbora i Ministra Wojny Gen. Dyw. Sosnkowskiego.

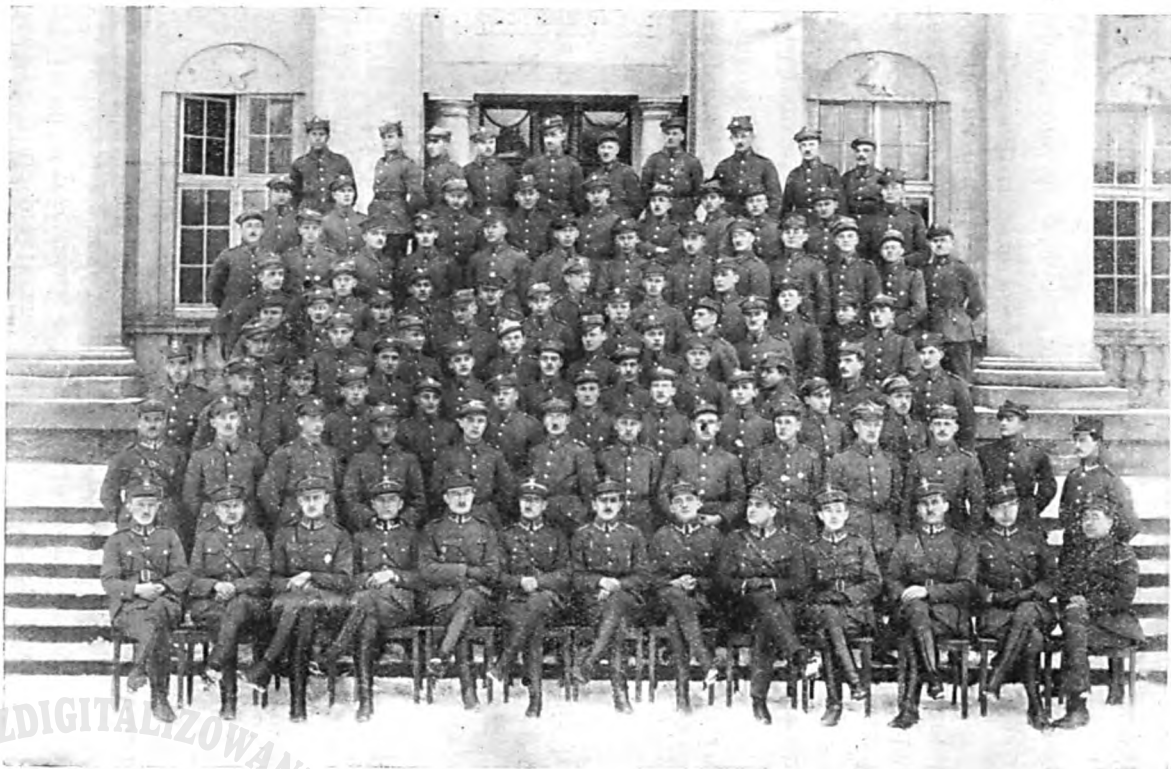
Uroczysty obchód rocznicy 29 listopadowej w połączeniu z Akademią w teatrze miejskim.

Na jednej z lekcji nauki o broni — wskutek nieuwagi kadeta czy też wadliwości konstrukcji granatu, eksplodował granat francuski C. F., jednak bez poważniejszych następstw. Było to na długi czas sensacją klasy.

Dnia 19 stycznia 1921 r. rozpoczęły się egzamina końcowe. Dopuszczono do egzaminu tylko 84 kadetów, nie dopuszczono zaś 20.

Egzamin złożyło 81 wychowanków, 3 zaś miało uzupełnić po 3 mies. wiadomości z dziejów ojczystych.

Dnia 14 lutego 1921 r., wychowankowie ostatecznie opuścili mury Szkoły.

Grupa wychowanków klasy VII.

Lista wychowanków.

1. Milewski Józef. — 2. Zwoliński Romuald. — 3. Ogrodnik Aleksander. — 4. Nikoszewski Stanisław. — 5. Grus Józefat. — 6. Gruszczyński Witold. — 7. Kubas Stanisław. — 8. Działak Stanisław. — 9. Obochowicz Roman. — 10. Hennig Edward. — 11. Koronowski Franciszek. — 12. Jankowski Łucjan. — 13. Kasprzycki Stanisław. — 14. Olechowski Stanisław. — 15. Strzelecki Kazimierz. — 16. Osiński Feliks. — 17. Majewski Stanisław. — 18. Wilk-Wilczyński Stefan. — 19. Andrzejewski Kazimierz. — 20. Otwinowski Stanisław. — 21. Jędrzejewski Stanisław. — 22. Porzyński Alojzy. — 23. Laskownicki Janusz. — 24. Kalinowski Bolesław. — 25. Wiertelak Jan. — 26. Turkowski B. — 27. Schön Adolf. — 28. Kubala Ludwik. — 29. Pisański Kazimierz. — 30. Trojanowski Władysław. — 31. Sypuła Ludwik. — 32. Grobicki Wincenty. — 33. Krafft Waclaw. — 34. Pielarski Józef. — 35. Markowski Robert. — 36. Paszki Kazimierz. — 37. Kaszubowski Jan. — 38. Kaszubowski Kazimierz. — 39. Kuźnicki Juljan. — 40. Kinzler Jerzy. — 41. Ciachowski Józef. — 42. Białkowski Zygmunt. — 43. Wiśniewski Marjan. — 44. Szychliński Franciszek. — 45. Radziszewski Władysław. — 46. Pawlak Adam. — 47. Kapala Jan. — 48. Wolszlegier Edmund. — 49. Dąbrowski Stefan. — 50. Pałędzki Leszek. — 51. Pielech Piotr. — 52. Ruczka Karol. — 53. Firyn Bolesław. — 54. Bocheński Karol. — 55. Czajka Stanisław. — 56. Mastalerz Marjan. — 57. Janiak Ignacy. — 58. Ślęzak Andrzej. — 59. Drozdowski Romuald. — 60. Rygiert Józef. — 61. Skrzat Juljan. — 62. Wrzosek Mieczysław. — 63. Sück Piotr. — 64. Michniowski Artur. — 65. Stanisławski Jan. — 66. Biernakiewicz Kazimierz. — 67. Jabłoński Stanisław. — 68. Stefański Kazimierz. — 69. Robakowski Józef. — 70. Kupczyński Ignacy. — 71. Burkiewicz Wilhelm. — 72. Gabryś Tadeusz. — 73. Sobiecki Tadeusz. — 74. Dydek Alfred. — 75. Kabziński Jan. — 76. Monkosa Władysław. — 77. Urbanik Józef. — 78. Głowa Franciszek. — 79. Bujalski Kazimierz. — 80. Sieradzki Marjan. — 81. Kukułka Józef.

KLASA VIII. (Komp. 5/VIII).

We wrześniu 1920 r. poczęli przybywać do Szkoły kandydaci na kurs 8. — 24 września było już około 25 kandydatów.

Ponieważ w tym czasie w Szkole były już dwie kompanje, rejon dla komp. 5-ej nie był przygotowany. Kandydatów zaprzągnięto więc do pracy i po dwudniowym mozolnym trudzie, rejon kompanji został kompletnie przygotowany na przyjęcie około 150 kandydatów. Mieścił się on na drugim piętrze w obu skrzydłach głównego gmachu szkolnego. Organizowaniem rejonu kompanji kierował kpt. Wąsowski Jan. Kompanja weszła w skład II baonu szkolnego.

Dnia 30 września było już przeszło 150 kandydatów i tego dnia rozpoczął się przegląd wyszkolenia osobistego, dokonany przez d-cę Szkoły, d-cę baonu i d-cę klasy. Następnego dnia odbył się egzamin wstępny: z wiedzy ogólnej i przegląd lekarski, przyczem odpadło około 15 kandydatów, oprócz tego 25 kandydatów zostało przeniesionych do równocześnie tworzącej się klasy 3/IX, mającej wchłonąć przeważnie szeregowych, pochodzących z wojsk saperских. Pozostałych 110 d-ca kompanji podzielił na plutony i dnia 2 października 1920 r. kadeci kompanji 5/VIII wyszli po raz pierwszy na ćwiczenia.

Obsadę instruktorską kompanji przydzielono tegoż dnia: d-two i plut. objął podporucznik Szumowski Kazimierz, 2-go (czasowo) pdchr. Ludwik, a następnie po odejściu tegoż ppor. Karwik Konrad, 3-go plutonu ppor. Czyżewski Marjan, jako instruktorów do pomocy przydzielono pdchr. Gałęckiego Czesława, Wojciechowskiego Stefana, Maćkowiaka i Dembińskiego, a następnie po odejściu trzech ostatnich przydzielono w styczniu 1921 r. pdchr. Pitrę Edwarda.

Do dnia 6 października 1920 r. komp. w ciągu dnia miała przeważnie ćwiczenia praktyczne. Wykłady odbywały się jedynie ze służby wewnętrznej. Dnia 6 października 1920 r. rozpoczęły się już normalne wykłady, których obsada była następująca:

Taktyka	kpt. Janczynie,
Terenoznawstwo	por. Gąsiewicz,
Organizacja armji	początkowo por. Berka, następnie kpt. Wojciechowski,
Służba polowa	kpt. Wąsowski, następnie por. Szatner.
Dzieje Polski	U. W. VIII. r. Dr. Mirwiński,

Umocnienia polowe . . mjr. Małachowski,
Nauka o broni . . . . ppor. Kowalczyk,
Higjena. . . . . mjr. Dr. Sągajło,
Służba oficerska . . . kpt. Szymański,
Karabiny maszynowe . por. Sęk,
Prawo . . . . . pdchr. Geppart,
Korespondencja wojsk. pdchr. Rössler,
Etyka . . . . . ks. kpl. Morkowski.

Jako doradca w kwestjach wyszkolenia taktycznego został przydzielony do komp. major fr. Machet. W grudniu z powodu choroby kpt. Wąsowskiego d-two komp. objął por. Szatner Zygmunt, który doprowadził klasę do egzaminów końcowych.

Kadeci komp. 5/VIII pochodzili ze wszystkich byłych zaborów Polski, co jednak nie przeszkadzało w zgodnej pracy, opartej na poczuciu obowiązków i ścisłym przestrzeganiu zasad koleżeństwa.

Po objęciu d-twa komp. przez por. Szatnera przy czynnym współudziale majora fr. Machet, nastąpił w wyszkoleniu bojowym komp. zwrot; od tej chwili zaczyna się ono opierać prawie wyłącznie na zasadach doświadczeń zdobytych przez Francuzów w wojnie światowej, które wkrótce miały się stać podstawą nowoprowadzonych do armji polskiej regulaminów. Komp. 5/VIII była 1-szą w Szkole, która była ćwiczoną już w myśl idei przewodniej opuszczającego prasę drukarską nowego regulaminu.

Z tego okresu pozostała w pamięci uczniów uroczystość wspólnie z gronem oficerów Szkoły spędzonej wieczerzy wigilijnej, w czasie której d-ca Szkoły wygłosił do kadetów przemowę, wspominając w niej o jednej wielkiej rodzinie, jaką tworzą wszyscy oficerowie i żołnierze, wszczepiając jednocześnie w dusze kadetów to poczucie głębokiej odpowiedzialności i ciągłej troski o żołnierza, które winno ich cechować, jako przyszłych oficerów i wychowawców młodej armji.

W połowie lutego komp. 5/VIII wraz z komp. 3/IX, wyjeżdża do obozu ćwiczebnego w Biedrusku na 2-tygodniowe ćwiczenia bojowe, które miały być jakby sprawdzeniem tego, co kadeci z wiedzy wojskowej do tego czasu sobie przyswoili, a jednocześnie przygotowaniem do egzaminu końcowego. Wesoło rozlegały się na polach Biedruska w tym czasie ulubione piosenki

komp. „Madelon“, „Rozkwitają pęki białych róż“, „Warszawianka“ i inne, a choć ćwiczenia i szereg strzelań bojowych były męczące, a nocleg w barakach na podłodze niezbyt wygodny, szczególnie po idealnie urządzonej gmachu szkolnym, to jednak z twarzy kadetów bił zapał i wielkie zainteresowanie się ćwiczeniami tem bardziej, że koniec kursu się zbliżał. Z ćwiczeń największe zainteresowanie wzbudziło użycie czolgów w boju.

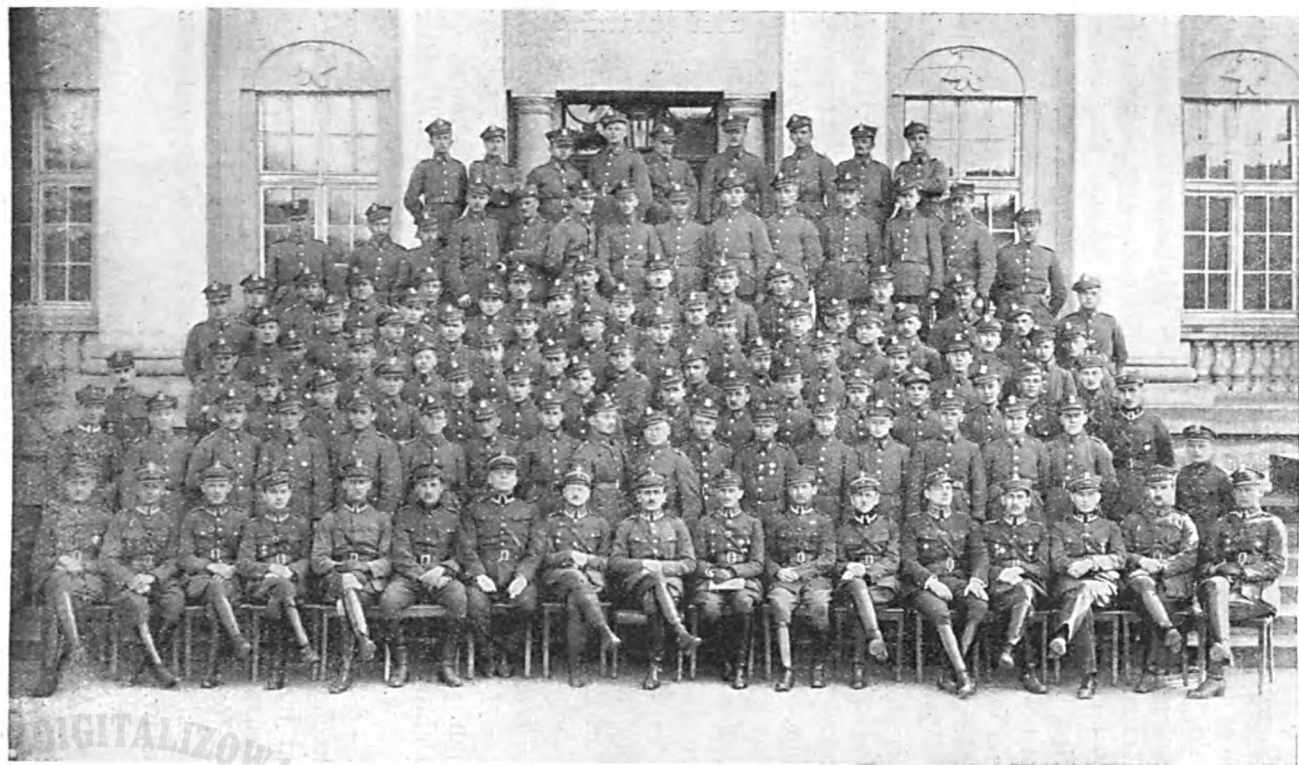
Dnia 1 marca rozpoczynają się repetycje końcowe z wiedzy teoretycznej, a dnia 12 marca egzamin praktyczny. Na egzamin praktyczny przybywa delegat Oddziału III Szt. Generalnego M. S. Wojsk. W drugim dniu egzaminu przybył do Szkoły gen. por. Raszewski, d-ca D. O. K. VII., który dokonał przeglądu komp. i udzielił pochwały za dziarski wygląd kadetów.

Dnia 15 marca zostały ukończone ostatecznie egzamina z następującym wynikiem: egzamin zdało 101 kadetów, w tej liczbie 7 dostało noty niewystarczające z „Dziejów Ojczystych“ i zostało mianowanych pđchr. z warunkiem złożenia po upływie 3-ch miesięcy z tegoż przedmiotu powtórnego egzaminu.

Dnia 17 marca komp. urządziła pożegnalny wieczorek, w czasie którego został ogłoszony cały szereg toastów. Dnia 19 marca z okazji imienin Naczelnika Państwa, komp. bierze jeszcze udział w defiladzie Szkoły przed d-cą garn. Bydgoszcz, gen. Jungiem, a 20-go marca absolwenci komp. 5/VIII, rozjeżdżają się na 2-tygodniowy urlop wypoczynkowy, z którego powracają 3 kwietnia. Tegoż dnia ma miejsce rozdanie dyplomów przez d-cę Szkoły, oraz odczytanie listy przydziałów podchorążych. Po uroczystości wręczenia dyplomów odbywa się defilada młodszych klas przed komendantem Szkoły i pđchr.-wychowankami. Po defiladzie d-ca Szkoły w serdecznych słowach żegna swych wychowanków, poczem następnego dnia wychowankowie klasy 5/VIII wyjeżdżają do przydzielonych sobie pułków.

L i s t a w y c h o w a n k ó w.

1. Fejst Hugon. — 2. Sabin Stanisław. — 3. Zalewski Jerzy. — 4. Szczeniowski Karol. — 5. Rzepecki Tomasz. — 6. Rutkowski Jan. — 7. Groniek Tadeusz. — 8. Wachsman Mieczysław. — 9. Zawadzki. — 10. Ciesielski Kazimierz. — 11. Górzyński Stefan. — 12. Walloszke Fryderyk. — 13. Kołakowski Witold. — 14. Glinka Stefan. — 15. Głębicki Witold. — 16. Kasiński Wła-

Grupa wychowanków klasy VIII.

dysław. — 17. Sokolnicki Bolesław. — 18. Józwiak Stefan. — 19. Raczyński Leszek. — 20. Kin Herbert. — 21. Bocheński Leon. — 22. Panliński Waclaw. — 23. Skalski Stefan. — 24. Piotrowski Walerjan. — 25. Holtzkacker Juljusz. — 26. Tomczak Kazimierz. — 27. Kolt Józef. — 28. Myszowski Paweł. — 29. Krzysik Michał. — 30. Podgórski Henryk. — 31. Kapka Józef. — 32. Oldakowski Michał. — 33. Kwińciński Czesław. — 34. Hospitant u. w. XI r. Skrobecki Stefan. — 35. Nowakowski Bronisław. — 36. Hospitant pdchr. Kort Józef. — 37. Sempkowski Witold. — 38. Ilczuk Stanisław. — 39. Leśniewski Jan. — 40. Waligóra Władysław. — 41. Maciejowski Witold. — 42. Matysa Władysław. — 43. Pawliszyn Michał. — 44. Wawszczak Ignacy. — 45. Sienkiewicz Leonard. — 46. Majcherski Konrad. — 47. Przewoźniczek Henryk. — 48. Hitman Alfred. — 49. Dłubek Aleksander. — 50. Hausner Władysław. — 51. Szczepański Marjan. — 52. Bojankiewicz Witold. — 53. Babiński Józef. — 54. Borek Jan. — 55. Ciejko Feliks. — 56. Rudnicki Aleksander. — 57. Sadowski Jan. — 58. Hofmański Henryk. — 59. Marchwica Tadeusz. — 60. Buszke Stanisław. — 61. Wojsznarowicz Antoni. — 62. Tymoszuć Szczepan. — 63. Pyła Józef. — 64. Mazur Stanisław. — 65. Piasecki Józef. — 66. Korzec Franciszek. — 67. Pornak Zygmunt. — 68. Wawrzyniak Teofil. — 69. Sieńczak Edmund. — 70. Prochaska Stanisław. — 71. Pysz-Choniski Józef. — 72. Jaszczyk Jan. — 73. Szaffek Edmund. — 74. Górzyński Jan. — 75. Bocheński Roman. — 76. Książek Marjan. — 77. Osiński Jan. — 78. Kiedrowski Edward. — 79. Siesz Zygmunt. — 80. Dąbrowski Erwin. — 81. Szwagierek Jan. — 82. Freisler Stanisław. — 83. Domagalski Juljan. — 84. Krzeszowski Czesław. — 85. Bogusławski Roman. — 86. Białogrodzki Kazimierz. — 87. Czechowski Zygmunt. — 88. Domański Kazimierz. — 89. Kondracki Jan. — 90. Berg Łucjan. — 91. Zybala Jan. — 92. Czaja Władysław. — 93. Antan Stanisław. — 94. Bąk Jan. — 95. Gajewski Józef. — 96. Kurzyński Stefan. — 97. Lubowiecki Jan. — 98. Prokofjew Aleksy. — 99. Fielski Leon. — 100. Szymonowicz Stanisław. — 101. Scigalski Henryk.

KLASA IX (Komp. 3/IX).

W połowie października 1920 r. zostaje utworzona IX klasa, która powstaje z nadmiaru kandydatów do klasy VIII-ej, oraz

przysłanych z „Obozu Kościuszkowskiego“ z Warszawy — saperów wreszcie lotników. Saperzy i lotnicy mieli przejść 3-miesięczny kurs przeszkolenia piechoty, po skończeniu którego mieli powrócić do swej broni.

Egzamina wstępne rozpoczęły się dnia 14 października. W rezultacie ich z ogólnej liczby kandydatów 104, przyjęto na kurs 98.

D-two kompanji otrzymuje kpt. Włodzimierz Kruszelnicki.

Plutony otrzymują:

- I-szy . . . . . ppor. Hartman,
- II-gi . . . . . ppor. Białasik.

Oprócz tego służbę pomocniczych instruktorów pełnili podchorążowie:

Szulc, Nowak, Rakocy, Gierka, Pomes, Rogoziński i Godziszewski.

Przedmioty teoretyczne były obsadzone następująco:

1. Taktyka . . . . . mjr. Załuska i kpt. Janczyni,
2. Terenoznawstwo . . . . . por. Gąsiewicz,
3. Historia . . . . . mjr. Mirwiński,
4. Karabiny maszynowe . . . . . por. Sęk,
5. Organizacja armji . . . . . ppor. Berka,
6. Nauka o broni . . . . . ppor. Kowalczyk,
7. Służba oficerska . . . . . kpt. Szymański,
8. Umocn. polowe . . . . . mjr. Małachowski,
9. Prawo wojskowe . . . . . ppor. Geppart,
10. Korespondencja w . . . . . ppor. Rössler,
11. Higjena wojskowa . . . . . mjr. Sągajłło.

Pod względem ogólnej inteligencji stała kompanja dość wysoko, składała się bowiem z ludzi bądźto z akademickiem wykształceniem, bądź też z maturzystów.

Warunki pracy w kompanji były dość ciężkie, czego przyczyną było przede wszystkim to, że wychowankowie kompanji pochodzili z różnych rodzajów broni. Poza tem bardzo utrudniała pracę sama zima, dość mroźna, gdyż ćwiczenia praktyczne w polu na tak krótkim kursie musiały się odbywać podczas tego, nie nadającego się dla nich okresu. Lecz upór tak piechura, jak i sapera, oraz energia dowódcy i instruktorów te trudności

przełamały. W komparji zapanowała solidarność i koleżeńskość, które okraszały codzienny trud i dodawały chęci do dalszej pracy.

Przed egzaminami odbyła kompanja 3/IX wraz z komp. 3/VIII większe ćwiczenia polowe w Biedrusku.

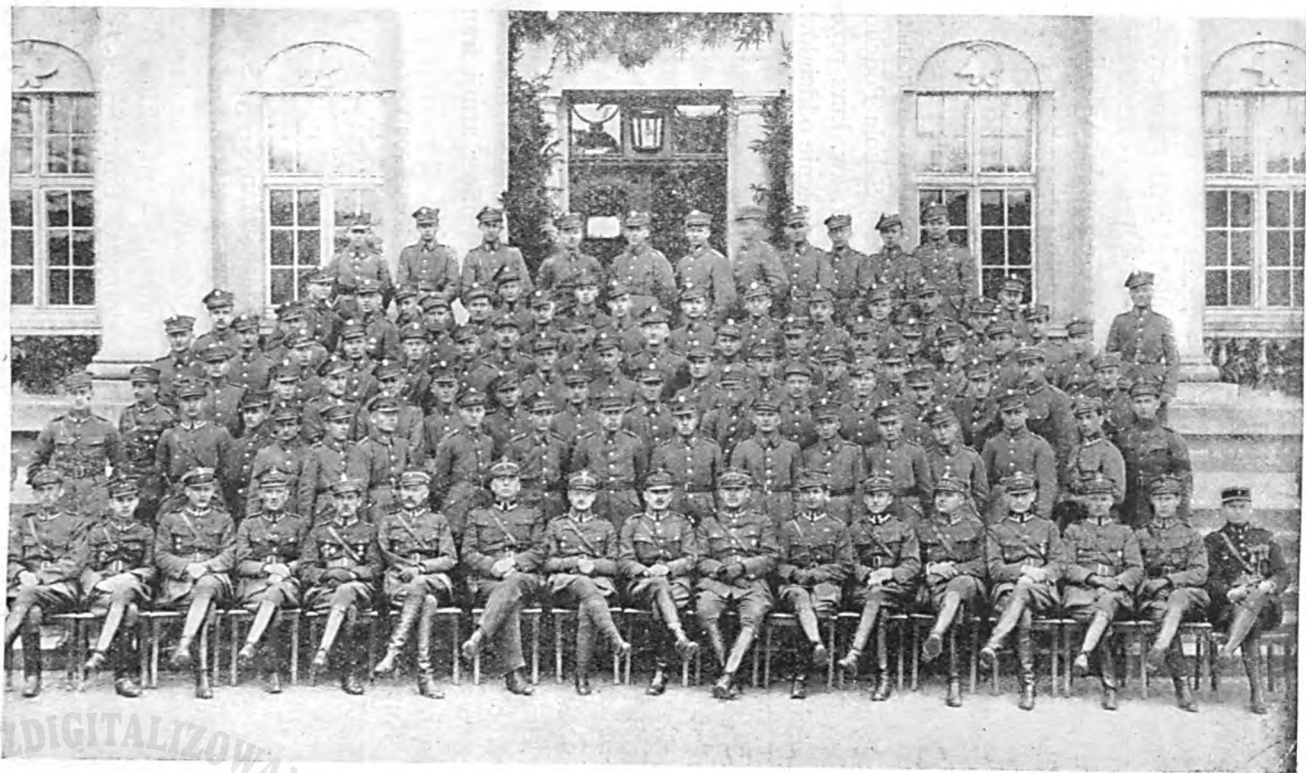
Do egzaminu końcowego nie dopuszczono ze względu na słabe postępy 10-ciu kadetów.

Egzamin rozpoczął się dnia 15 marca 1921 r. i trwał do dnia 18 marca 1921 r. Wyniki były następujące: Egzamin złożyło 75 kadetów, nie złożyło 3-ch.

Dnia 23 marca klasa rozjechała się na dwutygodniowy urlop wypoczynkowy, by następnie ze świeżymi siłami odejść do dalszej pracy w innych oddziałach.

Li s t a w y c h o w a n k ó w.

1. Godłowski Władysław. — 2. Różycki Henryk. — 3. Wójcik Jan. — 4. Czekański Leon. — 5. Wasilewski Zygmunt. — 6. Chełmoński Henryk. — 7. Graczyk Stanisław. — 8. Rogaczewski Konrad. — 9. Barcikowski Janusz. — 10. Wojewódzki Antoni. — 11. Wajda Jan. — 12. Mazurek Czesław. — 13. Skrobecki Stanisław. — 14. Brzostowicz Antoni. — 15. Zakrzewski Mieczysław. — 16. Blaut Antoni. — 17. Szrejjer Zenon. — 18. Sylwestrowicz Kazimierz. — 19. Dziergowski Michał. — 20. Przybylski Piotr. — 21. Nowocien Leon. — 22. Łukomski Wiesław. — 23. Morkowski Józef. — 24. Zawalnicki Władysław. — 25. Protasiewicz Michał. — 26. Ulawski Franciszek. — 27. Bielejec Józef. — 28. Kiepał Czesław. — 29. Wilman Józef. — 30. Bankiewicz Stefan. — 31. Hegner Wincenty. — 32. Piwowarczyk Czesław. — 33. Kalina Włodzimierz. — 34. Salecki Ludwik. — 35. Siedlecki Antoni. — 36. Więckowski Władysław. — 37. Witkowski Antoni. — 38. Żykowski Adam. — 39. Wyrzykowski Józef. — 40. Drzewiecki Bronisław. — 41. Korytowski Michał. — 42. Chmielewski Waclaw. — 43. Nieznański Bolesław. — 44. Lupa Józef. — 45. Woźnicki Jan. — 46. O zgowski Eugenjusz. — 47. Starostecki Waclaw. — 48. Niewiarowski Jerzy. — 49. Santorski Henryk. — 50. Kapturek Czesław. — 51. Strzelecki Tadeusz. — 52. Sabilło Konstanty. — 53. Dobski Leon. — 54. Taborski Józef. — 55. Kozubski Stefan. — 56. Lesisz Edward. — 57. Ko-

Grupa wychowanków klasy IX.

ZBIORY DIGITALIZOWANE

CBW

cbw.wp.mil.pl

rewicz Wacław. — 58. Wojtkowski Alfons. — 59. Kumowski Stanisław. — 60. Krasicki Witold. — 61. Dziewałtowski Zenon. — 62. Wejtko Tadeusz. — 63. Dziewałtowski Włodzimierz. — 64. Kurek Henryk. — 65. Zarów Jan. — 66. Appenceller Borut. — 67. Kawczyński Henryk. — 68. Oczachowski Aleksander. — 69. Witkowski Wincenty. — 70. Stypułpowski Jan. — 71. Szmidt Jan. — 72. Talikowski Kazimierz. — 73. Gustowski Antoni. — 74. Lenc Brunon. — 75. Jałoszyński Stefan.

Klasa oficerska (kurs przeszkolenia kapitanów).

Z chwilą gdy ostatecznie w sferach kierowniczych naszego wojska postanowiono wprowadzić u nas zwycięską francuską doktrynę wojenną — otwarto w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty 3-miesięczną klasę oficerską, t. zw. kurs przeszkolenia kapitanów, by szybciej poszło przeszkolenie oddziałów.

Otwarcie kursu zostało zarządzane rozkazem M. S. Wojsk. Dz. Rozk. 44/20 pkt. 92. Zajęcia rozpoczęły się dnia 10 lutego 1921 r.

Na kurs ten przysłano 55 oficerów (przeważnie kapitanów). Dowództwo klasy otrzymał mjr. Kossecki Stefan — mając przydzielonych do pomocy jako instruktorów: ppor. Pawłowskiego, ppor. Czekalskiego i ppor. Banaszaka.

Praca na kursie szła szybkim tempem, gdyż wiele było do zrobienia, a czas był krótki. Współpracownikiem dowódcy klasy w przeszkoleniu wychowanków jej był oficer armji francuskiej, major Auffret.

Kurs nauk zakończono egzaminem, który rozpoczął się dnia 27 kwietnia i trwał do dnia 1 maja 1921 r.

Lista absolwentów.

1. Stożek Tadeusz. — 2. Górniewicz Stefan. — 3. Swider Mieczysław. — 4. Faix Franciszek. — 5. Frączek Władysław. — 6. Czeszejko-Sochacki Tadeusz. — 7. Stawarz Stanisław. — 8. Radomski Stefan. — 9. Bogacz Andrzej. — 10. Miller Bernard. — 11. Dadler Juljan. — 12. Siekierzyński Piotr. — 13. Rośniński Bronisław. — 14. Sabatowski Kazimierz. — 15. Jabłoński Konstanty. — 16. Balsewicz Jan. — 17. Jaworski Edmund. — 18. Majewski Wiktor. — 19. Smoleń Ludwik. — 20. Rosołowski

Witold. — 21. Burakowski Teofil Szczepan. — 22. Majewski Tadeusz. — 23. Miałkowski Karol. — 24. Łomnicki Jan. — 25. Szajewski Jan. — 26. Malik Zygmunt. — 27. Kicia Aleksander. — 28. Piękoś Stanisław. — 29. Piątkowski Józef Władysław. — 30. Sitko Józef. — 31. Szenk Henryk. — 32. Brzozowski Władysław. — 33. Kubicki Franciszek Zbigniew. — 34. Poplatek Bronisław. — 35. Arciszewski Mieczysław. — 36. Wittlin Wilhelm. — 37. Ojrzanowski Piotr. — 38. Drobniewicz Stanisław. — 39. Mikoś Tadeusz. — 40. Musiałowicz Tadeusz. — 41. Brandt Stefan. — 42. Kozubek Stanisław. — 43. Mikulski Bronisław. — 44. Kamiński Marcin. — 45. Małecki Czesław. — 46. Czachowski Witold. — 47. Laszuk Adam. — 48. Matusiewicz Aleksander. — 49. Gordziałkowski Olgierd. — 50. Dąbrowa-Lępkowski Józef.

KLASA X (Komp. I/X).

Celem uzupełnienia luk powstałych w korpusie oficerskim wskutek demobilizacji, zwłaszcza oficerów młodszych, jakoteż celem dania możności dzielnym i zasłużonym podoficerom nie posiadającym cenzusu naukowego, osiągnięcia stopnia oficerskiego, został zorganizowany rozkazem M. S. Wojsk. Oddz. III Szt. Gen. L. 6444/20 z dnia 23 października 1920 r. (Dz. Rozk. Nr. 42/20 poz. 900) 10-ciomiesięczny kurs uzupełniający dla szeregowych bez cenzusu, w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty w Bydgoszczy.

Kandydaci na kurs zjechali się w liczbie 279 w dniu 15 stycznia 1921 r. Przy egzaminie wstępnym z zakresu 4 klas gimnazjalnych i przeglądzie lekarskim odpadło 137 kandydatów, a z 142 utworzono klasę X-tą (komp. I/X). Dowódcą klasy został wyznaczony por. Skrzypielewski Józef; dowódcami plutonów: ppor. Tomaszewski, ppor. Drzewiecki i pchor. Zywert. Prócz tego przydzielono do kompanji jako instruktorów: pchor. Gierkę, pchor. Surdykowskiego, pchor. Kwaśnicę i pchor. Rakocego. Instruktorzy i dowódcy plutonów dość często w ciągu kursu się zmieniali, zwłaszcza w plutonie trzecim. Ostatnimi dowódcami plutonów byli: I pl. — ppor. Gierka, II pl. — ppor. Drzewiecki i III pl. — ppor. Gałecki.

Praca na kursie, tak dla kandydatów, jak i dla instruktorów i wykładowców zapowiadała się być ciężką i faktycznie

materiał naukowy był nie do przerobienia bez przedłużenia kursu, co też rzeczywiście nastąpiło, bo kurs przedłużono o 4 miesiące.

Obsada teorii:

Taktyka	mjr. Żaluska i kpt. Janczyni,
Terenoznawstwo	por. Gąsiewicz,
Umocnienia polowe	ppor. Marynowski,
Nauka o broni	ppor. Surdykowski,
Organizacja armji	kpt. Wojciechowski,
Zasady służby	kpt. Szymański,
Nauka o gazach	ppor. Godziszewski,
Łączność	por. Bojarski,
Prawo wojskowe	ppor. Pitra,
Korespondencja wojsk.	ppor. Rösler,
Higjena	mjr. lek. Sągajllo.

Prócz wymienionych przedmiotów wojskowych, program obejmował również przedmioty z wiedzy ogólnej, których wykładali:

Religja	ks. kpl. Merkowski,
Język polski	mjr. Dr. Mirwiński,
Historja	por. Bzowiecki,
Geografja	prof. Straszewski,
Geometria	mjr. Meksz,
Algebra	ppor. Pitra,
Przyroda	prof. Nowak,
Fizyka	Urz. W. IX. r. Waliszewski.

Gra.

Cios.

Mimo olbrzymiej pracy duch w kompanji nie upadał, a humor zawsze dopisywał. Do ważniejszych przeżyć klasy X można zaliczyć następujące:

W czerwcu 1921 r. wybuchły w Bydgoszczy rozruchy, w czasie których przypadła plutonowi III przykra rola hamowania przy pomocy karabinów ekcesów podburzonych tłumów.

W sierpniu klasa wyjechała na 3-dniową wycieczkę nad morze Bałtyckie. Kąpano się w polskim morzu na półwyspie

Na torze przeszód.

Ćwiczenia szturmowe.

Hellu i w Pucku, oglądano roboty nad portem w Gdyni, z przykrością myśląc, że trzeba wracać, gdyż egzamina półroczne miały się już rozpocząć. Pod koniec sierpnia 1921 r. nastąpił podział klasy stosownie do wyniku egzaminu półrocznego. Kadetów słabszych w nauce przydzielono do klasy XI, a na ich miejsce wcielono z klasy XI jako równorzędnych kadetów tych, którzy zdali egzamin półroczny.

Im bliżej końca kursu, tem bardziej praca wzrastała, a z nią o dziwo, i humor. Jaki duch panował w kompanji, świadczy fakt założenia i redagowania tygodnika ilustrowanego, treści wojskowo-humorystycznej wspólnie z klasą XII. Tygodnik nazywał się „Drużyna“, gdyż z drużyną ale bojową miało się na kursie najwięcej do czynienia. „Poeta“ kompanijny, kadet *S t e l c z y k*, dostarczał „utworów“, a kadet *W a l e w s k i* — karykatur. Ulubionem tematem w Drużynie był III pluton klasy X „Pupki“ i jego dowódca, oraz „konewki“ (buty) dowódcy kompanji „Fligermana“, por. Skrzydlewskiego.

PLUTON „PUPKÓW“.

Jest gdzieś szkoła, a w tej szkole
Gdzie kadetów żyje rój
Jest plutonik małych „Pupków“
Małych jak ten palec mój!

Choć to jednak takie małe
Że nadeptać można już
Przecież zawsze ma pochwałę
Gdy Bielawek łyka kurz.

Cięte to jest niby osy,
Zawsze jak ognista skra
Już też tedy tych „Łokietków“
Każdy w szkole dobrze zna.

Lecz rzecz dziwna moi mili!
Nie do urazy jest rzecz ta,
Że dowódca małych „Pupków“
Metr czterdzieści tylko ma.

Zato duże ma cwikiery,
Wielki i piskliwy głos,
Gdy się zjawi przed plutonem
Małym „Pupkom“ blednie nos!

Ma on także „Pomagiera“
Podchorążym jest lat trzy,
Lecz że mało ma energii
Każdy „Pupko“ z niego drwi.

Słowem pluton jest dobrany
Niechaj mówi co kto chce —
W Szkole Podchorążych zatem
Niechaj żyją „Pupki“ te.

Ponieważ wielu kadetów nie umiało tańczyć, a tłumaczyli się, że w okopach „nie mieli miejsca“ i nie miał ich kto uczyć — więc Komenda Szkoły urządziła i lekcje tańca, co było wielką atrakcją dla klasy.

Przy dźwiękach orkiestry składającej się z 2 muzykantów kadeci tańczyli pod kierownictwem oficerów rozmaite „one stepy“, „two stepy“, „walce“ i t. d., a na zakończenie i celem sprawdzenia swych zdolności w tym kierunku urządzono w lu-

tym 1922 r. wieczór muzykalno-wokalny z tańcami za następującą inwitacją:

„Odprawować się ma i plon wrażeń dać niebylejaki, a to gwoli rozweseleniu Was Ich Moście Panowie i Damy! Ucieszne a melancholijne, a bogate, a pełne życia będzie spectaculum ono, Powszechności estymowana, inwintujemy cię serdecznie, a usilnie. Spójrzycie jeno na karteluszek, który Wam załączamy, spojrzycie na tabelkę produkcjów artystycznych jeno! Kto ma uszy ku słuchaniu, niechaj słucha, kto ma nogi ku płasaniu, niechaj płasza, kto ma oczy ku patrzeniu — niechaj dokola pogląda, a usłyszy i pieśni te wszystkie, i chóry, i aktorów wszystkich niechybnie on ujrzy z przejściem grających swe role. *Sil vous plait Mesdames et Messieurs*, prosimy pięknie — pozwólcie na widowisko. Za prawo patrzenia na takie wszak spectaculum wartaloby i więcej pobierać dukatów. Lecz niech tak już będzie i dajcie to, co dajecie, płasajcie i słuchajcie dowoli, bowiem rzecz sentencja „*omne tulit punitum, qui miscerit utile dulci*“.

Początek o godzinie 20.00, kwota za wejście wynosi 500 mkp.

W lutym wreszcie kurs dobiegał ku końcowi więc nie było już mowy mimo karnawału o dalszej zabawie i w marcu przystąpiono do egzaminów.

W skład komisji egzaminacyjnej weszli z poza Szkoły: pułk. *Wieczorkiewicz* i mjr. *Wisznicki* jako delegaci Ministerstwa Spraw Wojskowych, oraz przedstawiciel Ministerstwa Wyznań Relig. i Oświaty Publiczn. prof. *Rych-*

Egzamin — „padnij“.

licki, nadto dowódcy pułków 61 i 62, oraz obecny był na egzaminach pan Starosta Niesiołowski.

Po egzaminie z wyszkolenia bojowego kompanja oddała na Bielawkach ostatnią salwę i ucalowawszy piasek placu ćwiczeń wróciła do koszar z pieśnią na ustach, odśpiewaną również po raz ostatni: „Jeden roczek twardej szkoły“.

Po ukończonych egzaminach urządzono koleżeński wieczór pożegnalny, który zaszczylicili swoją obecnością: gen. Jung,

Egzamin — instruowanie.

d-ca garnizonu bydgoskiego, prezydent miasta p. Śliwiński, oraz komisja egzaminacyjna. Toastom nie było końca, a znany dowcipniś, kadet Karliński, naśladowaniem instruktorów i wykładowców — bawił wszystkich do późna w nocy.

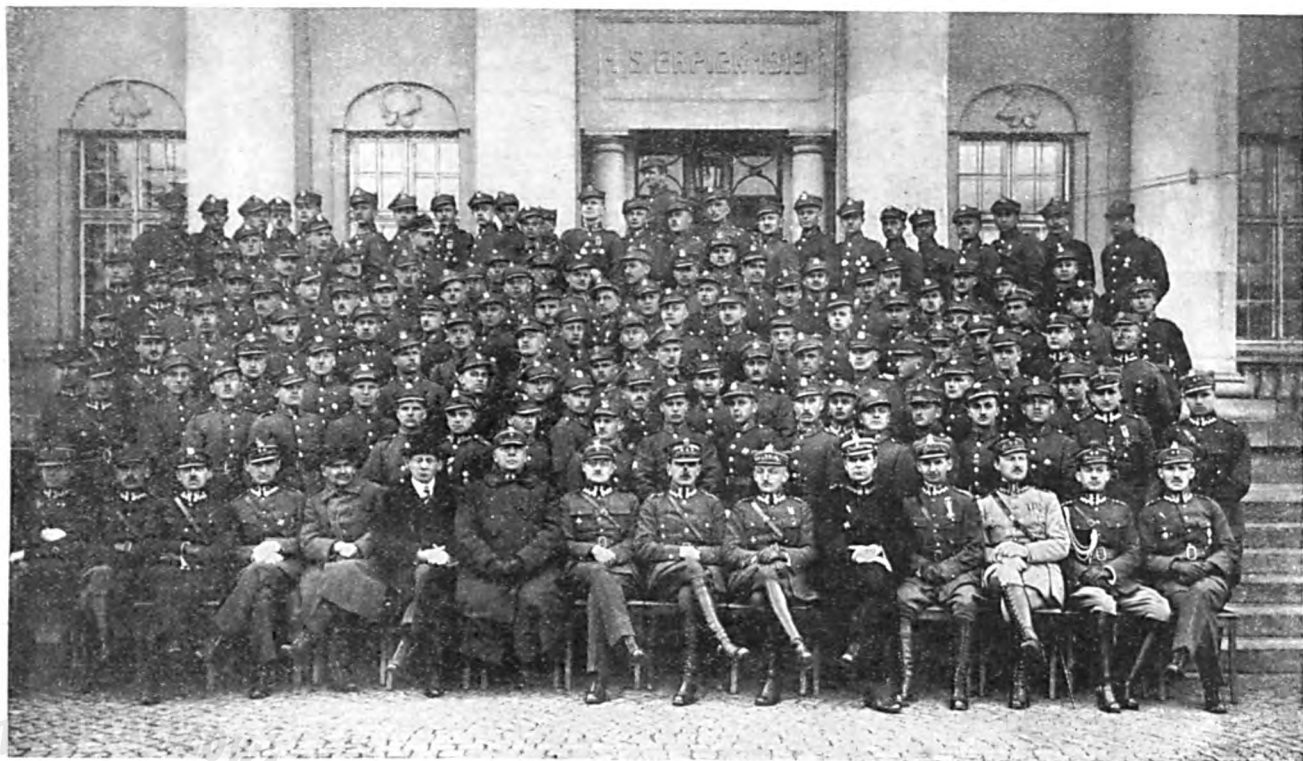
Egzamin zdało 109 kadetów. — 5 przydzielono do klasy XI, która miała skończyć kurs później, celem powtórzenia tych przedmiotów, z których na egzaminie otrzymali noty niedostateczne. Resztę jako nie nadających się do służby w stopniu podporucznika odesłano do macierzystych oddziałów.

Wychowankowie zostali mianowani sierżantami-podchorążymi.

Lista wychowanków.

1. Zawarczyński Marjan. — 2. Smoleński Kazimierz. —
3. Chwalny Władysław. — 4. Turkowski Józef. — 5. Ender Jan.
- 6. Gebhardt Józef. — 7. Krówka Franciszek. — 8. Pałowski-

Pobóg Napoleon. — 9. Otrębski Stefan. — 10. Ringel Arnold. — 11. Kirkin Kazimierz. — 12. Krzysztof Ludwik. — 13. Świetlicki Henryk. — 14. Zakrawacz Edward. — 15. Piotrowski Jan. — 16. Tyksiński Stanisław. — 17. Sowiński Wacław. — 18. Troszkiewicz Kazimierz. — 19. Schmidt Otton. — 20. Dąbrowski Kazimierz. — 21. Nyka Stefan. — 22. Miazga Erazm. — 23. Olechnowicz Stanisław. — 24. Dippel Henryk. — 25. Mucha Adam. — 26. Kurdziel Tadeusz. — 27. Janas Roman. — 28. Pionko Bronisław. — 29. Kczanecki Józef. — 30. Wojciechowski. — 31. Kulesza Władysław. — 32. Golankiewicz Stanisław. — 33. Błaszczak Stanisław. — 34. Pionko Władysław. — 35. Bieganowski Antoni. — 36. Lubiński Mieczysław. — 37. Grabianowski Kazimierz. — 38. Hrycyk Władysław. — 39. Wotruba Karol. — 40. Skrzypiński Henryk. — 41. Jachemski Stanisław. — 42. Wyrobek Ludwik. — 43. Skrzydlewski Kazimierz. — 44. Zawila Stanisław. — 45. Janakiewicz Narcyz. — 46. Jeleniewicz Jerzy. — 47. Kowalewski Mieczysław. — 48. Krzemiński Kazimierz. — 49. Łysakowski Karol. — 50. Bolesta Tymoteusz. — 51. Nowaczyński Aleksander. — 52. Knapik Stanisław. — 53. Kamiński Czesław. — 54. Permus Ignacy. — 55. Suchodolski Aleksander. — 56. Szpindura Roman. — 57. Żuchowski Tytus. — 58. Stelczyk Andrzej. — 59. Dąbkiewicz Jan. — 60. Jechalik Maksymilian. — 61. Chronowski Jan. — 62. Dzieścielak Jan. — 63. Durnadt Tadeusz. — 64. Małkowski Kamil. — 65. Haberski Feliks. — 66. Korbiński Kazimierz. — 67. Stefański Stanisław. — 68. Foltyn Tadeusz. — 69. Iwelski Kazimierz. — 70. Strycharski Witold. — 71. Walewski Józef. — 72. Wasilewski Mieczysław. — 73. Gärtner Antoni. — 74. Gruszczyński Kazimierz. — 75. Bąkowski Julian. — 76. Jerzewski Tadeusz. — 77. Kurowski Ignacy. — 78. Majka Józef. — 79. Korzeniowski Onufry. — 80. Morkociński Jan. — 81. Antczak Bolesław. — 82. Wysokiński Marjan. — 83. Jatełnicki Świętosław. — 84. Kopeczny Jerzy. — 85. Gąsiewicz Henryk. — 86. Konieczkowski Wilhelm. — 87. Chwarścianek Ignacy. — 88. Loster Stanisław. — 89. Laudowicz Henryk. — 90. Dobrski Stanisław. — 91. Kiesewetter Tymon Józef. — 92. Warchlewski Witold. — 93. Gwiazdecki Henryk. — 94. Kuczyński Roman. — 95. Boratyn Władysław. — 96. Grzywacz Łukasz. — 97. Olszewski Zygmunt. — 98. Januszewski Bolesław. — 99. Skwarczyński Witold. — 100. Dryp-

Grupa wychowanków klasy X.

ski Alfred. — 101. Mrozek Stanisław. — 102. Skibiński Stanisław. — 103. Łań Walerjan. — 104. Peczek Władysław. — 105. Bomba Władysław. — 106. Kłoczkowski Henryk. — 107. Kalinowski Wacław. — 108. Miazek Stefan. — 109. Pupko Wiktor.

KLASA XI (Komp. 2/XI).

Jedenastem ogniwem łańcucha klas Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty była klasa bezimienna. Imię d-cy to imię klasy, którem klasa jedenasta poszczycić się nie mogła, gdyż do samego egzaminu doszła pod rozkazami zastępcy d-cy.

Organizowana była w styczniu 1921 r. przez por. Pawłowskiego Jana, potem ppor. Lisowskiego Marjana, wreszcie ppor. Ratajczaka Leona. Faktyczny jej dowódca kpt. Balsewicz Leon, który objął dowództwo od ppor. Ratajczaka, po kilku miesiącach zdał d-wo w ręce poprzednika. Ppor. Ratajczak przeniesiony do oddziału macierzystego oddał d-two zastępcy ppor. Lisowskiemu Marjanowi, który doprowadził już klasę do egzaminu. Klasy 5/VIII, 3/IX, 1/X i 4/XII były w szczęśliwszem położeniu.

Dowódcami plutonów wyznaczeni zostali:

- I pl. . . . . ppor. Lisowski Marjan,
- II pl. . . . . ppor. Pomes Stanisław,
- III pl. . . . . ppor. Lurc Stefan.

Instruktorzy:

- ppor. Mikuś Edward,
- ppor. Nowak Edmund,
- ppor. Sauter Stefan,
- pchor. Szczeniowski Karol,
- pchor. Kiczak Wilhelm i
- pchor. Stępniewski Zygmunt.

Wykłady taktyki i służ-

- by polowej objęli . . mjr. Załuska J. i kpt. Janczynie St.
- Terenoznawstwa . . . kpt. Gąsiewicz Stefan,
- Karabiny maszynowe . . . por. Sęk Józef,
- Historji wojskowości . . por. Bzowiecki Alfred,
- Nauki o broni . . . por. Surdykowski Kazimierz,
- Broni specjalnej . . ppor. Szczepankiewicz,
- Prawo wojskowe . . ppor. Pitra Edward,
- Korespondencję wojsk. . . por. Rössler Józef.

Do końca przy plutonie pozostał ppor. Pomes Stanisław, d-two I pl. oddał ppor. Lisowski ppor. Grussowi Józefowi, III pl. ppor. Lurc — ppor. Rogozińskiemu Kazimierzowi.

Życie wewnętrzne i zewnętrzne kompanji zażyka się w dość obszernych ramach działania. Kompanja występuje na ćwiczeniach polowych, uroczystościach narodowych, uroczystościach wojskowych (dekoracjach, imieninach Naczelnika Państwa), popisach, sportowych i zabawach.

Okres ćwiczeń polowych całej Szkoły łącznie z innymi rodzajami broni to jesień 1921 r. Ćwiczenia natarcia baonu w okolicy Czarnówki i Marienfelde ze stroną czerwoną 16 pułku ułanów. Obrona przyczółka mostowego we Fordonie. Obsada kompanji 2/XI, natarcie 1/X i ulani 16 pułku. Ćwiczenia nocne w Smukale również z pułkiem ułanów (przechodzenie linii czuwania) dają możność kompanji zapoznać się dość szczegółowo z życiem żołnierza w polu i jego niewygodami. Na każde z tych ćwiczeń zabierano kuchnie polowe. Obiady i kolacje jedli kadeci na polu lub w lesie.

Uroczystości wojskowe i narodowe święcono w klasie zawsze uroczyście. Po długich przygotowaniach, następowało nabożeństwo polowe, następnie defilada i cały dzień wolny.

3 maja 1921 r. obchód konstytucji 3 maja. Dnia 2 maja kompanja maszeruje z orkiestrą, bierze udział w uroczystym capstrzyku na Starym Rynku.

Dnia 3 maja 1921 r. uroczysta msza polowa na rynku, defilada przed d-cą dywizji gen. Jungiem. Po południu mjr. Dr. Mirwiński wygłosił odczyt poświęcony dziejom i znaczeniu konstytucji.

Dwa dni potem, bo już dnia 5 maja 1921 r. obchodzono w Bydgoszczy bardzo uroczyście setną rocznicę śmierci Napoleona. Miasto było udekorowane i przystrojone sztandarami. Na placu Piastowskim zebrał się na nabożeństwo cały garnizon, stowarzyszenia i cechy obywateli miasta, każdy pod swoim znakiem. Po nabożeństwie defilada wojsk i cechów. Capstrzyk, na rynku urozmaicono odegraniem przez orkiestrę Marsyljanki przed mieszkaniem pplk. franc. Sabatier.

Dnia 6 czerwca 1921 r. odwiedził Szkołę Naczelnik Państwa, Józef Piłsudski. Bataljon szkolny powitał go na dziedzińcu Kościuszkowskim. Jako kompanja honorowa wyszła na dworzec

kompanja 1/X, jako kompanja honorowa przy mieszkaniu Naczelnika Państwa kompanja 2/XI pod d-wem kpt. Balsewicza. Przy odwiedzinach w Szkole oficerowie kompanji 4/XII wynieśli kochanego wodza na rękach do oczekującego auta. Lepiej urządzili się kadeci. Gdy po południu Naczelnik Państwa jechał powozem do teatru, kadeci wyprzęgli konie i sami tłumnie wśród okrzyków „niech żyje“ podprowadzili powóz ku wejściu. Do zaszczytnych wizyt zalicza również kompanja 2/XI odwiedziny pana Ministra Wojny gen. Sosnkowskiego i Szefa Wojsk. Misji Francuskiej w Polsce gen. Niessela.

W połowie października w I rocznicę poświęcenia Szkoły urządza baon szkolny „dzień sportowy“:

strzelanie ostre — przebieganie toru — szermierka — rzuty granatami — marsz 6 km. — pięciobój drużyn — pokaz lekcji gimnastyki — strzelanie z K. M. — strzelanie z miotaczy bomb — piłka nożna komp. 1/X—2/XI—2:1 oto szczegóły dnia.

Na igrzyskach sportowych W. P. w Warszawie nagrodę pierwszą i trzecią dostali przedstawiciele Szkoły kadet 5/XIV komp. Kochański i 2/XI komp. kadet Barczak.

Zabawy, piosnki, lekcje tańca, wycieczki uprzyjemniały kadetom czas wolny od pracy. Dnia 25 lutego 1922 r. staraniem kadetów kompanji 2/XI odbyła się w kasynie kadetów zabawa z tańcami. Sala przystrojona kwiatami, modelami broni, oświetlona reflektorami. Kadeci przystrojeni odświętnie, w humorach, goście umieszczeni i zadowoleni bawili się do późnego rana. Dochód 2.000 mkp. ofiarowali kadeci na bibliotekę szkolną. Ofiarność kadetów poszła również w kierunku ufundowania cegiełki na Wawelu i pomnika wdzięczności dla Ameryki.

Wołanie „tłumnie łączmy się w ogniwo“ śpiewana codziennie pozwoliła kadetom nawet po rozerwaniu kompanji na dwie połowy utrzymać harmonję koleżeńskiego życia. W połowie kursu Komenda Szkoły podzieliła obie klasy 2/XI i 1/X. Z pierwszych, z tych zdolniejszych, zorganizowała komp. 1/X, mniej zdolni komp. 2/XI, mimo tego codziennie rozlegała się pieśń komp. 2/XI:

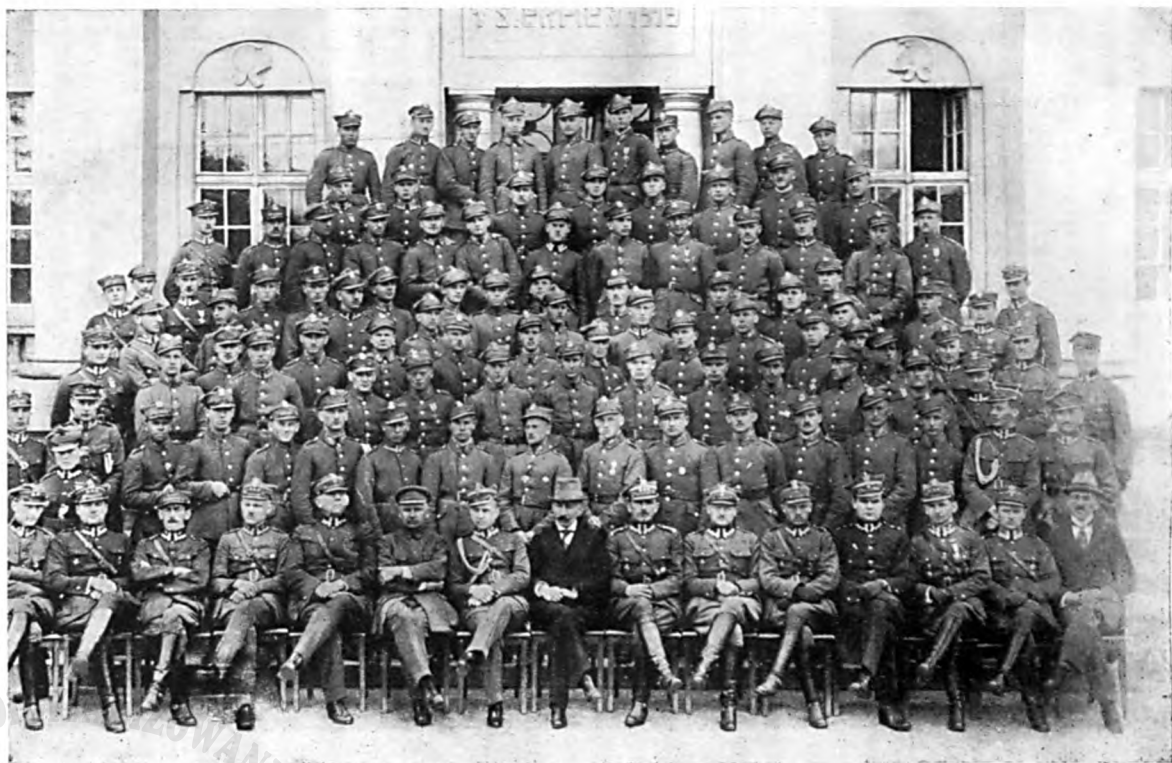
„Hej koledzy dalej żywo
Podawajcie bratnie dłonie,

Tłumnie łączmy się w ogniwie
Co nie pęknie aż po zgonie.
Kto więc w naszym kole
Niechaj puhar pełen, pełen, pełen chwyta
A o troski i bóle
Pijąc nektar niech pyta.“

Dnia 15 maja 1922 r. komp. 2/XI w sile 80-ciu przystąpiła do egzaminu końcowego. Egzamin praktyczny i teoretyczny uznał zdolnych do pełnienia służby w piechocie w stopniu oficera 68 kadetów.

Lista wychowanków.

1. Szela Henryk. — 2. Pająk Stanisław. — 3. Sikorski Edward. — 4. Podhorodecki Jan. — 5. Szymankiewicz Tadeusz. — 6. Jankowski Władysław. — 7. Kurowski Tadeusz. — 8. Pawłowski Jan. — 9. Kaczyński Kazimierz. — 10. Pawlikowski Władysław. — 11. Babraj Eugenjusz. — 12. Gawa Stefan. — 13. Pilch Włodzimierz. — 14. Górski Bogdan. — 15. Stempkowski Marcin. — 16. Cieślukowski Henryk. — 17. Wieruk Bronisław. — 18. Deluga Waclaw. — 19. Pomorski Czesław. — 20. Marczyński Witali. — 21. Niedźwiedzki Konstanty. — 22. Dymowski Stanisław. — 23. Burhardt Stanisław. — 24. Wojtaniec Tadeusz. — 25. Grzegorzczak Franciszek. — 26. Gabarski Jan. — 27. Bigoszewski Henryk. — 28. Szymański Tomasz. — 29. Jacewicz Stanisław. — 30. Wielgosz Piotr. — 31. Malakowski Stanisław. — 32. Światłowski Stanisław. — 33. Czech Władysław. — 34. Jankowski Stefan. — 35. Adamczyk Józef. — 36. Przy-stupa Stefan. — 37. Bomba Franciszek. — 38. Kowalski Jan. — 39. Walczak Roch. — 40. Pracki Michał. — 41. Mankiewicz Witold. — 42. Rydzewski Włodzimierz. — 43. Kucharski Tomasz. — 44. Szpotański Zygmunt. — 45. Kociejowski Stanisław. — 46. Barczak Albin. — 47. Stencel Antoni. — 48. Fetela Jan. — 49. Hydzyk Marcin. — 50. Ziętkiewicz Stanisław. — 51. Kowalski Henryk. — 52. Bielecki Antoni. — 53. Rachwański Edward. — 54. Kowalski Stanisław. — 55. Budzyński Kazimierz. — 56. Kozik Zygmunt. — 57. Nowak Jan. — 58. Matyszkiewicz. — 59. Gaw-żyś Józef. — 60. Bednarski Franciszek. — 61. Rojna Sylwester. — 62. Wierzbicki Tadeusz. — 63. Garwołński Bronisław. — 64. Ga-łazka Józef. — 65. Karczewski Walerjan. — 66. Deżakowski

Grupa wychowanków klasy XI.

Przemysław. — 67. Grzybowski Konstanty. — 68. Łapuski Wojciech.

W stopniu chorążego, ponieważ nie złożyli egzaminu z przedmiotów ogólno-kształcących kadetów 10, którzy po złożeniu egzaminu w jakiegokolwiek szkole średniej mogą na wniosek d-twa otrzymać stopień oficerski:

1. Kadet Abramowicz Stefan. — 2. Kadet Busz Władysław. — 3. Kadet Grześkowiak Leon. — 4. Kadet Jabłoński Alfons. — 5. Kadet Nowakowski Franciszek. — 6. Kadet Palaszewski Władysław. — 7. Kadet Stolarczyk Stanisław. — 8. Kadet Bach Julian. — 9. Kadet Ciechorski Romulad. — 10 Kadet Rosolek Ludwik.

Nie złożył egzaminu — 1.

Klasa 2/XI jako ostatnia opuściła mury Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych Piechoty. Z ukończeniem kursu 2/IX ukończyła Wlkp. Szkoła Pchor. P. swoje istnienie. Rozkazem M. S. Wojsk. w jej miejsce powołaną została do życia Oficerska Szkoła dla Podoficerów w Bydgoszczy z nową numeracją klas.

KLASA XII (Komp. 4/XII).

Rozkazem M. S. Wojsk. Oddz. III. Szt. Gen. L. dz. 5/21 poz. 94 — został utworzony w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty kurs 10-ciomiesięczny dla oficerów młodszych mianowanych za waleczność, a nie posiadających odpowiedniego cenzusu naukowego.

Miał on na celu zatrzymanie w wojsku jednostek bezwzględnie wartościowych i dla armji pożytecznych, którym z powodu braku odpowiedniego wykształcenia ogólnego groziła demobilizacja. Zadanie więc kursu było tem trudniejsze, bo podwójne: po pierwsze danie wychowankom możności uzupełnienia swych wiadomości ogólnych z zakresu przynajmniej 6 klas szkoły średniej; po drugie, mając na uwadze przejście armji na stopę pokojową zaznajomić elewów z nowymi metodami wyszkolenia wojskowego.

Kurs rozpoczął się z dniem 16 marca 1921 r. Ilość uczniów na początku kursu wynosiła 81. Dowództwo kompanji otrzymał początkowo kpt. S z u l c, który odszedł jednak wkrótce na inne stanowisko, a miejsce jego zajął kpt. K r u s z e l n i c k i W ł o-

d z i m i e r z. Ten również niedługo pozostał na tem stanowisku, gdyż otrzymał stanowisko dowódcy szkolnego bataljonu sztabowego, a jego miejsce jako dowódca kompanji 4/XII, zajął elew kursu przeszkolenia kapitanów kpt. R a d o m s k i, który już ostatecznie kurs do końca doprowadził.

Obsada instruktorska prawie przez cały czas istnienia kursu się nie zmieniała.

I-ym plutonem dowodził ppor. K a r w i k K o n r a d, II-im — dowodził por. K l e p a c z k o J ó z e f, III-im — dowodził ppor. P a w ł o w s k i J a n. Prócz tych oficerów dodany był do pomocy dowódcy kompanji jeszcze jeden — ppor. Z y w e r t M a r j a n.

Wyszkolenie odbywało się według tego samego programu co w kompanjach kadeckich.

Elewów cechowała naogół wielka chęć pracy i zrozumienie swych obowiązków; wielu z nich nawet brało prywatne lekcje z przedmiotów wiedzy ogólnej poza godzinami służbowemi, pragnąc w ten sposób czas pobytu w Szkole jak najlepiej wykorzystać. Karność w kompanji nie ustępowała karności w równocześnie szkolonych kompanjach kadeckich, pomimo, że wychowankowie jej będąc oficerami, byli przyzwyczajeni do większej samodzielności i swobody w życiu codziennem.

Dekoracja.

Pracę co do wyszkolenia bojowego uczniów tej kompanji wielce ułatwiał fakt, że w tym kierunku każdy z elewów miał bogate doświadczenia bojowe, gdyż byli to żołnierze, którzy przeszli całą wojnę światową, bądźto w armjach obcych, bądź w formacjach polskich, mianowani oficerami na placu walki, dekorowani prawie wszystkimi krzyżami i orderami, wojskowymi polskimi, żołnierze, dla których wojsko i wojna stały się już chlebem powszednim, a którzy sztuki wojowania uczyli się i na Moskalach i na Niemcach, zebrani nieomal ze wszystkich części świata, gdzie tylko noga naszego żołnierza-tulacza postąpiła. Do cech charakteryzujących kompanję należał wieczny humor i iście żołnierska niefrasobliwość, obok całkowitego oddania się poważnej i ciężkiej pracy zawodowej. Przejawem tego humoru, a zarazem trwałą pamiątką po kompanji wymienione już w części I-szej książki piśmko humorystyczne „Drużyna“ i cały szereg karykatur, przeważnie przełożonych i kolegów.

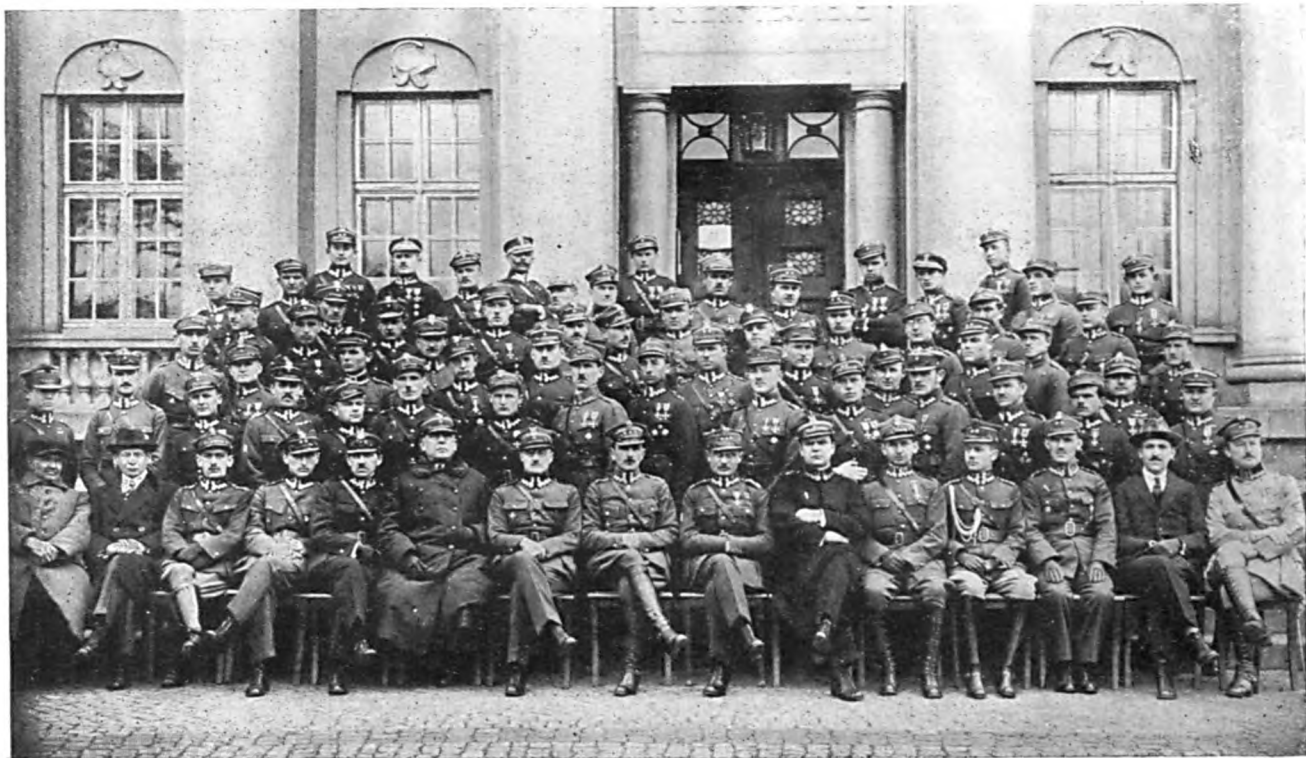
W nich to właśnie uwydatniała się beztroska żołnierska, a zarazem niepowszedni talent obserwatorski i do pewnego stopnia literacki.

Do egzaminu końcowego zostało dopuszczonych 52 uczniów, reszta w ciągu kursu odeszła do oddziałów. Z liczby dopuszczonych do egzaminu złożyło 46 — nie złożyło 6. Egzamin wykazał dobre rezultaty w naukach wiedzy ogólnej, gruntowną znajomość służby wojskowej oraz wielką sprawność osobistą — nabytą przez ćwiczenia w Szkole, co pozwalało rokować nadzieję, że absolwenci tego kursu jako dobrzy instruktorzy, wychowawcy żołnierza i dowódcy, przejęci duchem naszych zasad przynioszą znaczny pożytek młodej armji.

Na egzaminach byli obecni: Delegat Oddz. III. Szt. Gen. M. S. Wojsk. pułkownik *W i e c z o r k i e w i c z*, oraz przedstawiciel D. O. K. Nr. VIII pułkownik *G a l e c k i*.

Ostatecznie w dniu 22 maja 1922 r. absolwenci rozjechali się do swych pułków, by zabrać się do pracy samodzielnej, któraby im pozwoliła zużytkować i własne doświadczenie bojowe i nabyte w Szkole wiadomości.

Odjechali pozostawiając w sercach oficerów wychowawców, co odczuć się dało na pożegnalnej uroczystości klasy, wspomnienia mile, bo na wzajemnem zaufaniu, zapale, jaki rodzi tylko umiłowanie wspólnych celów, opartej współpracy, natomiast

Grupa wychowanków klasy XII.

uwieźli w swych sercach i umysłach wzory, metody a przede wszystkim niezłomne postanowienie i ogromną chęć pracy ciężkiej i ofiarnej w roli wychowawców prostego żołnierza — tej żywej siły naszej armji, armji, która jak zaznaczył jeden z instruktorów kompanji podczas ostatniej pożegnalnej uroczystości — powinna być chlubą swego narodu, a musi być postrachem dla naszych wrogów.

ABSOLWENCI Komp. 4/XII.

1. Kępiński Józef. — 2. Mosiewicz Waław. — 3. Głowacki Władysław. — 4. Pakuła Michał. — 5. Fleszar Antoni. — 6. Świda Leopold. — 7. Żabski Modest. — 8. Kotołowski Waław. — 9. Zwojszczyk Stanisław. — 10. Bösler Antoni. — 11. Berg Leopold. — 12. Szlichtinger Bronisław. — 13. Roczniak Józef. — 14. Misiewicz Narcyz. — 15. Bednarczyk Adam. — 16. Kusztra Józef. — 17. Pawłowski Władysław. — 18. Sosień Stanisław. — 19. Ptaszyński Waław. — 20. Jarosiewicz Marjan. — 21. Ślęzak Stefan. — 22. Gorczyca Władysław. — 23. Tomaszewski Jacek. — 24. Kowalczyk Adam. — 25. Engel Teodor. — 26. Małachowski Jan. — 27. Galiński Michał. — 28. Skwarnicki Józef. — 29. Kijewski Franciszek. — 30. Piolunkowski Michał. — 31. Seiler Jan. — 32. Jabłonowski Jerzy. — 33. Nowiński Jan. — 34. Wojtczak Stanisław. — 35. Łowicki Stefan. — 36. Przybysz Józef. — 37. Krakowski Franciszek. — 38. Bańkiewicz Feliks. — 39. Pogodziński Wyzma. — 40. Stefański Stanisław. — 41. Toporowski Antoni. — 42. Brymora Bolesław. — 43. Irzyk Stanisław. — 44. Wojtowicz Grzegorz. — 45. Biniaś Józef. — 46. Pacyk Jan.

KLASA XIII (Komp. 3/XIII).

Rozkaz Oddz. III. Szt. Gen. M. S. Wojsk. L. 3034 z dnia 23 marca 1921 r. zarządził otwarcie w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych 5-ciomiesięcznego kursu piechoty, dla szeregowych bojowo wyrobionych, a posiadających odpowiedni do zostania oficerem cenzus naukowy.

Na ten kurs przysłano z oddziałów około dwustu kandydatów, jednak po wstępnym egzaminie przyjęto tylko 120. Kurs ten otrzymał nazwę klasy XIII (komp. 3/XIII); zajęcia rozpoczęły się z dniem 10 kwietnia 1921 r.

Dowództwo klasy otrzymał por. Zygmunt Szatner, jednak z powodu wyjazdu na ćwiczenia do Francji, nie doprowadził on kursu do końca; dowództwo przyjął od niego por. Wąsowski. Jako instruktorowie zostali przydzieleni: ppor. Białasik, ppor. Gałęcki, ppor. Rogoziński, ppor. Czyżewski, ppor. Pitra i ppor. Godłowski.

Przedmioty teoretyczne objęli:

Taktyka . . . . . mjr. Załuska i kpt. Janczyń,
Terenoznawstwo . . . kpt. Gąsiewicz,
Umocnienia polowe . mjr. Małachowski,
Organizacja armji . . kpt. Wojciechowski,
Nauka o broni . . . ppor. Kowalczyk,
Broń spec. i K. M. M. por. Woyke i por. Sęk,
Służba oficerska . . mjr. Kossecki,
Łączność . . . . . por. Bernaczyk,
Prawo wojsk. . . . . ppor. Pitra,
Nauka o gazach . . . ppor. Godziszewski,
Higjena wojsk. . . . Dr. ppułk. Sągajło,
Korespondencja wojsk. ppor. Rösler.

Program wyszkolenia obejmował tylko przedmioty wojskowe.

Praca w kompanji poszła łatwo, gdyż był to materiał otrzymany z polem, zaprawiony do trudów, oraz inteligentny. Jedyńie z ujęciem wychowanków w karby karności mieli instruktorowie nieco trudności; polowa wolność przejawiała się w nich na każdym kroku i dopiero po paru tygodniach trzynastacy stali się kadetami pod względem przestrzegania karności szkolnej.

Jednak to nie wpłynęło na utratę przez klasę charakteru, który ją przez cały przeciąg pobytu w Szkole cechował, — charakteru żołnierskiej swady i beztroski. A wesolą i dowcipną była trzynastka: „karykaturzyści i pieśniarze“ z pośród grona jej wychowanków zasłynęli w szkole.

Poniżej utwór kadeta P a s z k i e w i c z a.

„Ledwie się słońce w górę podniesie,
Ledwie promienie zaświeci,
Już echo pieśni leci po lesie
To maszerują kadeci!

Z nimi dowódca ze wzniesionem czołem
Bawi się pieśni echami —
My zaś krzykniemy — „Tu wszyscy społem
Wiwat dowódca kompanji“.

Hej niech pieśń płynie
Na wszystkie strony, niech płynie
Z piersi milionów, to z ćwiczeń idą nasze plutony
Wiwat dowódcy plutonów.

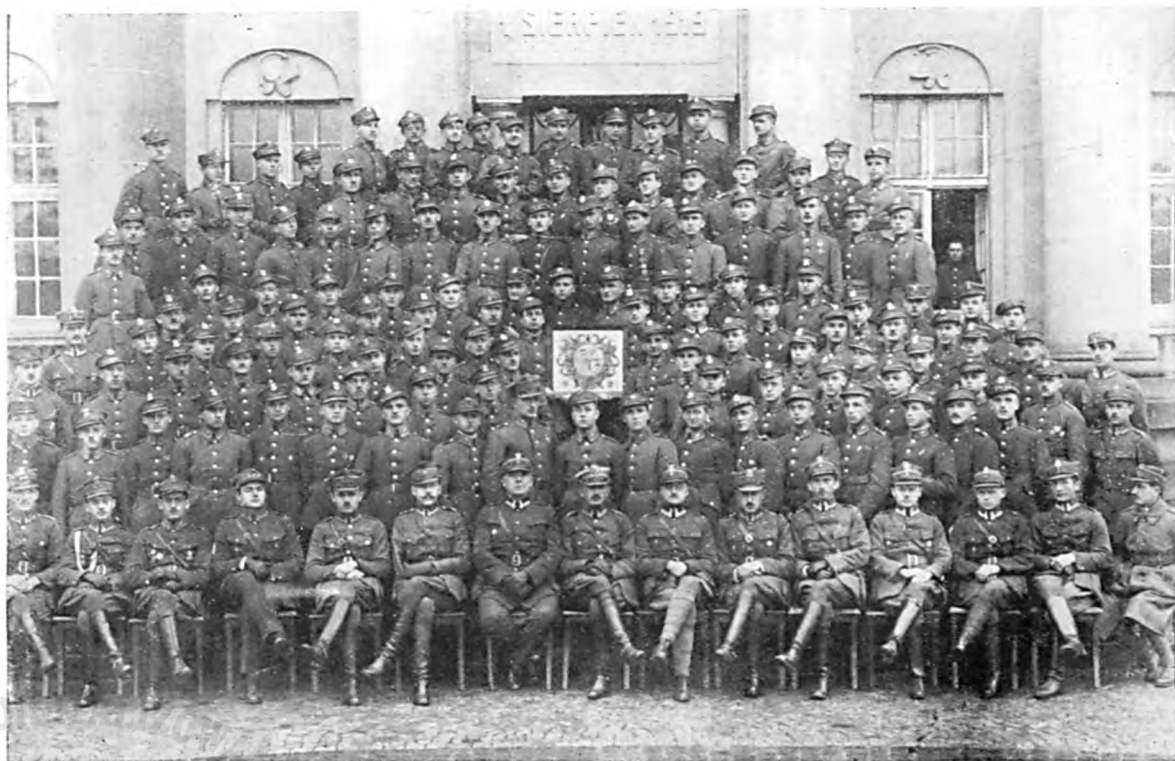
A teraz wzniesmy nasze toasta
Niech pieśń w niebiosa uleci,
Wiwat kompanja 3-XIII
Wiwat jej wszyscy kadeci.“

Kurs nauk został ukończony 28 października 1921 r.; do końcowego egzaminu dopuszczono 118 kadetów.

Egzamin odbył się w dniu 2—5 listopada 1921 r. Zdalo 115, których uznano na konferencji dnia 7 listopada 1921 r. za zdolnych otrzymać stopień podporucznika piechoty.

Lista wychowanków.

1. Stępniewski Zygmunt. — 2. Wysokiński Adam. —
3. Ciurus Jan. — 4. Manko Jan. — 5. Kiczak Wilhelm. — 6. Bogusławski Jan. — 7. Sztuka Franciszek. — 8. Mazur Stanisław. —
9. Ossowicz Czesław. — 10. Lewiński Kazimierz. — 11. Jarmulowicz Feliks. — 12. Domagański Feliks. — 13. Wołoszyn Zygmunt. — 14. Sułek Stefan. — 15. Cesarz Władysław. — 16. Rajs Kazimierz. — 17. Umecki Jerzy. — 18. Napierała Jan. —
19. Kuros Jan. — 20. Tatarski Ignacy. — 21. Praczyk Stanisław. —
22. Podjadek Bronisław. — 23. Polak Jan Bolesław. —
24. Kasperski Stanisław. — 25. Łakomiak Bronisław. — 26. Piotrowicz Paweł. — 27. Paszkiewicz Wojciech Witold. — 28. Piko Władysław. — 29. Pawłowski Artur. — 30. Dębowski Leon. —
31. Swoboda Aleksander. — 32. Leśniewski Józef. — 33. Waleśiński Jan. — 34. Kędzierski Maksymilian. — 35. Kozdroj Stefan. — 36. Niemirowicz Leonard. — 37. Sożyński Wiktor. —
38. Żubiński Marjan. — 39. Renlein Ludwik. — 40. Staśkiewicz Franciszek. — 41. Szobak Adolf. — 42. Bitmarr Józef. — 43. Łukasiewicz Jan. — 44. Wasilkowski Platon. — 45. Woćko Mieczysław. — 46. Przybyłowski Teodor. — 47. Hynek Franciszek. —

Grupa wychowanków klasy XIII.

ZBIORY Z

CBW
cbw.wp.mil.pl

48. Rendecki Roman. — 49. Szmitkowski Henryk. — 50. Wityk Eugenjusz. — 51. Korenhendler Piotr. — 52. Domaradzki Stefan. — 53. Hopfen Czesław. — 54. Koprowiak Marcelli. — 55. Słupecki Bogusław. — 56. Kania Wacław. — 57. Cichocki Aleksander. — 58. Kowarsz Adolf. — 59. Kamiński Konrad. — 60. Radziszewski Wiesław. — 61. Luniewski Erazm. — 62. Karst Ludwik. — 63. Baranowski Franciszek. — 64. Milewicz Kornel. — 65. Miller Józef. — 66. Promiński Piotr. — 67. Szczepankiewicz Franciszek. — 68. Waško Stanisław. — 69. Rutkowski Maksymilian. — 70. Tamme Erwin. — 71. Janecki Wincenty. — 72. Owadiuk Leon. — 73. Karpiejew Stanisław. — 74. Matlak Stanisław. — 75. Mitas Stanisław. — 76. Pietruszka Czesław. — 77. Waligórski Zygmunt. — 78. Pacek Leon. — 79. Wiśniewski Ludwik. — 80. Lorenc Jan. — 81. Szymański Edmund. — 82. Ficenes Marcelli. — 83. Wylęgała Franciszek. — 84. Jankowski Łucjan. — 85. Moraczewski Jan. — 86. Maż Jan. — 87. Kierski Witold. — 88. Bakalczuk Stefan. — 89. Grzeszko Czesław. — 90. Spitziar Karol. — 91. Piątek Paweł. — 92. Bodzioch Piotr. — 93. Seklarski Władysław. — 94. Dąbrowski Wiktor. — 95. Zawacki Alfons. — 96. Sauer Florjan. — 97. Nasiorowski Kazimierz. — 98. Klimek Edmund. — 99. Wacek Tadeusz. — 100. Gawrych Franciszek. — 101. Słowik Leonard. — 102. Karski Kazimierz. — 103. Szczepańczyk Franciszek. — 104. Wójcyniak Leon. — 105. Sernicki Edward. — 106. Szendryk Aleksander. — 107. Świrniak Józef. — 108. Leitner Józef. — 109. Olbrycht Karmel. — 110. Janiszewski Jan. — 111. Basiński Czesław. — 112. Frackiewicz Piotr. — 113. Willich Alfred. — 114. Sokołowski Józef. — 115. Folga Władysław.

KLASA XIV (Komp. 5/XIV).

W połowie kwietnia 1921 r. w myśl rozkazu M. S. Wojsk. został otwarty w Szkole 3-miesięczny kurs wyszkolenia piechoty dla szeregowych różnych rodzajów broni, przeważnie jazdy i wojsk samochodowych. Od dnia 14 kwietnia poczęli zjeżdżać się kandydaci, których przybyło ogółem 53, w tej liczbie 2 hospitantów.

Organizowanie komp. zostało powierzone ppor. S z u m o w s k i e m u Kazimierzowi, jako instruktorów zaś przydzielono

ppor. Kwaśnicę Edwarda, Elsnera Tomasza
i pchor. Szczeniowskiego Karola.

Obsada teorii była następująca:

Taktyka	mjr. Załuska,
Służba polowa	por. Bińkowski,
Terenoznawstwo	por. Gąsiewicz,
Umocnienia polowe	mjr. Małachowski,
Dzieje wojskowości	por. Bzowiecki,
Służba oficerska	mjr. Kossecki,
Broń specjalna	por. Woyke,
Org. armji	kpt. Wojciechowski,
Karabiny maszynowe	por. Sęk,
Prawo	ppor. Pitra.

Kurs faktycznie rozpoczął się dnia 28 kwietnia, w tym też czasie d-two kompanji objął świeżo przydzielony do Szkoły por. Bińkowski Józef; ppor. Szumowski zaś opuszcza Szkołę — jako bezterminowo urlopowany na studia.

W pierwszych dniach maja na miejsce ppor. Kwaśnicę przydzielono ppor. Jarmułę Feliksa. Komp. 5/XIV weszła w skład II Baonu Szkolnego dla którego jako doradca w kwestjach wyszkolenia bojowego został wyznaczony mjr. fr. Machet.

Kompanja, aczkolwiek szczupła liczebnie i złożona z szeregowych różnych rodzajów broni, była nadzwyczaj zgraną, to też nastrój wśród kadetów panował wyśmienity. Jedną z trosk, jaka chmurzyła ich czoła było to, że po ukończeniu kursu nie mieli uzyskać jeszcze stopnia podchorążego, a zdobyć go dopiero po ukończeniu specjalnych kursów ich broni.

Komp. 5/XIV odbywała często wspólne ćwiczenia w ramach bataljonu z równocześnie uruchomionym kursem 6-miesięcznym wyszkolenia piechoty — klasą 3/XIII. Z większych ćwiczeń polowych w jakich brała udział XIV zasługują na uwagę ćwiczenia pod Jarocinem, Fordonem, oraz obustronne nocne ćwiczenia w lasach okalających Smukałę.

Dnia 9 czerwca komp. 5/XIV przypadł zaszczyt wzięcia udziału w defiladzie Szkoły przed Naczelnikiem Państwa, który przybył w tym czasie do Bydgoszczy.

W czasie rozruchów ulicznych, jakie miały miejsce w Bydgoszczy w miesiącu czerwcu komp. w ciągu 2 tygodni pełniła

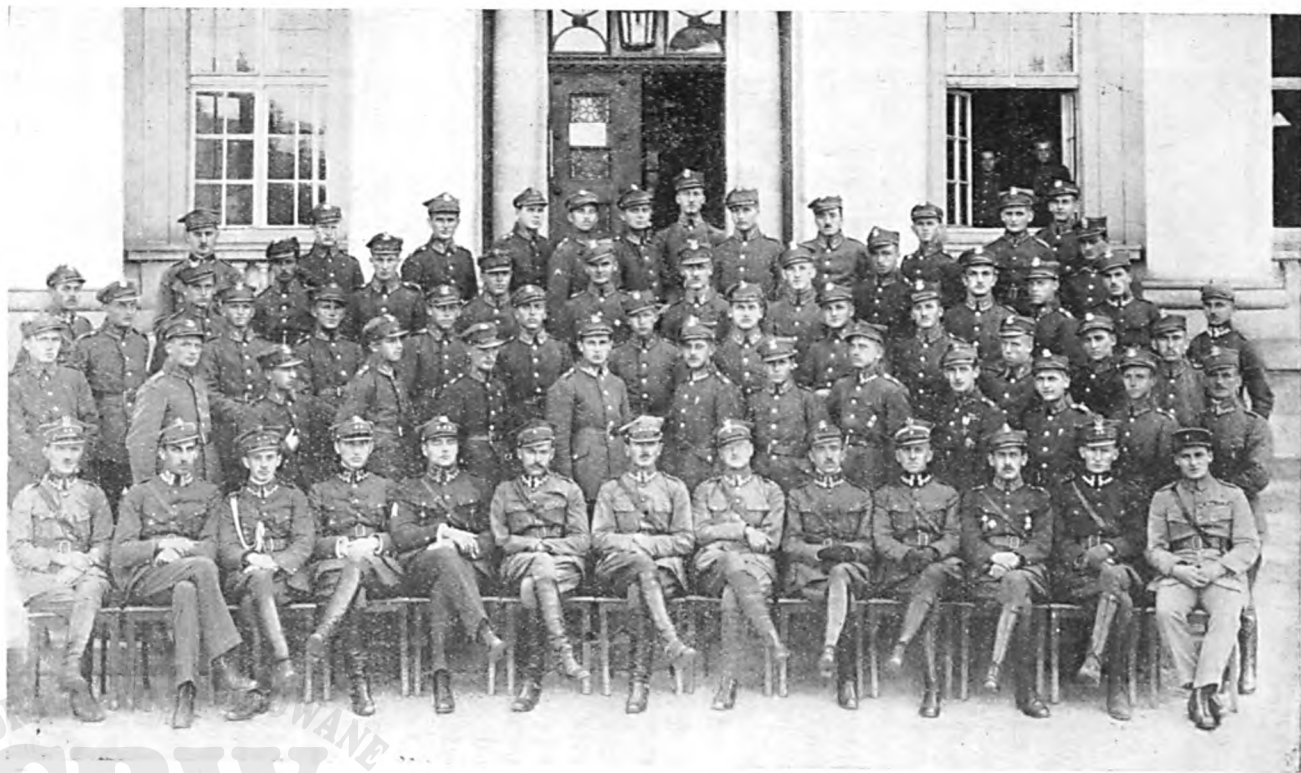
służbę wartowniczą przy więzieniu, a kadeci rekrutujący się z pośród szeregowych wojsk samochodowych obsługiwali improwizowane samochody pancerne będące w pogotowiu na wypadek poważniejszych rozruchów. Okres ten dla kompanji był rodzajem życia obozowego, który bardzo trafnie upamiętnił w swych karykaturach kdt. Hernik, a uprzyjemniali niewyczerpani w swych dowcipach kadeci Kowalewski i Bagiński.

Klasa XIV zapisała się chlubnie w dziejach wojskowego sportu polskiego przez kadeta Kochańskiego, który zdobył na igrzyskach sportowo wojskowych w Warszawie I-szą nagrodę (zegarek z dedykacją Naczelnika Państwa).

W czasie kursu komp. 5 odbyła dwie wycieczki: jedną bliższą na Zielone Świąta do Ostromecka i drugą 3-dniową do Gdyni, Pucka i na półwysep Hel, gdzie kadeci użyli kąpieli w polskim morzu, oraz zwiedzili w Gdyni budujący się port i stojące tam w tym czasie na kotwicy francuskie kanonierki. Z wycieczki wrócili kadeci niezmiernie zadowoleni pod urokiem, jaki wywarł na nich Bałtyk i rozsiane wzdłuż jego brzegu wioski kaszubskie. Wzięli się więc energicznie do pracy, gdyż egzamina były bliskie, a czasu sporo stracono z powodu wspomnianych wyżej rozruchów, gdy zamiast wykładów i ćwiczeń musiano pełnić służbę asystencyjną. Wynik egzaminu końcowego przedstawia się w następujący sposób: z 47 kandydatów zostało uznanych za dostatecznie zaznajomionych z regulaminami piechoty 45. Ci otrzymali świadectwa z ukończenia wyszkolenia piechoty, 2 kadetów odesłano do pułku, ponieważ egzaminu z wynikiem pomyślnym nie złożyli. Po skończonym egzaminie odbył się wieczorek pożegnalny, w czasie którego Komendant Szkoły życzył absolwentom klasy XIV dalszej owocnej pracy w swych rodzajach broni. W dniu następnym wychowankowie wyjechali na 2-tygodniowy urlop wypoczynkowy. Po powrocie z tegoż nastąpiło rozdanie świadectw i odjazd na kursa specjalne.

Lista wychowanków.

1. Suchoń Kazimierz. — 2. Buniewicz Jan. — 3. Bagiński Eugenjusz. — 4. Hirszfeld Stanisław. — 5. Kozłowski Leon. — 6. Jurkowski Franciszek. — 7. Nowakowski Wiktor. — 8. Hernik Marjan. — 9. Janeccki Wincenty. — 10. Srokosz Feliks. —

Grupa wychowanków klasy XIV.

11. Nadajczyk Stanisław. — 12. Kochański Zygmunt. —
13. Szcześniak Waclaw. — 14. Tyralski Stanisław. — 15. Smolis
Waclaw. — 16. Rusiłowicz Wiktor. — 17. Nawrocki Kazimierz.
— 18. Kowalewski Mieczysław. — 19. Albiński Antoni. —
20. Gąsiewicz Edward. — 21. Galewicz Longin. — 22. Gro-
cholski Władysław. — 23. Maculewicz Olgierd. — 24. Racewicz
Bronisław. — 25. Morgenstern Seweryn. — 26. Palmer Jan. —
27. Ziółkowski Włodzimierz. — 28. Zachorski Edward. — 29. Polak
Bolesław. — 30. Wiewiórski Czesław — 31. Majkowski Marjan.
— 32. Gębicki Jan. — 33. Perepeczko Florjan. — 34. Rybiński
Czesław. — 35. Fogl Zdzisław. — 36. Kisiel Walerjan. —
37. Ursyn-Szantyr Waclaw. — 38. Małachowski Wiktor. — 39. Li-
siccki Leon. — 40. Jankowski Waclaw. — 41. Kleczyński Szczę-
sny. — 42. Swirniak Józef. — 43. Dankowski Jan. — 44. Jasno-
rzewski Stefan. — 45. Ostrowski Tadeusz.

KLASA XV (Komp. 3/XV).

Ze względu na konieczność uzgodnienia wysiłków różnych
rodzajów broni w walce, okazało się wszędzie niezbędnem prze-
szkolić inne rodzaje broni w walce piechoty. W wyniku tego
w listopadzie 1921 r. rozkazem M. S. Wojsk. L. 5821 zostaje
w Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty otwarty 5-cio-
miesięczny kurs dla oficerów saperów. Kurs ten otrzymuje
nazwę klasy XV (komp. 3/XV).

Na kurs przysłano 92 oficerów saperów.

Dowództwo klasy otrzymał kpt. Adam Wilczyński;
do pomocy przydzielono mu jako oficerów instruktorów:

ppor. Białasika,
ppor. Czekalskiego,
ppor. Czyżewskiego i
ppor. Galeckiego.

Poszczególne przedmioty teoretyczne objęli:

Taktykę . . . . . mjr. Załuska,
Terenoznawstwo . . . kpt. Gąsiewicz,
Organizację armji . . . kpt. Wojciechowski,
Naukę o broni . . . ppor. Surdykowski i por. Sęk,
Historję wojsk. . . . . urz. w. Dr. Mirwiński,
Łączność . . . . . por. Bojarski,

Gazy . . . . . ppor. Godziszewski,
Prawo wojsk. . . . . ppor. Pitra,
Regulaminy i sl. ofic. . mjr. Kossecki i kpt. Wilczyński,
Higjenę . . . . . mjr. lek. Sągajłło,
Korespondencję . . . ppor. Rösler.

Większość przysłanych oficerów stanowili dowódcy baonów i kompanij saperskich. Około 40% stanowili kapitanowie w wieku ponad 30 lat.

By jak najbardziej wykorzystać krótki czas trwania kursu, zastosowano również i do tej kompanji podobny porządek dnia i przepisy, jak do kompanij kadeckich.

Wziąwszy pod uwagę dość poważny wiek u większości, oraz pełnienie do tej pory nieraz samodzielnych funkcję w ciągu dłuższego okresu czasu z jednej strony, a surowy rygor szkolny i forsowne ćwiczenia z drugiej, — jasnym jest, że trudno było wychowankom tej kompanji pogodzić się ze swem nowem położeniem. Jednak dobra wola i zrozumienie obowiązku dość szybko to usunęło. Po paru tygodniach wszyscy wciągnęli się do pracy, tak że rezultat jej, wykazany ostatecznym egzaminem, był poważny.

Gwałtowna potrzeba obsadzenia niektórych stanowisk przy reorganizacji wojsk saperskich nie pozwoliła paru oficerom ukończyć kursu, zostali oni wcześniej ze Szkoły przeniesieni.

Końcowy egzamin odbył się w dniu 3—5 kwietnia 1922 r.

Na egzaminie byli obecni przedstawiciele Dep. Inż. i Sap.: ppłk. Zmigrodzki i mjr. Możdżeń.

Egzaminu nie zdało 2.

LISTA ABSOLWENTÓW.

1. Bisztyga Tadeusz. — 2. Polubiński Jan. — 3. Rządkowski Stanisław. — 4. Stępiński Mieczysław. — 5. Kruszewski Mieczysław. — 6. Szuppler Ernest. — 7. Seweryn Aleksander. — 8. Krajewski Wiktor. — 9. Górczyński Eustachy. — 10. Jedraszko Roman. — 11. Hrynkiewicz Wiktor. — 12. Plewako Władysław. — 13. Szubert Eugenjusz II — 14. Czankowski Jan. — 15. Balcewicz Arkadjusz. — 16. Szubert Eugenjusz I. — 17. Szrajber Karol. — 18. Kacin Adolf. — 19. Barczyński Stanisław. — 20. Wicherkiewicz Waclaw. — 21. Bajkowski Michał.

Grupa wychowanków klasy XV.

— 22. Siwiec Bolesław. — 23. Szymański Jan. — 24. Górecki Tadeusz. — 25. Chojnowski Bogdan. — 26. Górka Zygmunt. — 27. Plejewski Władysław. — 28. Pruski Roman. — 29. Cwalino Marjan. — 30. Kozłowski Tadeusz. — 31. Kwieciński Stanisław. — 32. Turulski Ludwik. — 33. Babicki Wiktor. — 34. Krzywiec Wincenty. — 35. Klimowicz Walerjan. — 36. Rutkowski Leon. — 37. Szmidt Adolf. — 38. Mezugof Leon. — 39. Szupenko Waclaw. — 40. Czapow Benedykt. — 41. Lejsza Bolesław. — 42. Borkowski Antoni. — 43. Skóra Adam. — 44. Henrych Adam. — 45. Stobbe Waldeman. — 46. Szlanga Alfons. — 47. Buszkiewicz Romuald. — 48. Meleniewski Józef. — 49. Dawidowski Donar. — 50. Nakwaski Włodzimierz. — 51. Tolłoczko Józef. — 52. Wiśniewski Seweryn. — 53. Podlasiecki August. — 54. Wincza Witold. — 55. Mondzelewski Jan. — 56. Zawistowski Czesław. — 57. Karwowski Florjan. — 58. Doroszewski Stanisław. — 59. Prusinowski Czesław. — 60. Grajek Bronisław. — 61. Sawicki Anastazy. — 62. Zrogowski Władysław. — 63. Kądzielewski Franciszek. — 64. Pieńkowski Zygmunt. — 65. Czarniawski Władysław. — 66. Sniechowski Bronisław. — 67. Kalczyński Włodzimierz.

T R E Ś Ć.

	Str.
WSTĘP	5
CZĘŚĆ PIERWSZA.	
OKRES PIERWSZY:	
1. Powstanie Szkoły, nazwa i siedziba	9
2. Początkowa obsada instruktorska i powołanie kandydatów	11
3. Wypracowanie statutu i programu Szkoły	13
4. Mundur i odznaki Szkoły	14
5. Otwarcie kursu nauk i poświęcenie Szkoły	17
OKRES DRUGI:	
1. Przejście pod władzę M. S. Wojsk.	19
2. Utworzenie klasy II.	21
3. Dalsze rozszerzenie etatu Szkoły, zmiana nazwy oraz odznak Szkoły	21
4. Otwarcie klasy III., IV. i V. i zmiany osobowe w tym okresie	23
5. Przeniesienie Szkoły do Bydgoszczy	25
6. Utworzenie klasy VI., 2-tygodniowego kursu przeszkolenia oficerów i klasy VII., oraz zmiany osobowe w tym okresie	30
7. „Szkoła na froncie“	31
8. Przybycie i współpraca francuskich oficerów	33
9. Utworzenie drugiego bataljonu szkolnego przez otwarcie klas VIII. i IX.	34
10. Kurs podoficerski	34
11. Klasa oficerska. (Kurs przeszkolenia kapitanów)	35
12. Utworzenie klasy X., XI., XII. i XIII.	35
13. Naczelnik Państwa w Szkole	36
14. Utworzenie klasy XIV. i XV.	37
15. „Drużyna“	42
16. Wewnętrzny kurs przeszkolenia oficerów Szkoły	46
17. Przeorganizowanie Szkoły	48
CZĘŚĆ DRUGA.	
Klasa I.	51
Klasa II.	58
Klasa III.	63

	Str.
Klasa IV.	67
Klasa V.	72
Klasa VI.	77
Kurs przeszkolenia oficerów	82
Klasa VII.	84
Klasa VIII.	87
Klasa IX.	92
Klasa oficerska (kurs przeszkolenia kapitanów)	96
Klasa X.	97
Klasa XI.	106
Klasa XII.	111
Klasa XIII.	115
Klasa XIV.	119
Klasa XV.	123

Centralna Biblioteka Wojskowa

nr inw.: SZ - 107760

MG 175851